

Tarihi Kentler Birliği adına

İmtiyaz sahibi: Mehmet Özhaseki (Başkan)

Yazı işleri müdürü: Handan Dedehayır

Yayın kurulu: Oktay Ekinci, Mithat Kırayoğlu, Hasan Özgen,
Avniye Tansuğ, Handan Dedehayır

Fotoğraflar: ANAR Arşivi, Şirin Singin Yılmaz, Ali Akdamar

Yönetim yeri: Tarihi Kentler Birliği Merkez Bürosu
Şerifler Yalısı, Emirgan Mektebi Sok. No:7
Emirgan Sarıyer İstanbul
Telefon: 0212 323 31 32
Faks: 0212 277 41 64
info@tarhikentlerbirliđi.org
www.tarhikentlerbirliđi.org

İletişim: ÇEKÜL Vakfı-Çevre ve Kültür Değerlerini
Koruma ve Tanıtma Vakfı, Tarihi Kentler Birliği
Bürosu
Ekrem Tur Sokak No: 8 34435
Beyođlu-İstanbul
Telefon/Faks: 0212 249 64 64
E-posta: tarihikentler@cekulvakfi.org.tr
www.cekulvakfi.org.tr

Basıldığı yer: Mart Matbaa Sanatları Tic. ve San.Ltd.Şti.
Mart Plaza Merkez Mah. Ceylan S. No:24
Nurtepe, Kağıthane İstanbul

Yer ve tarih: İstanbul Temmuz 2008

1308-254X

SUNUŞ

Yaşanan Her An Bir Öğrenme Fırsatıdır
Mehmet ÖZHASEKİ

3

1

TKB BURSA BULUŞMASI

Bursa Buluşması Programı 4
Tarihi Kentte Tarihi Buluşma 4
Şirin SINGİN YILMAZ
Bursa Buluşması Açılış Konuşmaları 8
Kentsel Kimliğin Yaşatılmasında Yeni Açılımlar:Bursa Örneği 12
Bursa Buluşması Katılımcılarından İzlenimler 14
Şirin SINGİN YILMAZ

SURİYE GEZİSİ

Suriye Gezisi Programı 18
Duman Rengi Ülke: Suriye 18
Şirin SINGİN YILMAZ
SURİYE... 30
Seyit Ahmet ARSLAN
Suriye Gezisi Katılımcılarının İzlenimleri 36
Şirin SINGİN YILMAZ

KENT MÜZELERİ

Bana Kentimi Anlat, Bana Kendimi Anlat 38
Handan DEDEHAYIR
Kent ve Bellek: Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi 42
Oktay GÖKDEMİR
Bursa Kent Müzesi 46
Derleyen: Handan DEDEHAYIR
Kastamonu Kent Tarihi Müzesi 50
Fahri ÖZBEK
Müzeler Kenti Kemaliye 56
Hilmi BALIOĞLU
Sesi ve Sözü Yaşatmak için Yaşayan Müze 58
Sema DEMİR

GÖRÜŞLER/YORUMLAR

İlk Osmanlı Kentinin Doğuşu 61
Kerem KIRAYOĞLU
Bigadiç'ten Tokyo'ya Kent Müzeciliği 68
Avniye TANSUĞ

HABERLER

70

Yaşanan Her An Yeni Bir Öğrenme Fırsatıdır

SUNUŞ

Değerli Dostlarım,

Mayıs ayında, geniş bir katılımı yılın ilk buluşmasını gerçekleştirdiğimiz Bursa'da, Cumhurbaşkanımızın ve iki Bakanımızın katılımlarıyla onurlandık, devletimizin en üst düzeyinden aldığımız destekle güçlendik. Bursa Valiliği'nin eşgüdümünde gerçekleşen etkinlik sırasında, Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin mükemmel evsahipliğinde, bir Osmanlı kentinin çağdaşlık yolunda verdiği sınava tanık olduk. Osmangazi Belediyesi'nin sunduğu

etkileyici bir koruma modelinin olağanüstü örnekleriyle bir kez daha zenginleştik.

Zihinlerimizde ve yüreklerimizde derin izler bırakan Bursa izlenimlerini henüz sindirme fırsatı bulamadan, coğrafyamıza ve kültürümüze aşına bir ülkenin kültürel zenginliğini tanıdık. Suriye ile coğrafya, tarih ve kültür ortaklığımız, bir anlamda bizlerde bir ayna etkisi yarattı; belki de kendimize bir kez daha dönüp bakma fırsatı bulduk. Kültürümüze sahip çıkma bilincimizi, doğrularıyla yanlışlarıyla bir kez daha sorguladık. Bursa'dan ve Suriye'den, zihnimizi epey bir süre meşgul edecek bir malzemeye döndüğümüzü, çıkaracak epeyce ders olduğunu düşünüyorum.

2007 yılı Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışma'mızın sonuçlandığını da müjdelemekten mutluk duyuyorum. 26 Haziran'da Şerifler Yalısı'nda toplanan Encümenimiz, Danışma Kurulumuz tarafından sunulan değerlendirme sonuçlarını inceleyerek onayladı. Yarışmaya katılan proje ve uygulamaların düzeyinde yıllar içinde gözlemlenen gelişme, gerek Danışma Kurulumuz gerekse Encümenimiz tarafından takdirle karşılandı. Koruma Ödülleri, 5 Ağustos 2008 tarihinde Emirgan Şerifler Yalısı'nda yapılacak olan ödül töreniyle sahiplerine verilecek ve bir basın toplantısıyla kamuoyuna duyurulacak. 2008 yılında da başvuruların sayısının ve düzeyinin aynı şekilde artmasını bekliyoruz.

2008 yılında, *Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik* dergimiz, yenilenen yüzüyle, geleceğe ilişkin yeni hedefler belirleme işlevini sürdürüyor. Geçen sayımıza ağırlığını koyan "Kaleli Kentler" başlığının ardından, bu sayımızda da "Kent Müzeleri" konusunu işliyoruz. Bildiğiniz gibi, 14 Eylül 2002 tarihli Edirne Toplantımız sırasında, "Kent Müzeleri ve Arşivleri kurulması" doğrultusunda aldığımız tavsiye kararı, birçok il ve ilçemizde çoktandır somut sonuçlar vermeye başlamıştı. Hazırlık aşamasındaki yeni örnekler de onları izliyor. İstiyoruz ki, tüm üye kentlerimiz birer kent müze ve

arşivine sahip olsun; kent müzeleri, kentlerinin kültürel kimliğini hemşehrileriyle paylaşsın, kentlilik bilincinin pekişmesine katkıda bulunsun. Diliyoruz ki, kent müzeleri, kentlerimizin tarihlerinin tüm cepheleriyle araştırılmasına, çağdaş yöntemlerle belgelenmesine, kent halkıyla ve kent ziyaretçileriyle paylaşılmasına ivme kazandırsın. Bu sayımızda yer alan örneklerin öncülüğünde, kent müzeciliği tüm ülkemize yayılsın...

Tarihi Kentler Birliği olarak düzenlediğimiz her etkinliğin, zihinlerimizde yeni ufuklar açmasını, attığımız her adımın önünü aydınlatmasını hedefliyoruz. Önce üyelerimize, sonra da onlar aracılığıyla, temsil ettikleri kentlilerine yeni birikimler ve öğretici deneyimler kazandırmasını amaçlıyoruz. Sürekli öğrenerek, hatalarımızı en aza indirerek, geçmişimizden yeni dersler çıkararak, geleceğe doğru yol alıyoruz. Hiç birimiz, Tarihi Kentler Birliği'ne ilk katıldığımız günlerdeki kişiler değiliz artık. Bu camianın içinde geçirdiğimiz yıllar hepimizi dönüştürdü, bizlere yepyeni boyutlar kazandırdı. Ve bizler bu kazanımları somut sonuçlara ulaştırdık, ulaştırmaya da devam ediyoruz. Yaşadığımız dönüşümün sonuçları, kentlerimize yeni değerler katarak sürüyor; kentlerin kültürel bilinç düzeyi yükseliyor, beklentiler artıyor. Belki de yakın bir gelecekte, nöbeti devretmeye hazırlananlarımız olacak. Ve hepimiz, bu topluluk içinde kazandığımız yeni anlayışları, bizden sonra geleceklere aktarmakla yükümlüüz. Gerçekleştirdiklerimizi, gerekçeleriyle ve kazanımlarıyla belgelemek, kentlerimizin tarihinin yazılmasına katkıda bulunacağı gibi, gelecek kuşaklara da yol gösterecektir. Sürekliliği sağlamak, devraldığımız kültürel birikimi yaşatmak, başlattığımız seferberliğin yarım kalmamasını güvence altına almak için, arkamızda belge bırakmak da önemli bir katkı olacaktır.

Değerli Dostlarım,

Yaz aylarının, geriye dönüp bakma, kendimizle ve gerçekleştirdiklerimizle bir hesaplaşma fırsatı olmasını diliyorum. Neyi, neden yaptığını bilmeden ve değerlendirmeden, neyi, neden yapacağımızı bilmek de pek mümkün değil. 'Nerede doğru, nerede yanlış yaptık, neleri daha iyi yapabiliydik, neleri yapmasaydık daha iyi olurdu' soruları, yaşamımızın her döneminde gelişmenin önünü açan, yeni öğrenme fırsatlarıdır. Hep birlikte bu fırsattan yararlanalım diyorum, hepimize verimli, başarılı, huzurlu bir yaz diliyorum.

Saygılarımla,

Mehmet Özhasseki
Tarihi Kentler Birliği Başkanı
Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı

Tarihi Kentte Tarihi Buluşma

Bursa, Tarihi Kentler Birliği üyelerini ağırladı

PROGRAM

09 Mayıs 2008

Açılış

Akşam Yemeği ve Karabaşı Veli Kültür Merkezi Sema Gösterisi

10 Mayıs 2008

09:00-10:00 TKB Meclis Toplantısı - Tayyare Kültür Merkezi

10:15-11:15 Ördekli Hamam Açılışı

11:15-12:15 Gezi: Irgandı Köprüsü, Gökdere Medresesi, Kayhan Caddesi,

Okçular Caddesi, Tuz Han, Uzun Çarşı, Koza Han

13.00-15:45 Açılış Konuşmaları

Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Hikmet Şahin

TKB Başkanı ve Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Mehmet Özhaseki

Bursa Valisi Şehabettin Harput

Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay

Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül

Panel: Kentsel Kimliğin Yaşatılmasında Yeni Açılımlar: Bursa Örneği

TKB Danışma Kurulu Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen

Osmangazi Belediye Başkanı Recep Altepe

16:00-19:30 Gezi: Geyve Han, Kapalı Çarşı, Ertaş Çarşısı, Balibey Hanı, Surlar

ve Saltanat Kapı, Haraççıoğlu Medresesi, Yer Kapı

11 Mayıs 2008

Kent gezisi

Suriye'ye hareket

Tüm dünyayı yeni bir milenyumuna karşılamak için heyecanını sardığı günlerde Bursa kenti, fark yaratacak bir oluşumu hayata geçirmenin eşliğindeydi. 1999 yılı sonlarında Strasburg'da yapılan Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nin kuruluş toplantısına, Türkiye'yi temsilen katılan Bursa Büyükşehir Belediyesi, Türkiye'ye döner dönmez Tarihi Kentler Birliği'nin kurulması için çalışmalara başladı. ÇEKÜL Vakfı'nın danışmanlığında yapılan çalışmalar sonucunda, 22 Temmuz 2000 tarihinde Bursa'ya davet edilen 54 belediyenin katılımıyla, Tarihi Kentler Birliği kurulmuş oldu. Bu sürecin başlangıcından bu yana TKB'nin gelişmesi, doğru adımlar atması için çaba gösteren Bursa Kenti, 2008 yılının ilk TKB Buluşması'na da ev sahipliği yaptı.

Koruma bilincini yaptığı örnek çalışmalarla yaygınlaştıran Bursa, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik'in de katılımıyla, "Kentsel Kimliğin Yaşatılmasında Yeni Açılımlar: Bursa Örneği" konulu tarihi buluşmayı gerçekleştirdi.

"Seminer" ve "Buluşma" başlığı altında, yılda altı kez bir araya gelen TKB üyeleri, 2008 yılında Bergama ve Çorum seminerlerini başarıyla tamamladıktan sonra, Bursa Valiliği ve Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin ev sahipliğinde 9-11 Mayıs tarihindeki Bursa Buluşması'na da katılarak, tarih ve kültür adına yapılan örnek çalışmalarını inceledi.

Yeni Üyeler Birliğe Kabul Edildi

TKB Bursa Buluşması öncesinde, üye belediyelerin katıldığı Meclis Toplantısı gerçekleştirildi. TKB Başkanı ve Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Mehmet Özhaseki'nin oturma başkanlığını yaptığı Meclis Toplantısı, 10 Mayıs Cumartesi günü Tayyare Kültür Merkezi'nde yapıldı. Buluşmaların öncesinde yapılması gelenekselleşen meclis toplantılarında yıllık çalışmalar değerlendiriliyor ve yeni politikalar üzerinde görüş alışverişinde bulunuluyor.

Üyelik başvurusu yapan belediyelerin açıklandığı toplantıda, **Akdağmadeni/ Yozgat, Altınova/Yalova, Erdek/Balıkesir, Gökçeada/Çanakkale, Gölhisar/Burdur, Gürsu/Bursa, Gürün/Sivas, Kadınhanı/Konya, Karşıyaka/İzmir, Kilis, Pertek/Tunceli, Sarıyer/İstanbul, Selçuklu/Konya, Sındırgı/Balıkesir, Şebinkarahisar/Giresun, Ulukışla/Niğde** kentlerinin TKB üyelikleri onaylandı. Yeni katılan belediyelerle, Birliğin üye sayısı **244'e** yükseldi.

Bütçe görüşmelerinin ardından, nüfusu 2 binin altında kalan belediyeler arasında, TKB üyesi belediyelerin de bulunduğu dikkat çeken Alacahöyük Belediye Başkanı Hüseyin Saykan, Alacahöyük Belediyesi'nin ve tarihi birçok belediyenin yeni yasaya göre muhtarlık olacağına dikkat çekerek, TKB'nin bu yönde bir çalışma yapmasını beklediklerini dile getirdi. Söz alan TKB Danışma Kurulu üyesi Oktay Ekinci, tarihi ve kültürel kimlikleriyle öne çıkan, bu özellikleriyle yüksek turizm potansiyeli taşıyan kentlerin, belediye statüsünü yitirmeleri sonucunda bu özelliklerini korumakta zorluk çekeceklerine ve bunun da TKB'nin amaçları kapsamında değerlendirilebileceğine işaret etti. TKB Danışma Kurulu Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen ise, Danışma Kurulu'na görev verildiği takdirde, yasa kapsamına giren ve tarihi, kültürel özellikleri yoğun olan belediyelerle ilgili yeni bir değerlendirme ile öneri geliştirilmesi için hazırlık yapılabileceğini vurguladı. Oturma Başkanı Mehmet Özhasede de Sözen'in tespitini destekleyerek, TKB Danışma Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmasını memnuniyetle karşılayacağını belirtti. TKB Meclis Toplantısı, dilek ve temenniler alınarak sona erdi.

Ördekli Hamam'ın Açılışı Yapıldı

Buluşma programının ilk bölümünde, Osmangazi Belediyesi tarafından onarılan Ördekli Hamam, Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay'ın katıldığı bir törenle açıldı. Bursa'daki Osmanlı eserleri arasında, en büyük hamam olma özelliğini taşıyan Ördekli Hamam, Osmangazi Belediyesi'nin üç yıl süren özenli restorasyon çalışmasıyla yeniden yaşamaya döndü. Kültür ve sanat merkezi olarak hizmet verecek olan tarihi hamamda, iki seminer salonu, fuaye salonu, kahve salonu, sergi salonları, geleneksel sanatlar kurs ve uygulama salonları ve Türk mutfağından yemeklerin sunulacağı bölümler yer alıyor. Toplam 1400 m2 kapalı alana sahip olan Ördekli Hamamı Kültür Merkezi'nin, Bursa'nın kültür hayatına yeni bir heyecan ve soluk getirmesi bekleniyor.

"Çalışmalar dört yıl sürdü"

Açılış konuşmasını yapan Osmangazi Belediye Başkanı Recep Altepe, Ördekli Hamam'ın gece gündüz hizmet veren bir merkez olmasını istediklerini

150 yıldır onarılmayı bekleyen Ördekli Hamam bugün bir kültür merkezi olarak hizmette

söyleyerek, "Yaklaşık 150 yıldır bugünleri bekleyen Ördekli Hamam,

nihayet kültür merkezi olarak hizmet vermeye başladı. Osmangazi'nin her köşesinde bulunan hanlar hamamları, medreselerle önemli bir kültür merkezindeyiz. ÇEKÜL Vakfı Başkanı ve bize destek veren herkese ayrıca teşekkür ediyoruz. Osmanlı'nın ilk eserlerinden biri olan Ördekli Hamam'ın, 1855 depreminde kubbeleri çökmüş ve yıkılmıştı. Diğer bir kısmı da cadde çalışması için yıkılmıştı. Burası 45 yıldır Bursa'nın gündemindeydi. Önce Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden yapının tahsisini alarak işe başladık. Yaklaşık iki yıl proje hazırlıkları sürdü. İki yıl da onarımı devam etti. Harabe olan bu eser, 1400 metrekarelik bir alanda kültür merkezi olarak Bursalılara hizmet edecek. Restorasyon için 3,5 trilyon harcandı. Masrafların yarısını Valilik Özel İdaresi karşıladı. Eğer yeni bir kültür merkezi yapmak isteseydik, sadece cephe kaplaması 3,5 trilyonu aşacaktı. Burası Osmangazi Belediyesi tarafından işletiliyor. Amacımız kentin burayı en iyi şekilde kullanmasıdır. Gece gündüz yaşayan bir merkez olmasını istiyoruz. İçinde beş salonu var. Örnek bir mekan oldu. Emeği geçen arkadaşlara teşekkürler," dedi.

Kültür, sevgi aşılabilir; kültür, akıl aşılabilir. Bunun için sevgiyle ve aklımızla kültürümüzü sahipleneceğiz.

ÇEKÜL Vakfı ve TKB Danışma Kurulu Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen de hamamın açılış töreninde bir konuşma yaparak, "Sizler bugün çok yorulacaksınız; çünkü bugün Bursa'nın yol haritasını hazırlayacağız. 50 yıl önce Safranbolu'da koruma çalışmalarına başladığımızda buradaki arkadaşlarımız, 'Biz de Bursa'yı kültür ağırlıklı bir kent yapacağız' diyerek yola çıkmışlardı. O günden bugüne Bursa yaralarını kapatmaya, eserlerini halkıyla birlikte ortaya çıkarmaya başladı. Bu işler için yorulmak, öğrenmek

gerekiyor; çünkü bir kez yanlışla düştüğünüzde düzeltmesi zor olur. Kültür, sevgi aşlar; kültür, akıl aşlar. Bunun için sevgiyle ve aklımızla kültürümüzü sahipleneceğiz. Büyük metropoller, akıl merkezleri, yönetim merkezleri, farklı kimliklerin olduğu yerlerdir. Bizlerin diğer kentlere vereceği aklın yeşerdiği yerlerdir. Bursa da böyle bir kent olacaktır. Herkesi candan kutluyorum,” dedi.

Hayat ileriye bakarak yaşanır, ama geçmişe bakarak anlaşılır. Nereden ve hangi kültürlerden beslenerek geldiğimizi görmek gerekiyor.

Açılışa katılan Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay da konuşmasında, “150 yıldır unutulmuş ama dört yılda verilen emeklerle bir mücevher gibi ortaya çıkartılan hamam için herkesi kutluyorum. Burası, çok özel örneklerden biri. Burası inanılmaz bir tarih sahnesi. Topraklarımızı hep birlikte derinden hissetmeye çalışıyoruz. Hayat ileriye bakarak yaşanır ama

geçmişe bakarak anlaşılır. Nereden geldiğimizi, hangi kültürlerin yaşadığımız topraklarda barındığını görmek gerekiyor. Bu anlamlandırma çalışmasına emek veren herkesi çok önemsiyorum. Harcı karanlardan, danışmanlık yapan hocalarımıza kadar herkesi tebrik ediyorum,” dedi.

Açılışın ardından Bakan Günay ve TKB üyeleri, Irgandı Köprüsü, Gökdere Medresesi, Kayhan Caddesi, Okçular Caddesi, Tuz Han, Uzun Çarşı ve Koza Han’ı gezerek Bursa’da tarihi ve kültürel değerlerin korunması adına yapılan çalışmaları inceledi.

Bursa Buluşması Açılış Konuşmaları

“Kentsel Kimliğin Yaşatılmasında Yeni Açılımlar: Bursa Örneği” konulu toplantı ise öğleden sonra Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün katılımıyla Tayyare Kültür Merkezi’nde yapıldı. Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Hikmet Şahin yaptığı açılış konuşmasında, 2000 yılından bu yana TKB’nin çok yol kat ettiğine değindi. Şahin, “Büyükşehirlerle birlikte ilçe belediyelerinin de üzerinde yoğunlaştığı tarihi mirasa sahip çıkma girişimlerini, umut verici gelişmeler olarak değerlendirmek gerekiyor,” diyerek Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin yaptığı koruma çalışmalarını özetledi.

**Tarihi miras
geçmişimizi
tanımamızı sağlarken
geleceği inşa
çalışmalarına da ışık
tutar.**

“Orhan Gazi’nin 1330’larda yaptırdığı Bey Han’dan başlayarak, Kanuni’nin Sadrazamı Semiz Paşa’nın 1559’da yaptırdığı Tahıl Hanı’na kadar, belgelere göre Bursa’da belli başlı 25 han yaptırılmıştır. Ancak zaman içinde söz konusu hanların bir kısmı yok olmuş, ayakta kalanlar ise çevrelerini saran kötü yapılaşma içinde algılanamaz hale gelmiştir. Proje kapsamında Balıbey Han dışında kalan; Piriç Han, İpek Han, Kapan Han, Emir Han, Koza Han, Fidan Han ve Geyve Han da ortaya çıkacaktır. 122 bin metrekarelik alan içinde kalan han, hamam ve cami gibi yapılar düzenlendiğinde ‘yaşayan müze’ kimliğine de kavuşacaktır. Yine önem verdiğimiz ve başladığımız projelerimizin arasında, “Emirsultan Dönüşüm Projesi” de yer almaktadır.

Bölgede gerçekleştirdiğimiz çalışmalarla, Emirsultan’ın çevresi genişleyecek ve Emirsultan’la bir bütünlük gösteren tarihi yapılar da restore edilerek turizme kazandırılacaktır. 1852’de sarayda kullanılacak ipek halı ve kumaşlar için iplik üretmek amacıyla kurulan Fabrika-i Hümayun, sivil mimari örneği olan Şahbender Konağı, Mudanya Demiryolu İşletme Binası, restorasyon çalışmalarımız arasındadır.

Tarihi miras, sadece geçmişten kalanları tanımak ve korumaktan ibaret değildir. Tarihi mirasımız aynı zamanda, geleceği inşa çalışmalarımızda bize ışık tutmaktadır. Birliğimizin Edirne buluşmasında aldığı kararlar çerçevesinde, tarihi ve kültürel mirasın yanında ‘doğa’yı da gündemine alması çok anlamlıdır. Doğayı korumadan tarihi ve kültürel birikimi korumak zaten imkansızdır. Bütün bu olumlu gelişmeleri dikkate alarak diyebiliriz ki ‘bu bir medeniyet yürüyüşüdür’. Medeniyet kavramını özümsemiş olanların kayıtsız kalamayacağı bu hareketle, ülkemiz dünya ülkeleri nezdinde, köklü tarihsel ve kültürel değerlerini koruyan, uygarlık birikimini zenginliğe dönüştürmüş bir ülke olarak yerini alacaktır.”

Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı’nın ardından, sırasıyla TKB Başkanı Mehmet Özhaseki, Bursa Valisi Şehabettin Harput, Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de birer konuşma yaptı.

“Dayanışmayı asıl hedef olarak belirledik.”

TKB ve Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Mehmet Özhaseki, Tarihi Kentler Birliği’nin sekiz yıl önce Bursa’da kurulduğunu anımsatarak şöyle

Ördekli Hamam Kültür ve Sanat Merkezinden iç mekan görüntüleri.

TKB üyeleri olarak, siyasal kimliklerimizi bir kenara bıraktık; dayanışmayı hedef olarak belirledik.

devam etti: "Birliğimiz, o günden bu yana, bilgilendirme ve örgütlenme çalışmalarını büyük kararlılıkla

sürdürdü. Topraklarımızın her karışı, ölümsüz eserleri bağrında taşıyor. Bu nedenle toplum olarak, tarihi kültürel mirasımıza sahip çıkmakta gecikmiş olsak da, bir yerlerden başlamak gerekiyor. TKB üyeleri olarak bizler, önce siyasal kimliklerimizi bir kenara bıraktık. Dayanışmayı asıl hedef olarak belirledik. Her toplantımızda farklı konuları ele alarak, hep birlikte öğrenip yol almayı tercih ettik. 200 Eser 200 Ortak projemizle, maddi imkanı yetersiz olan belediyelerimize ödenekler verdik. Dayanışma içinde başlayan bu süreç, aynı kararlı adımlarla devam edecektir. Tarihini, kimliğini, değerlerini sahiplenmeyen bir millet olumlu gelişmeler gösteremez."

STK ve özel sektörün de sahiplenmeleriyle koruma çalışmaları hepimizin ortak meselesi haline gelmiştir.

Bursa Valisi Şahabettin Harput da Tarihi Kentler Birliği'nin koruma çalışmalarına yaptığı katkısı vurgulayarak şunları söyledi: "TKB zaman içinde gelişerek, gönüllerde sıcak bir kabul görmüş ve büyük mesafe kaydetmiştir. Sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün de konuyu sahiplenmesiyle, koruma çalışmaları hepimizin ortak meselesi haline gelmiştir. Türkiye'deki bu duyarlılık dünyada da büyük takdir toplamıştır. Ulu Cami gibi eşsiz eserleri, Süleyman Çelebi gibi insanları sinesinde barındıran Bursa, Osmanlı Başkenti olduğunu bütün dünyaya göstermektedir. Bu değerleri bağrında taşıyan bir ilde görev yapmak, önemli bir sorumluluktur."

Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, Bakanlık görevine başladığı gün katıldığı TKB toplantısına gönderme yaptı ve "Kendimi bir üniversite öğrencisi gibi hissetmişim. Benim için unutulmaz bir deneyimdi. Yaptığım

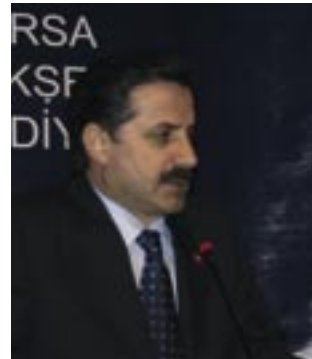

Sizlerin TKB olarak gösterdiğiniz çabalar, bizim de bakanlık olarak daha dikkatli olmamızı sağlıyor.

çalışmaları da hep o günkü heyecanımı hatırlayarak yapmaya çalışıyorum; çünkü burada sizlerin

gösterdiği çabalar, bizim de daha dikkatli olmamızı sağlıyor. Anadolu topraklarında dönem gözetmeksizin bütün eserlere sahip çıkıyorsunuz. Bu köklü topraklardaki kültür, sizlerin sayesinde yeniden canlanıyor. Tarihi Kentler Birliği'nin tüm üyelerini ve Bursa örneğiyle güzel çalışmalara imza atan tüm yöneticileri ve sizlere destek veren sivil-özel tüm kuruluşları kutluyorum," diyerek sözlerini tamamladı.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik ise şöyle konuştu: "Dünü geleceğe taşıma sorumluluğumuz büyüktür. Dolayısıyla kentlerin özgün

Eski yapıları korurken, çarpık yapılaşmaya da fırsat vermemelisiniz.

kimliklerini korumak da son derece önemlidir. Belediyelerin çalışmaları umut vericidir; ama eski yapıları korumaya dikkat ettiğiniz kadar, çarpık yapılaşmaya da fırsat

vermemelisiniz. Yıllardır yapılan plansız yapılaşmalar sonucunda kentlerimizi çirkinleştirdik. Kentlerimizdeki çarpıklıkları yıkarak, o bölgeleri yeniden kurmamız gerekiyor. TKB bu konuda da öncülük etmelidir. Yaşanabilir bir dünyayı nesillere bırakmak için modern ve çağdaş çalışmalar önemlidir."

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, ortak mirasın korunması yönünde yapılan faaliyetlere dikkat çekerek sözlerine başladı. Bu faaliyetlerin yapılmasına öncülük eden bilim adamlarının önemine işaret etti. TKB'yi, bilim adamlarına verdiği değerden dolayı tebrik etti ve birçok medeniyete ev sahipliği yapan topraklarda yaşadığımızı ve bu değerlerden sorumlu olduğumuzu söyledi. Bu sorumluluğun uzun yıllar ihmal edildiğini söyleyen Gül, ülkemizdeki eserlerin değerini bilmediğimizi ama bu dönemin artık geride kaldığını vurguladı.

TKB'nin çok değerli çalışmalar yaptığını görüyor, herkesin bu birliği desteklemesini istiyorum. Bu faaliyetlerin desteklendiğini göstermek için bugün aranızdayım.

"Bu faaliyetlerin desteklendiğini göstermek için bugün aranızdayım. İz bırakabilmek için vizyon sahibi olmak, derinliğine bir kültür birikimine sahip olmak gerekiyor. Bu da ancak bilim adamlarımızın desteğiyle oluyor. Türkiye gibi birikimi olan ülke sayısı çok azdır. Bu büyük sorumluluktur. Yıllardır ihmal edilen bu sorumluluğu şimdi yeniden sahipleniyoruz. Yıllardır eserlerimizin kıymetini bilmedik. Bu bilinç artık güçlü bir şekilde uyanmıştır. Her toprağın ayrı bir hikayesi vardır. Bunları bir an önce ortaya çıkartmak ve tüm dünyanın bilgisine, görgüsüne sunmak gibi bir sorumluluğumuz vardır.

de görmek ve düzeltmek gerekiyor. Gelecekle ilgili modern binalar, altyapı hizmetlerinin yapılması da siz belediye başkanlarının en önemli hizmetleri arasında olmalı. Bunları yaparken kendi bilgi ve görgünüzle değil, bu konuda uzman bilim adamlarıyla birlikte çalışırsanız geleceğe yönelik işler yapmış olursunuz. 'Ben biliyorum' diyerek tek başınıza hareket ederseniz, ilerde bunun zararlarını hep birlikte görürüz.

"Ayrıca demokrasilerde toplumculuk da çok önemli. Şehre damgasını vuracak ve gelecekte yaşayacak insanları da bağlayacak projeler yapıyorsunuz. Bu projelerinizi ne kadar çok insanla paylaşırsanız o kadar başarılı olursunuz. Karşı çıkanlar olacaktır; ama katılımçılık önemlidir. Böylece hem şehirlerimiz kalıcı olacaktır, hem de geleceğe yeni eserler taşınacaktır.

"Şehirlere girince çirkin binalar gördüğümüzde çok üzülürüz. Üç yüz, dört yüz yıl önce yapılan kamu binalarıyla, şimdiki kamu binalarını karşılaştığımızda, maalesef çok iyi durumda olmadığımızı göreceğiz. Kamu binalarının bir başka görevi de örnek olmaktır; çünkü bu binalar herkese

"TKB'nin çok değerli çalışmalar yaptığını görüyorum. Tüm kesimlerin bu birliği desteklemesini istiyorum. İnsanlar yaşadıkları mekanlarla hayatlarını sürdürüyor. Sadece geçmişi korumak değil, bugünü yaşayan insanlara da hak ettikleri hayati sunmak gerekiyor. Şehir merkezlerimizdeki çirkinlikleri

hizmet edecektir. Tarihi kamu binaları o kadar sağlam yapılmış ki, bugün onları yıkmak yerine yeniden yaşatmaya uğraşıyorsunuz. Bursa son yıllarda güzelleşiyor. Osmangazi Belediyemizin ortaya çıkarttığı eserler de çok başarılı. Emeği geçen herkesi kutluyorum."

Kentsel Kimliğin Yaşatılmasında Yeni Açılımlar: Bursa Örneği

Bursa Buluşması'nın "Kentsel Kimliğin Yaşatılmasında Yeni Açılımlar: Bursa Örneği" konulu panel bölümünde, Osmangazi Belediye Başkanı Recep Altepe ve Prof. Dr. Metin Sözen birer konuşma yaptı.

Sayısı altmışı bulan proje ortaklarımızla birlikte, hepimiz ortak süreçlerden geçtik; sorunlarla karşılaştık, ama vazgeçmedik.

Osmangazi Belediye Başkanı Recep

Altepe, Osmanlı'nın ve Bursa'nın kurulduğu tarihi merkez olan Osmangazi'de, belediye olarak yaptıkları, örnek oluşturan koruma çalışmalarını aktararak, nasıl bir yol izledikleri hakkında TKB üyesi belediye başkanlarına bilgi verdi. Yaşanan süreci şu sözlerle anlattı:

"İçinde yaşadığımız değerlerin kıymetini başka kentlere gittiğimizde anlıyoruz. Özellikle bu dönemde, kent kimliği konusundaki çalışmalara yoğunluk verdik. Bursa özellikli bir kent. İpek Yolu üzerindeki bir ticaret merkezi, kaplıca şehri, sanayi şehri ve üretimin merkezi konumundaydı. Kentimizin kimliğini ortaya çıkarmak gerekiyordu. Biz de işe buradan başladık. Osmangazi'nin her köşesi tarih. Buraların çoğu harabeydi. Ortaya çıkarıcı çalışmalar yapmak istiyorduk. Önce padişahlar tarafından kurulan 'set'lerden başladık. İş çoktu ve kapsamlıydı.

"İşe envanter çalışmasıyla başladık. Belediye bünyesinde 'Tarihi Kültürel Miras Kurulu' isimli ayrı bir birim oluşturduk. Burada uzman bir ekiple projeler hazırladık. Alabildiğimiz herkesten destek aldık. Mimarlar, inşaat mühendisleri ve mimarlar odaları, üniversite, iş adamları gibi pek çok kurum ve kişiyle işbirliği yaptık. Böylece proje ortaklarımızın sayısı altmışı buldu. Hepimiz ortak süreçlerden geçtik; çünkü yapmaya çalıştığımız şey herkes yabancıydı. Bu kent herkesin kenti; o nedenle herkesin katkı sunmasını sağladık. İlk etapta 370 binayı kamulaştırarak yıktık. Kent merkezinde boşalan

55 bin metre karelik alana, yeşil alan, meydan, turizm merkezi, kafeterya ve sosyal alanlar kurduk. İçinde sadece tarihi eserlerin bırakıldığı meydana, 30 trilyon civarında para harcadı. Bu meydana çalışmaları devam ediyor. "Sonraki aşamada surlarımız için projeler hazırladık. Surlarımız görünmüyordu; şimdi sapasağlam hepsi ayakta. Daha sonra da Osmanlı mimarisi eserler teker teker restore edildi. Başlangıçta halkımızın tepkisini alır mıyız diye düşündük; ama insanlar yapılanları görünce desteklemeye, teşvik etmeye başladı. Harabe, döküntü yapılar yenilediğinde, şehrin havası değişti ve bu değişim toplumun heyecanını da arttırdı. Biz de daha rahat çalışmaya başladık. Eserlerin etrafı binalarla doluydu; ama bizim de, kente vizyon katmak için, her eserin çevresiyle algılanmasını sağlamak için çok çalışmamız gerekiyordu. Bunları yaparken bir sürü tecrübe edindik. Sorunlarla karşılaştık ama vazgeçmedik. 33 proje tamamlandı. 95 proje de uygulama aşamasında. 35 yerde ise yeni, ama Osmanlı mimarisi özelliklerini taşıyan çeşmeler yapıyoruz. Özellikli olmayan çeşmeleri kaldırıyoruz.

"Osmangazi, eserleriyle, kültür merkezleriyle, yaşayan bir kent haline geldi. Her akşam birkaç merkezde kültürel etkinlikler yapılıyor. Sırada Bursa evlerimiz var. Dört yıl içinde şehrin merkezinde toplam 600 binayı kamulaştırdık ve yıktık. Projeler bittiğinde şehrin silueti tamamen değişmiş olacak," dedi.

Bursa Buluşması, TKB Danışma Kurulu ve ÇEKÜL Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen'in konuşmasıyla tamamlandı: "Bugün çok heyecanlıyım. Elli yıldır yaptığımız işlerin sonuçlarını yeni almaya başlıyoruz. TKB ile hız kazanan bu süreç, güçlü adımlarla ilerlemektedir ve devam edecektir. Bugün burada topladığımız bina çok önemlidir. Ben olsam kapiya, Türkiye'nin bütün

Bursa, kamu-sivil-özel birlikteliğinin anlaşılması için önemli bir model oldu.

belediye başkanları burada ortak akılla buluştu. Ve her kesimden insan, kendi varlık nedenine yapılan katkıyı burada gördü," diye yazdım. Çünkü burası Bursa için önemli bir merkezdi. Şimdi, hepimiz için önemli bir merkez haline geldi. Yaptığımız çalışmalar için bir modele ihtiyacımız vardı. Bursa, kamu-yerel-sivil-özel birlikteliğinin anlaşılması için önemli bir model oldu. Diğer büyük şehirlerimiz için de, bu modelden yola çıkarak ve bu etkili örneği geliştirerek, yeni yol haritaları hazırlayacağız."

Panele katılan belediye başkanları, Osmangazi Belediyesi'nin deneyimlerini dikkatle dinledi. Osmangazi Belediyesi'nin sunduğu bütünsel koruma modeli, birçok kente örnek olacak nitelikteydi. Model; tarihsel yapıların yeniden hayata döndürülmesi, çağdaş yaklaşımlarla işlevlendirilmesi, çevrelerinin açılarak algılanabilir hale getirilmesi, kültür merkezlerine dönüştürülerek somut olmayan kültürel mirasın yaşatıldığı ortamlar yaratılması ve tek tek yapıların ilişkilendirilerek tarihsel dokuya akıcılık kazandırılması gibi öğeleri bir araya getirmekteydi. Modelin somut örneklerini gözlemlene olanağı bulan Buluşma'nın konukları, kent gezisi ve akşam yemeğinin ardından, iz bırakan anılarla tarihi kentteki tarihi buluşmadan ayrıldılar."

Tarihi Kentler Birliği Bursa Buluşması Katılımcılarından İzlenimler

Ahmet Yenihan

Basri Sönmez

Metin Türktüzün

Erdoğan Bilenser

Ahmet Yenihan, Erbaa Belediye Başkanı

“TKB sosyolojik açıdan araştırılmalıdır.”

Erbaa Belediyesi olarak, 2002 yılından bu yana Tarihi Kentler Birliği'nin üyesiyiz. Üç dönemdir belediye başkanlığı yapıyorum. Tarihi Kentler Birliği'ne üye olduğum tarih, benim kişisel gelişimim için de bir milat olmuştur. Biliyorsunuz belediye başkanlığının okulu yok. Hepimizin değişik meslekleri, görevleri var. Başkanlığa seçildiğimizde her türlü sorunla karşı karşıya kalıyoruz. Bizler birçok şeyi el yordamıyla öğreniyoruz. Eminim ki bütün belediye başkanları böyle düşünüyordur. Acemilik dönemlerimizde, birçok tarihi eseri yıkmışızdır; ama şimdi TKB'nin aşıladığı koruma bilinciyle yolumuza devam ediyoruz. TKB, okul gibi. Hepimiz değişik partilerden belediye başkanlarıyız; ama bu atmosferin içinde, siyasi kimliğimizi bir kenara bırakıyoruz. Tarihi Kentler Birliği'nin sosyolojik olarak araştırılması gerektiğini düşünüyorum. Metin Hocamızı ve onun ekibinin özverili çalışmalarını, kentlerimize daha farklı bakmasını öğrendik. Bu sürecin devam etmesi çok önemli. Aramıza yeni arkadaşlarımız katılıyor. Aynı ruh ve duygu ile birbirimize sarılıyoruz.

Bursa Buluşması bizim için çok verimli geçti. Hem Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin, hem de Osmangazi Belediyesi'nin koruma çalışmalarında aldığı yolu gözlemledik. Gerçekten örnek çalışmalar yapılmış. Onların karşılaştığı sorunları, yaşadıkları korkuları, hedeflerini dinledik. TKB üyeleri için verimli bir buluşmaydı.

Basri Sönmez, Osmangazi Belediyesi Danışmanı, Osmangazi Eski Belediye Başkanı

“Ümitsizliğe düştüğümüz zamanlar da oldu.”

Osmangazi Belediyesi'nde on iki yıl Fen İşleri Müdürlüğü yaptım; sonra bir dönem de belediye başkanlığı... 1973 yılından bu yana belediyeciliğin içindeyim. Fen İşleri Müdürlüğüm döneminde Osmangazi'deki koruma çalışmalarına başlamıştık. O dönemdeki belediye başkanımız da bizlere çok destek oldu. Şimdi, o zamanlar başlattığımız koruma çalışmalarının meyvesini almaya başladık. Bu çalışmaları yaparken, ümitsizliğe düştüğümüz zamanlar da oldu. Bir gün belediye başkanına giderek, “Biz bu kadar çalışıyoruz, kimse yaptığımız işi anlamıyor,” demiştim. O da bana, “Göreceksin, yıllar sonra ne kadar güzel işler yaptığımızı herkes anlayacak,” demişti. Aradan yirmi yıl geçti. O gün vermeye çalıştığımız mesajlar yerine oturmaya başladı.

Geçenlerde bir üniversite öğrencisi Osmangazi Belediyesi'nde staj yapmak için Koruma Bürosu'na başvurdu. "Bana da eski bir bina verin. Onun rolövesini çizeyim; restorasyon projesini yapayım. Hem staj dosyamı hazırlamış olurum, hem de size bir katkı olur," dedi. Öğrenci arkadaşımıza vermek için araştırdık; ama gördük ki, onarımına başlamadığımız bir tane eser kalmamış. O zaman daha iyi anladım; yirmi yılda Bursa'da çok yol almışız. Osmangazi Belediyesi olarak bütün tarihi eserlerimizi elden geçirdik. Ben şimdi Osmangazi Belediye Başkanı'nın danışmanlığını yapıyorum. Koruma çalışmalarını yürüttüğümüz bir proje ofisimiz var. Farklı partilerden olmamıza rağmen, birlikte çok güzel işler yapıyoruz; çünkü amacımız aynı.

Metin Türktüzün, ÇEKÜL Vakfı Kütahya Temsilcisi

"Yol almak için kararlı olmak gerekiyor."

Edirne, Bursa, Amasya ve Kütahya Osmanlı'nın önemli şehirleridir. Bu şehirlerin arasında benzerlikler vardır. Bursa'da Osmanlı eserlerinin ilk örneklerini görebilirsiniz. Kütahya ise, Osmanlı Padişahlarını kültürel ve ticari anlamda besleyen bir kenttir. Örneğin o dönemde, padişah eşlerinin çeyizleri Kütahya'dan alınmış. Anadolu kentleri her dönem birbirini besleyerek, kültür alışverişi yapmış. Bu nedenle özellikle yakın kentler arasında benzerlikler görmek mümkün. Bursa, koruma çalışmalarında hedeflediği noktaya azimle ulaşıyor. Osmanlı'nın kuruluşuna tanıklık eden bu kentte, eserlerin dimdik ayakta durması çok önemli. TKB'nin Bursa'da ilk kurulduğu yılları hatırlıyorum. Bütün belediye başkanları çok heyecanlıydı. O heyecan hâlâ devam ediyor. Güçlü bir birliklikleri var. Bizler de yerelde sivil olarak, belediyelerin yapacakları çalışmaların doğru olması için elimizden geleni yapmaya hazırız. Kütahya'da 16. yy'dan kalma Şengül Hamamı'nı restore ettik. Orayı maden müzesi diyebileceğimiz, birçok madenin sergilendiği bir alan haline getirdik. Maden müzesinde gümüş, bor, kömür, akik, obsidyen gibi maden ve değerli taş örneklerini görmek mümkün. Yahya Efendi Konağı'nı restore ettik. Burası da yanmış bir binaydı. Burasını da Çevre Kültür Bilgi Evi yaptık. İçinde on bilgisayarımız var. Halk oraya gelip internet kullanabiliyor. Ayrıca kütüphane ve 25 kişilik bir konferans salonu yaptık. Bir haftada 600-700 ziyaretçi geliyor. Ne yapmak istediğiniz önemli. Yol almak için kararlı olmak gerekiyor. Koruma çalışmalarını yaparken o mekanı yaşatabilmek, doğru işlevlendirmek gerekiyor. Osmangazi Belediyesi de Ördekli Hamamı çok iyi değerlendirmiş.

Erdoğan Bilenser , Bursa Büyükşehir Eski Belediye Başkanı, TKB Kurucu Başkanı

Tarihi Kentler Birliği'nin kurulması için Bursa'da ilk buluştuğumuz zaman bu hareketin Türkiye'nin en önemli hareketi olacağını ve hatta yerel halkın da içinde olduğu bir oluşum olacağını tahmin etmiyorduk. Bir araya gelmemizde emeği geçen danışma kurulu üyelerimizin inancı ve bakış açısı bizleri bu günlere getirdi. Gerçekten bugün gelinen nokta hepimiz için çok önemli. Tarihi Kentler Birliği'nin ne kadar çok yol aldığını son yaptığımız Bursa Buluşmasında da gördük. Hem Bursa'da, hem diğer üye belediyelerimizin yaptıklarında büyük gelişmeler var. Koruma bilincinin yerleşmesiyle birlikte, yapılan işlerin sonuçlarını buluşma ve seminerlerde daha belirgin şekilde görebiliyoruz.

Tarihi ve kültürel değerlerin korunmasına gönül veren ve bu yolda 30-40 yıldır yaptıkları çalışmaları ve tecrübelerini Tarihi Kentler Birliği'nin oluşumuna aktaranlara teşekkür borçluyuz. İtiraf edelim ki bu konuda hiçbir bilince sahip değildik. Belediyeleri daha çok kent halkının ihtiyaçlarını karşılayan kurumlar şeklinde yorumluyorduk. Yaptığımız çalışmalarda kültürel değerlerin korunması konusunda bir iz bile yoktu. İşte Tarihi Kentler Birliği, bunun bir iz bırakmaktan öte kararlılıkla çizilen ve devam etmesi gereken bir çizgi olduğunu bizlere aşıladı. Bursa buluşmasında da bu çizginin nasıl kararlılıkla çizildiğini gördük. Demek ki ekonomide, siyasette, sağlıkta ve eğitimde de bilinçli davranarak, doğru zamanda doğru insanlara danışarak, doğru sonuçlara ulaşılacağına inanıyorum. Metin Sözen gibi liderler ve yanındaki kararlı insanlar, ÇEKÜL ve TKB örneklerinde bunu bizlere gösteriyor. Tabi ki şunu da belirtmeliyim ki hoşgörü, mütevizlilik, siyasetten öte, menfaatlerden öte bir ideal altında buluşmak TKB'nin başarısındaki önemli noktalar arasında. Bu gelişmeleri mutlulukla izliyorum.

Biliyorsunuz belediyeler dönemsel çalışıyor. Yapılan işlerdeyse devamlılığın varlığı çok önemli. TKB Danışma Kurulu, bu konuda da büyük bir iş başarıyor. Toplantılarda yansıtılanlar sayesinde, değişen belediye başkanları, bir önceki dönemden kalan koruma çalışmalarını daha da büyüterek sahipleniyor. Danışma Kurulu üyeleri kendilerinden sonra gelecek genç nesillere de bu ruhun aktarılması için çalışmalar yapmalı. Aynı bakış açısıyla, aynı duyarlılıkla Danışma Kurulu'nun sürekliliği sağlanmalı; çünkü TKB'nin doğru yolda devam etmesi için danışma kurulunun varlığı önemli.

ANILARDAKİ BURSA BULUŞMASI

1

2

3

1. Katılımcılar, Bursa Buluşması açılış yemeğinde gönüllerince eğlendi.
2. Öğle yemeğinde Bursa'nın meşhur iskender kebabı ikram edildi.
3. Oktay Ekinci ve Çanakkale grubu uzun uzun sohbet etti.
4. Bursa Örneği Paneli büyük ilgiyle izlendi.
5. Belediye Başkanları Örneği Hamam Kültür Merkezi'ni inceledi.
6. Sıcak havaya rağmen Kültür Merkezi açılışı büyük ilgi gördü..
7. Protokol, açılış yemeğinde bir araya geldi.

4

5

6

7

Duman Rengi Ülke: Suriye

Şirin Singin Yılmaz

PROGRAM

11 Mayıs 2008

İstanbul'dan Şam'a hareket.

Şam Sunumu: Şam Vali Yardımcısı Bessam Jeyrudiye ve Prof. Dr. Musellem Saka Emni

12 Mayıs 2008

Tam gün Şam gezisi: Selimiye Tekkesi, Merce meydanı, Hicaz demiryolunun Lam İstasyonu, Şam Kalesi, Hamidiye çarşısı, Emevi Camisi, Hz. Yahya'nın (a.s.) Kabri, İmam Zeynel Abidin'in Makamı, Selahaddin Eyyubi'nin Kabri, Tayyare Şehitleri, Seyide Rukiyye'nin Kabri ve Camisi, Muhiddin Bin Arabi Camisi ve Kabri, Siytni Zeynep Camisi, Azem Sarayı
Kasyum Tepesinden Şam seyri

13 Mayıs 2008

Öğlene kadar Şam gezisine devam

Çölün Gelini Palmira: Baal-Şam'ın Kalesi, Zafer Kemerli, Tiyatro, Hamam Crak Des Chevaliers Kalesi

Bedevi çadırında geleneksel akşam yemeği

14 Mayıs 2008

Hama ve Humus şehirleri, Khalid İbn el Velid Camisi, Su Çarkı

Halep: Emevi Camisi, Halep Kalesi, Halep Kapalı Çarşı, Akil Hastanesi, Osmanlı Adliye Camisi

15 Mayıs 2008

Tam gün Halep gezisi.

"Suriye'deki Osmanlı Eserleri" Sergisi açılışı

İstanbul'a hareket

2008 yılının ilkbaharı, Tarihi Kentler Birliği için hareketli ve verimli bir mevsim oldu. Tarihi Bursa Buluşması'nın izlerini henüz sindirme fırsatı bulamadan, TKB üyeleri yine yollara düştü. Artık bir geleneğe dönüşen yurtdışı gezilerinin bu yılki programında, taştan yapılmış binalarının boyasız, sıvasız duvarlarından kente yansıyan duman renginin hakim olduğu Suriye vardı. Bir Ön Asya ülkesi olan Suriye Arap Cumhuriyeti, Tarihi Kentler Birliği ve TKB Danışma Kurulu üyelerini sıcak bir konukseverlikle karşıladı. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü Daire Başkanı Seyit Ahmet Arslan, Kastamonu, Elazığ ve Sivas Valileri, Yüksek Mimar Aras Neftçi, Yıldız Teknik Üniversitesi Öğretim Görevlisi Doç. Dr. Hülya Sirel de geziye katılanlar arasındaydı.

TKB üyeleri, beş gün süresince Şam, Humus ve Halep kentlerindeki Erken İslam ve Osmanlı mimarisıyla, halkın sosyal ve kültürel yaşamını inceleme fırsatı buldu. Ortak bir coğrafyadan ve tarihten yansıyan aşına bir kültürle iç içe geçen bir geziden, canlı derslerle yüklü anılarla kentlerine döndü. Osmanlı İmparatorluğunun bıraktığı izlerden ve Türkiye ile sınır komşusu olmasından dolayı, birçok yönüyle ülkemizle benzer özellikler gösteren Suriye’de geçirilen günler, konuklara unutulmaz deneyimler yaşattı, dostlukların güçlenmesinde önemli rol oynadı.

Sıcak bir pazar günü Başkent Şam’a (Damaskos) ulaşan TKB üyeleri için, Şam Valiliği kısa bir tanıtım sunumu hazırlamıştı. Kültür, Turizm ve Eski Eserlerden Sorumlu Şam Vali Yardımcısı Mühendis Bessam Jeyrudiye , iki ülke arasında yaşanan iletişim kopukluğunun giderilmesi ve ilişkilerin yeniden hareketlenmesi için bu gezinin aracı olacağını da vurguladı. Jeyrudiye, “Eski Şam’ı gezerken kendi ülkenizi geziyor gibi hissedeceksiniz,” diyerek, gezinin ardından yeni çalışmaların devam etmesi dileklerini de belirtti.

Prof. Dr. Musellem Saka Emni ise Şam’da yapılan koruma çalışmaları hakkında şu bilgileri verdi: “Eski Şam kenti, 1500 m. uzunluk ve 1000m.

Şam genel görünüş

Şam’da koruma çalışmaları

Bu yılki yurtdışı gezisinin önemli bir özelliği, TKB üyelerinin gezinin başında, Şam’daki yetkili ve uzman kişiler tarafından, ülkedeki koruma çalışmalarının niteliği hakkında doğrudan bilgilendirilmeleriydi. Böylelikle konuklar, gezi sırasında daha donanımlı bir gözlem, inceleme ve karşılaştırma yapma ve kendi uygulamalarına ilişkin daha kapsamlı sonuç çıkarma olanağı buldu.

genişliğinde, elips biçimi bir alanda yer almaktadır. Bu alan içindeki saray, kale, cami gibi anıt eserlerin yanı sıra, sivil mimari özelliği taşıyan konak ve eski evler de bulunuyor, ancak bunlar beş yıldan beri koruma altında. Buradaki 400-500 yıllık ev ve konaklardan çoğu, deprem, yangın ve yeni yapılanma gibi nedenlerden dolayı günümüze ulaşamadı. Koruma çalışmalarıyla ilgili yasalar yeni yeni hazırlanıyor. Birkaç yıl öncesine kadar,

şu anda koruma altına alınan evlerin yıkılarak, yerlerine modern binalar yapılması planlanıyordu. Bugüne kadar daha çok ören yerlerinin bakımıyla ilgilenen devlet, son yıllarda ihale yoluyla, tarihi konak ve evlerin özel şirketler tarafından restore edilmesini sağlıyor. Yeni yasa, restore edilen yapıların turizm amaçlı kullanılmasını öngörüyor. Yakın zaman önce, ondan fazla yapıyı aslına uygun biçimde onarmaya başlayan Şam Valiliği, şu günlerde 175 yıllık Hicaz Konağı'nı restore ettiriyor. 800 metrekare genişliğindeki bir avlu içinde bulunan iki katlı konağın otel ve restoran olarak hizmet vermesi planlanıyor. Arap mimarisinde ve sosyal hayatında önemli bir yer tutan iç avlular, restorasyonu en titizlikle yürütülen alanlar arasında. Bugün restorasyon konusunda yaşanan en büyük zorluklardan biri de, eski yapıların onarımını yapabilecek ustalarla ilgili. Şu anda çalışan ustalar, geleneksel usta-çırak ilişkisi içinde yetmişmiş kişiler. Ancak bu nitelikte ustaların sayısı gittikçe azalıyor ve yeni usta yetiştirecek eğitim merkezleri ve atölyelerinin olmayışı önemli bir eksiklik yaratıyor."

Prof. Dr. Musellem Saka Emimi, gerek duyulduğunda koruma çalışmaları için uluslararası destek aldıklarını da sözlerine ekleyerek, daha yolun çok başında olduklarını vurgulayarak sözlerini tamamladı.

Tarihi Kentler Birliği üyeleri, bilgilendirme toplantısının ardından beş gün süren gezilerine başladı. Gezinin son günü ise, Türkiye'de öğrenim görmüş

ÇEKÜL Halep temsilcisi Mimar Mahmut Zeynel Abidin'in "Suriye'deki Osmanlı Eserleri" konulu fotoğraf sergisinin açılışında hazır bulundular. Sergi açılışı, Türkiye'nin Halep Başkonsolosu Ali Kemal Aydın, Halep Vali Yardımcısı Abdulkadir Cezmati ve Halep Belediye Başkanı Dr. Maan Şibli başta olmak üzere TKB üyelerinin katılımıyla yapıldı. Halepli yerel yöneticilerle olumlu diyaloglar geliştiren üyeler, farklı ortaklıkların kurulması için görüş alışverişini yaptı. Sergi açılışının ardından beş günlük yurtdışı gezisi sona erdi ve TKB üyeleri, derslerle dolu, zengin bilgi ve deneyimlerle kentlerine döndü.

Eski Şam, yeni yapılanmaya direnmiyor

Bir yanda yeni modern binaları, geniş caddeleri, şık alışveriş mekanları, diğer yanda dar ve tozlu sokakları, küçük elişli dükkanları ve tarihi dokusuyla Eski Şam... "Eski Şam" gerçekten de "eski"; dünya tarihinde hiç aralıksız, en uzun kullanılan kent burası. 402 yıl Osmanlı egemenliğinde yaşamış ve bugün UNESCO Dünya Mirası Listesinde yer alıyor. Bu özellikli kentteki gezinin birinci gününde TKB üyeleri, Süleymaniye Külliyesi, Elişi Pazarı, Hicaz Demiryolu İstasyonu, Şam Kalesi, Emevi Camisi, Hz. Yahya Türbesi ve Azem Sarayı ile Muhiddin Bin Arabi Türbesi'ni gezdiler ve incelediler.

1554 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan ve Osmanlı mimarisinin en güzel örneklerinden biri olan Süleymaniye

Mimar Mahmut Zeynel Abidin'in fotoğraf sergisi açılışı

Osmanlı Hanedanı'nın son yöneticileri ve eşlerinin bir kısmının mezarları Şam'da Süleymaniye Camisi arka avluda bulunmakta. Cami onarım nedeniyle ibadete kapalı.

Külliyesi, Şam kentindeki ilk duraklardan biriydi. 1566 yılında Süleymaniye Medresesi'nin eklenmesiyle büyüyen Külliye yalın mimarisiyle dikkat çekiyor.

Eski Şam'ın sembolü Emevi Camisi. Zekeriya Camisi olarak da bilinen bu güzel eser, el işi süslemeleri, üç minaresi ve mozaikleriyle İslam tarihinin ayakta kalan en eski yapılarından. Caminin en önemli özelliklerinden biri de, M.Ö. I. yüzyıla ait Roma mabedi ile onun harabelerinin yanında bulunan Aziz Yohannes Kilisesi'nin yerine inşa edilmiş olması. Bu nedenle cami, Hıristiyanlar için de önemli. Halk arasında ise, Hz. İsa'nın Kıyamet Günü'nde, caminin en görkemli minaresi olan Ak Minareye ineceğine inanılıyor.

Palmira

İki bin yıllık antik kent: Çölün Gelini Palmira

Şam'daki kent gezisinin ardından konuklar, Tedmur adıyla da bilinen Palmira'yı ziyaret etti. Palmira, çölün ortasında bir vahanın yanbaşı, yaklaşık bir kilometrekarelik bir alanda bulunan, tapınakları ve sütunlarıyla, dünyanın en eski yerleşim merkezlerinden. Tarihi M.Ö. 19. yüzyıla kadar uzanan bu antik kent, M.S. 273 yılında Roma İmparatorluğu'na başkaldırınca, Romalılar tarafından acımasızca yağmalanmış ve bir daha da eski ihtişamına

kavuşamamış. Palmira'nın Kraliçesi Zenobia Romalılara esir düşmüş ve Tibur kentine sürülmüş. Antik kent, 17. yüzyılda, tamamen terk edilerek, bir yanı çöl, diğer yanı vaha olan eşsiz bir güzelliğin ortasında sessizliğe gömülmüş.

TKB gezinleri, Palmira yolu üzerindeki Osmanlı Kalesi'nden sonra, iki bin yıllık bir uygarlığın simgesi Palmira'da, Kemer Anıtı, Agora Tiyatrosu, Hamam, Deocletian Kampı ve Baal-Şam Tapınağını gezdi.

Antik kentteki gezi sona eriyor, gün de dönmeye başlıyor. Çölden yansıyan ışıklar Palmira'yı kızıl renge boyamaya hazırlanırken, gölgesine sığındığımız

sütunlu kentten ayrılarak, bir Bedevi çadırına yöneliyoruz. Konukları çadırın önünde, yöresel kıyafetleri ve çalgılarıyla, Rababa müziği eşliğinde Bedeviler karşılıyor. Bedevilerin asıl geçim kaynağı hayvancılık ve develerle yapılan ticaret. Son yıllarda, Bedeviler arasında göçebeliği sürdürenler olduğu gibi, yerleşik hayata geçmeyi tercih edenler de var. Palmira'nın yanbaşındaki bu çadırda, ülkelerine gelen turistler için düzenledikleri gösterilerle, folklorik geleneklerini dünyanın her ülkesinden konuklarla paylaşıyorlar.

Şam Emeviye Camisi

Asi Irmağı üzerinde bin beş yüz yıllık su çarkı ve Halep'e yolculuk
Gezinin dördüncü günü de TKB üyeleri için, yine yoğun geçiyor. Önce Suriye'nin önemli kentlerinden biri olan Humus'tayız. Şövalyeler Kalesi (Crak des Chevaliers)'nden sonra, Halit bin Velit Camisini ve Orontes (Asi) Irmağı üzerindeki Norias Su Çarkını görüyoruz. Antik çağdaki ismiyle Orontes, günümüzdeyse Asi olarak bilinen ırmak üzerinde, 1500 yıldır dönen Norias Su Çarkı herkesi büyülüyor. Devasa boyutları ve sanki binyıllar öncesinden yankılan sesiyle bu görülmeye değer çarkın, bugün hala çalışır durumda olması konukları şaşırtıyor.

Bedevi çadırında müzik şöleni

Bir yandan Suriye'nin sıcağı, bir yandan gezi programının yoğunluğundan yorgun düşen TKB üyeleri, Orontes Irmağından ve çarkın dönerken sıçrattığı su damlalarından yayılan serinlikte, az da olsa soluklanma fırsatı buluyor.

Norias Su Çarkını geride bırakarak Halep'e doğru yol alıyoruz ve kendimizi, 12

km. uzunluğuyla, dünyanın en uzun çarşısı olarak bilinen Halep Çarşısı'nın cümbüşlü kalabalığı içinde buluyoruz. Çarşının renk, ses ve insan çeşitliliği herkesi büyülüyor.

Halep'te son gün

Gezinin son günü, güneyin başkenti olarak bilinen ve Suriye'nin ikinci en büyük kenti olan Halep'teyiz. İlk durağımız, kentin merkezinde, çevresi 20 metre derinliğinde bir hendekle çevrili, 50 metre yükseklikte bir tepenin üzerinde, tüm heybetiyle yükselen ünlü Halep Kalesi. Tarihi M.Ö. 3000'li yıllara uzanan Halep Kalesi, Osmanlı dahil olmak üzere bir çok devletin

Asi Irmağında 1500 yıllık Norias su çarkı

hakimiyetine tanıklık etmiş. İlk kez Hamadani hükümdarı Seyf-el Devle tarafından inşa edilen, daha sonra 13. yy'da Selahaddin Eyyubi'nin oğlu Gazi Han tarafından yeniden yaptırılan, Memluk egemenliği sırasında genişletilerek bugünkü görkemine kavuşan Halep Kalesinin yapımında Halep'e özgü Kayşani adı verilen taşlar

Halep çarşısında Kuran okuyan esnaf

Kalenin ardından Zekeriya Camisini de içeren kent gezisi yapıldıktan sonra, "Suriye'deki Osmanlı Eserleri" sergisinin açılışına katılan TKB üyeleri için dönüş başlıyor. Bir yurtdışı inceleme gezisi daha, yorgunluğu unutturan güzel anılar ve düşündürücü izlenimlerle son buluyor. Dönüş yolunda, bir sonraki yılın gezi güzergahı için önerilerin, şimdiden dile getirilmeye başladığını duyuyoruz...

25

Halep sokakları, sığağa karışan yağmurla yıkandı

kullanılmış. Güvenlik amacıyla yapılmış olan kale defalarca zaptedilmiş olmasına rağmen, hiç yıkım görmeden ayakta kalabilmiş ve özelliklerini yitirmeden günümüze ulaşabilmiş. 2000 yılında başlayan restorasyon çalışmaları hâla devam ediyor.

Çölün vazgeçilmezi develer; özelliğler Bedevilerin taşmacılıktaki en büyük yardımcısı

Humus'ta Şövalyeler Kalesi

Halep Kalesi

Halep Kalesi kapısından detay

Kalede küçük bir TKB grubu

Zekeriya Camisi avlusunda yağmur sonrası

Suriye gezisi sırasında, yöresel yemeklerin de tadına bakıldı. Özellikle Güneydoğu Anadolu yemeklerini andıran yöresel yemeklerle, bol bol taze nane ikram edildi.

Halep'te bir sokak

Halep'te bir ev

ÇEKÜL Vakfı Halep Temsilcisi Mahmut Zeynel Abidin'in sergi açılışının ardından Halep'li yöneticilerle, İstanbul'a dönmeden önce çekilen son Fotoğraf.

Suriye...

30

Seyit Ahmet ARSLAN, Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Gn. Md. Daire Başkanı -Şam Eski Kültür ve Tanıtma Müşaviri,

Suriye, tarih boyunca Anadolu, Mezopotamya ve Mısır arasındaki ticaret yolları kesişme noktasında bulunan, Asya, Avrupa ve Mısır kökenli eski imparatorlukların doğu-batı, güney-kuzey ekseninde genişledikleri ve geçiş yolu olarak kullandıkları coğrafya üzerinde kurulu bir devlettir.

Yeryüzünde en eski medeniyetlere ev sahipliği yapan Suriye, toprakları üzerinde halen barındırdığı tarihi eserleriyle gezilmeyi, görülmeyi fazlasıyla hak etmektedir.

Tarih İçinde Suriye

İ.Ö. 4000'li yıllarda Mısırlıların, Lübnan ve Amanos dağlarını çeşitli hammadde kaynağı olarak kullanmalarıyla, Suriye toprakları tarihte ilk defa önemli hale gelmiş ve öne çıkmıştır. Yine İ.Ö. 3000'li yıllarda Sümerlerin benzer amaçlarla bölgeye gelmeleri ve nihayet İ.Ö. 2350'li yıllarda bölgede kurulan Ebla İmparatorluğu ile Suriye toprakları, büyük bölgesel güçlerin hem ticaret hem de hesaplaşma alanına dönmüştür. Akad, Mısır, Hitit, Asur, Kenan medeniyetlerinin ardından İ.Ö. 4.yüzyılda Büyük İskender'in bölgeye gelmesiyle, Suriye toprakları Helen kültürü ve medeniyetiyle tanıştı. Daha sonra aynı coğrafya, İ.S. 20.yüzyılda Roma İmparatorluğunun hakimiyetine girdi.

Halep çarşısı

Suriye toprakları, miladi 634 yılında Müslümanların bölgeye girmesiyle öncelilerden çok daha farklı bir medeniyete ev sahipliği yaptı. İslam dönemi, Suriye'ye iki farklı yenilik getirmiştir. Birincisi yeni bir dini ve sosyal anlayış, ikincisi siyasal bir merkez olma özelliği. Emevi Devleti'nin 661 yılında kurulmasıyla birlikte Suriye, dönemin en güçlü siyasal ve kültürel merkezi olmuştur.

Yavuz Sultan Selim'in 1516 yılındaki Mısır seferiyle Osmanlı idaresine giren bölge, 20.yüzyılın başına kadar Osmanlı yönetiminde kaldı. Suriye toprakları Osmanlı idaresinde (1516–1918) tarihinin en huzurlu günlerini yaşadı. Halep'in uluslararası ticaret ağı içerisindeki yeri, Şam'ın ticari ve seferlerde geçiş yolları üzerinde bulunması gibi ekonomik faktörler bir yana, Lübnan, Ürdün, Suriye, Irak, Filistin ve İsrail topraklarını kapsayan bölgenin "Bilad al Şam" adıyla kutsal topraklar olarak kabul edilmesi ve Müslümanlar nezdinde peygamber diyarı olarak tanınması, bu bölgeyi ayrıca değerli kılmaktadır.

Özellikle Osmanlılar döneminde bu bilinç en üst seviyede kabul görerek, huzur ve istikrarın sağlanmasında azami ehemmiyetin gösterilmesini, her türlü hizmetin ve imar faaliyetinin en uç noktalarda yapılmasını, fakir fukaranın gözetilmesini netice vermiştir.

Osmanlılar döneminde bu bölgeye götürülen hizmetler, Anadolu'ya yapılanlarla asla kıyas kabul etmeyecek şekilde fazla olmuştur. İstanbul yönetimi Bilad al Şam'ın fakir fukarasını koruyup kollamayı, gözetmeyi bir

Hama, Rakka, Haseki, Deyr Zor, Süveyda... Şam, Halep ve Lazkiye'de kayda değer bir Türk nüfus yaşamaktadır. Hatta Halep ve Lazkiye'nin bazı köylerinde Türkçe konuşulur

Suriye'nin kayda değer doğal kaynakları petrol, fosfat, krom, manganez, mermer sayılabilir. Halep, Suriye'nin ekonomik ve ticari başkentidir. Suriye özellikle çocuk tekstilinde iyi durumdadır. Suriye aynı zamanda önemli bir tarım ülkesidir. Zeytin, buğday, arpa, mercimek, pamuk, narenciye..ülkenin en önemli zirai ürünleridir.Yine bunların yanı sıra hayvancılık, tavukçuluk, bunlara bağlı olarak süt ve süt ürünleri ülkenin ihtiyacını karşılayabilecek düzeyde üretilmektedir.

Suriye Akdeniz çanağındaki diğer ülkeler gibi kalkınmada turizmi önemsemektedir ve kendisini tüm dünyaya "Suriye: medeniyetlerin beşiği" sloganıyla takdim eder. Esasen Suriye bu söylemde haklıdır.

Şam

Tarihi ve kültürel değerleriyle dünyadaki en eski başkentlerden birisidir Şam. 4 milyona yakın nüfusuyla hem Suriye'nin hem de Arap coğrafyasının siyasi, ekonomik ve kültürel hayatında belirleyici rol oynar. Şam'da görülmeye değer pek çok tarihi mekân ve yerler vardır:

Emevi Cami: Şamın incisi olarak nitelendirilir. İslam mimari sanatının şaheserlerinden birisidir. Camiyi Emevi halifesi Velid b. Abdülmelik yaptırmıştır. Emevi Camii, Kudüs'teki Mescid-i Aksa ve Kubbet'üs Sahra ile kardeş kabul edilir. Caminin üç güzel minaresinin ve kubbesinin ayrı bir çekiciliği vardır. Caminin ortasında Hz. Yahya peygamberin kabri bulunmaktadır. Caminin yanı başında kuzeyde Selahaddin Eyyubi'nin kabriyle ilk Türk tayyare şehitliği vardır. Emevi Camii ve çevresindeki Kasr al Azm (Azm sarayı), Esad Paşa hanı, Nurettin hamamı gibi tarihi mekânların biz Türkler için ayrı bir önemi vardır.

Yine Kanuni Sultan Süleyman'ın Mimar Sinan'a yaptırmış olduğu Şam'ın en merkezi yerindeki Süleymaniye Külliyesi (Tekkiye Süleymaniye), hemen yanı başında 2. Abdülhamit döneminde yaptırılan Hicaz Demiryolu İstasyon Binası, karşısındaki Mevlevihane, biraz ilerdeki Hamidiye çarşısı, bugün bütün haşmetiyle ayakta durmaktadır. Eski Şam diye bilinen bu mekânlarda ve yerlerde bir gezintiye çıkmak, insanı tarihin derinliklerine doğru ibretli bir yolculuğa sevk eder.

Suriye yönetiminin belki de en takdir edilecek yanı, tarihi dokuya zarar vermemiş olmasıdır. Bugün lokanta olarak kullanılan tarihi bir mekânda

yemek yemek insana büyük haz vermektedir. Sadece bu tarihi binalardaki lokantalarda yemek zevkini tatmak için başka ülkelerden Şam'a, Halep'e gelenleri duyarım.

Suriye'de sosyal hayatın en canlı yaşandığı yer başkent Şam'dır. Sosyal hayatın her kademesinde kadınlar vardır. Sosyal hayatta bağınazlığa yer yoktur. Kadınlara yönelik bir baskı ya da zorlayıcı başka bir unsur bulunmamaktadır. Gecenin geç saatlerine kadar hayat devam eder. Gecenin geç bir saatinde iki kadını bir lokantada yemeklerini alırken sohbet ediyor görebilirsiniz.

Şam'da Hristiyan mahallesinde bir sokak ve kabaltı.

Şam Arapların üzerine çok tittediği bir şehirdir. Hakkında nice şiirler söylenmiş, nice makaleler, destanlar yazılmıştır.

Şam İran için de ayrı bir ehemmiyet arz eder. Zira Kербela şehitleriyle Ehl-i Beytten pek çok kişi Şam'da metfundurlar.

Hz. Muhammed (S.A.V.)'in iki müezzini Hz. Bilal al Habeşi ile Hz. Ümmü Mektum gibi sahabeler, Muhyiddin İbn Arabî gibi mütefekkirler, Halid Bağdadi gibi mutasavvıflar Şam'da yatmaktadır.

Şam'ı özellikli kılan pek çok neden var ama bunları saymaya zaman ve zemin müsaade etmez. Hz. İsa peygamberin konuştuğu dil olan Aramicenin konuşulduğu tek yer olan Malula kasabasını ve tarihi kiliseyi, tarihi Sidnaya

yılında Halep'i dünyadaki tarihi ve kültür şehirleri listesine almıştır.

Halep'in mutfağı tadılmaya değerdir ve çok zengindir. Tarihi mekânlardaki lokantalarda yemek almak ayrı bir haz verir insana.

Suriye'nin Humus, Hama gibi diğer şehirleri de tarihi eserler bakımından fevkalade zengindir ve görülmeye değerdir. Humus'taki bir Osmanlı eseri olan Halid b. Velid Camii bütün haşmetiyle ayakta. Tarihi Tedmur şehri, Hama şehrindeki yine Osmanlı eserleri olan su çarkları, belki de dünyada eşi benzeri olmayan tarihi yapıtlardır. Yine Şam'a 120 km uzaklıkta Ürdün yolu üzerindeki

Halid bin Velid Camisi

kilisesini, Bab Tuma'daki tarihi kiliseleri ziyaret etmek her insanın dağarcığına önemli bilgiler, hoş anılar katacaktır.

Halep

Suriye'nin en önemli ikinci büyük kentidir. Suriye'nin sanayi ve ekonomisininin merkezi burasıdır. Şam'a uzaklığı 350 km, Türkiye'ye uzaklığı 60 km dir. Kilis'ten Halep'in ışıkları görülebilir. Tarihi Halep kalesi, 12 km uzunluğundaki kapalı çarşısı, Emevi camii, hanlar, hamamlar, kiliseler, medreseler, daha nice tarihi mekanlar turizm açısından önemli cazibe merkezleridir. UNESCO 1986

tarihi Busra kasabası, Lazkiye'ye 35 km uzaklıktaki Selahaddin Eyyubi kalesi, Humusa 65 km uzaklıktaki Hısın kalesi kesinlikle görülmeyi hak ediyor.

Tarihin derinliklerine uzanan sağlam bağlarla kenetlenmiş iki komşu ülke, Türkiye ve Suriye'nin birbirlerini tanımaya, anlamaya ihtiyaçları var. İyi niyetli olmayan sömürgeci güçler yıllarca iki kardeş halkı birbirine düşürmeye çalışmışlarsa da bu kuvvetli bağları kıramamışlar, aşamamışlar.

Suriye bu güzellikleriyle ziyaretçilerini bekliyor.

Halep'ten cephe görüntüsü

Azem Sarayı Avlusu

Tarihi Kentler Birliği Suriye Gezisi Katılımcılarının İzlenimleri

Namık Kemal Döleneken

Doç. Dr. Hülya Sirel

Dr. Aras Neftçi

İris Şentürk

Namık Kemal Döleneken / Edirne Belediyesi Başkan Vekili **“Tarihi ve modern dokuları birlikte incelemeliyiz.”**

Suriye’ye ilk gelişim. Avrupa’nın ışıltılı ülkelerini gezdim; ama Ortadoğu’da hiç bulunmadım. Bu yüzden Suriye benim için güzel bir deneyim oldu. Özellikle Şam’da eski şehir yerleşimini gezdik. Bütün çağların sanatsal özelliklerini görmek mümkün; ama eski şehrin bulunduğu merkez, kendi kaderine terk edilmiş durumda. Suriye, Türkiye’nin en az otuz yıl gerisinde olan bir ülke; özellikle de koruma bilinci açısından. Bizim ülkemizde de belediyeler bu tür konulara çok ağırlık vermezdi. Son yıllarda, belediyeler hızla bu konulara odaklandı ve olumlu çalışmalar yapmaya başladı. TKB’nin kuruluşu, bu süreci hızlandırdı. Kentler arasında bir yarışma başladı. Tabii Suriye’de henüz o noktaya gelinmemiş. Bazı güzel örnekler var; iyi değerlendirildiği takdirde, turizm alanında da gelişme gösterebilir. Halep ve Şam kentlerinde daracık sokaklar, çok eski yapılar var. Halep, Türkiye’ye çok yakın bir kent. Bu yüzden ortak noktalarımız biraz daha fazla. Şehrin sosyal yapısının bıçak gibi birbirinden ayrıldığını görüyoruz. Mesela, gece kadınları sokakta görmek mümkün değil. Erkekler bile korkarak geziyor. Güvenlik sorunu olduğunu söyleyebiliriz. Kadınların bir kısmı bizim modern kadınlarımız gibi; ama sokaklarda çarşafli ve burkallı kadınları daha çok görüyorsunuz. Bu gezinin çok yararlı olduğuna inanıyorum. Birbirimizi tanımak için birlikte daha çok

zaman geçiriyoruz. Yaptığımız işleri keyifle paylaşma olanağı artıyor. Kültür ve görgümüz artıyor. Sadece okuyarak, yazarak öğrenilmiyor; ama gezerken farklılıkları gözlemleme şansımız oluyor. Farklı kültürleri de önyargısız algılamış oluyoruz. Böyle tarihi şehirleri incelerken tarihi doku ile diğer dokuyu birlikte incelemek, yeni yerleşim merkezlerindeki o geçişleri izlemek gerekiyor. Tarihi Kentler Birliği’ne çok teşekkür ediyorum.

Y. Mimar Doç. Dr. Hülya Sirel, Yıldız Teknik Üniversitesi Öğretim Görevlisi

“Tarihi deneyimleri, yeni mimaride uygulayabiliriz.”

Tarihi Kentler Birliği’nin çalışmalarını daha önce duymuştum. TKB yaptığı çalışmalarla kentlerin yüzünü değiştiren, hem çevreye hem kültüre ve tarihe değer veren bir bakış açısı yaratan ve bu bilinci belediye başkanlarına kazandırmak için emek veren bir birlik. Suriye’de TKB üyeleriyle birlikte olmak benim için önemli bir deneyim. Suriye’ye ilk kez geliyorum; burası görmeyi çok istediğim bir ülkeydi. Türkiye ile insan yapısı çok benziyor; özellikle Güneydoğu Bölgesi’ndeki halkla ayırt edemiyoruz. Mimari açıdan yine Kilis, Urfa yöresini çok andıran mimari yapılar gördüm. Taş evler, özellikle de koyu renk taşlar burada çok fazla. Uzmanlık alanım mimaride yapı fiziği. Yapı fiziği konusunda Türkiye’de henüz emekleme dönemindeyiz. Sadece

Yıldız Teknik Üniversite'sinde kapsamlı olarak bu konular işleniyor. Yapı Fiziği Bilim Dalı içinde akustik, gürültü denetimi, aydınlatma gibi konular var. Yapı fiziği uygulamaları çok uzun zamandır mimaride var olan bir konu. Aydınlatma tekniği ve akustik ise yeni konular arasında. Tarihi amfiyatroların yapımından bu yana, hacim akustiği konusunda çok güzel bilgi birikimi oluşmuş. Yapı akustiği ise, gürültünün var olmasıyla birlikte ortaya çıktı. Özellikle trafik gürültüsünün bir sorun olmaya başlaması bu konuda yeni çalışmalar yapılmasını tetikledi. Mimari planlama aşamasında yapı akustiği için önlem alınmazsa, sonradan yapılan çalışmalar yüzde yüz sonuç vermeyebilir. Bu konuda belediye başkanlarının üzerine düşen bir görev var. Örneğin Almanya'da, İsviçre'de, mimari projeler belediyeden geçerken, yapı fiziği konusunda da projelerinin olup olmadığına bakılıyor; yoksa yapımına izin verilmiyor. Belediyelerin bu konuda çalışma yapması gerektiğini düşünüyorum. Özellikle Güneydoğu Bölgesi'nde birtakım deneysel bilgiler, mimari yapılarda halk tarafından uygulanıyor. Özellikle iç bahçeli evleri burada da gördük. Bu iç bahçeler, bilimsel açıdan bakarsak, sıcağın etkisini azaltmak için yapılmıştır. Sonra bu durum, aile hayatının mahremiyeti gibi sosyal yapıyı da ilgilendiren yönüyle ele alınmıştır. Şam'da gördüğümüz bazı eserlerdeki yüksek tavanlı yerler yaz odaları, alçak tavanlı yerler ise kış odaları olarak yapılmış. Günümüz modern mimarisinin yapılarında da, yüzyıllardır uygulanan ve tecrübe edilen bu örneklerden faydalanılmalıdır. Böylece ısı denetiminde tasarruf sağlanabilir. Enerji tasarrufunda, üç lambadan birini kapatmak bir tasarruf yöntemi değildir. Yapılardaki doğru aydınlatmayla enerji kaybı önenebilir. Yanlış aydınlatma yüzünden harcanan enerji çok fazla; hiç kimse bunun farkında değil. O nedenle hem ülkemizde, hem yurtdışında tarihi yapıların bu gözle de incelenmesi gerekiyor. Yeni mimaride, eskiden kullanılan doğal yöntemleri nasıl kullanabiliriz diye düşünmek ve uygulamak gerekiyor.

Dr. Aras Nefçi, Y. Mimar/Restoratör, İTÜ Mimarlık Fakültesi

Mimarlık Tarihi öğretim üyesi

"TKB, iki ülke arasında köprü kurabilir."

25 yıl önce Suriye'ye kısa bir ziyarette bulunmuştum. TKB'nin Suriye gezisi daha kapsamlı olduğu için burada olmaktan mutluyum. Suriye-Türkiye ilişkileri iyi bir yönde gelişiyor. İki toplum arasındaki ortak kültür çok belirgin. Suriye ile iletişimimiz yıllardır ihmal edilmiş; şimdi yeniden ele alınıyor. Bu anlamda TKB, iki ülke arasında köprünün kurulması için olumlu bir misyon yürütebilir. Bu gezinin iyi bir başlangıç olduğunu düşünüyorum. Ben bir mimar olarak açıkçası bu geziye doyamadım. Hem mimar olarak, hem de

fotoğrafla ilgilenen birisi olarak, çok fazla gözlem yapma şansım oldu. Suriye ile ilgili ileriye dönük çok güzel projeler yapmayı düşünüyorum. Metin Sözen Hocam da bu çalışmalarına katkı verecek. Halep'teki Osmanlı kitabeleri üzerine bir araştırma yapıp kitaplaştırmak istiyorum. Burada inanılmaz bir birikim var. Her yerde Osmanlı'nın izlerini görmemiz mümkün. Koruma çalışmaları konusunda yeni yeni kendini geliştiren bir ülke Suriye; ama yapıları çalışmalarda başarılı örnekler görmek mümkün.

İris Şentürk, Antakya Eski Belediye Başkanı, ÇEKÜL Doğu Akdeniz Bölge Temsilcisi

"Suriye doğru bir tercihti."

TKB'nin kuruluşunu, Türkiye'deki tarihi dokuyu koruma miladı olarak değerlendiriyorum. Birliğin kuruluşu sonrasında, belediye başkanı olan arkadaşlarımız, öncelikli hedef olarak buldukları bölgenin tarihi dokusunu koruma sözü vermeye başladı. Koruma bilinci yokken, tarihi eserler, geleneksel sivil kent mimarisi kentin kamuru olarak görülüyordu. TKB bu düşüncüyü hızla değiştirmeyi başardı. Belediye Başkanları TKB'nin ve ÇEKÜL Vakfı'nın gayreti ve çabasıyla, tarihi yapıların miras olduğunu, önemli bir hazine olduğunu fark etti. Koruma çalışmaları bir hedef olmaya başladı. TKB'yi, yaşadığı süreci geliştirdiği takdirde çok önemsiyorum. Metin Sözen Hocamın ve TKB Danışma Kurulu üyelerinin bu ülkeye çok önemli bir miras bıraktığını düşünüyorum. Biz onların talebeleri olma şerefine eriştik. TKB buluşmalarında kültürünü öğrenerek, Anadolu medeniyetlerinin ve Osmanlı'nın bıraktığı izleri takip etme yolunda bir görev üstlendik. Şam, Humus, Halep'te ne kadar zengin bir kültürümüz olduğunu bir kez daha gördük. Binlerce yıllık Palmira'yı ve insanoğlunun başardığı eserleri yerinde görmek çok önemliydi. Suriye doğru bir tercihti. Bu tercihi yaptıkları için TKB Encümeni'ne teşekkür ediyorum. TKB üyesi olan belediyeler hangi siyasi parti üyesi olduğunu unutmaz, siyasi kimliğimiz kapının önünde kalır. Tek ortak noktamız, tarihi dokuların korunması ve tanıtılmasıdır. TKB, bunu başarmış tek birliktir. Yönetime gelen arkadaşlar da bu geleneği sürdürmüştür.

Akseki müzesi

Bana Kentimi Anlat, Bana Kendimi Anlat

Handan Dedehayır, ÇEKÜL Vakfı

Son yarım yüzyılda kentlerimizi çok yıprattık. Yerlerinden yurtlarından kopup büyük umutlarla gelenler de, kaç kuşaktır buralara kök salmış yerliler de hoşnut değil kentlerinden. Ne yeni gelenler aradıklarını bulabiliyor, ne de eskiler yurt bildikleri mekanlara aşina artık. Kimi kentler kırdan akan nüfusun baskısı karşısında şaşkın, kimileri de uzak diyarların dillerini dinlerini bilmedikleri insan kalabalıkları karşısında çaresiz. İş, aş, konut yetiştirilemiyor, çevre sorunlarıyla baş edilemiyor, kentsel hizmetler niteliksizleşiyor, tarihsel doku kayboluyor, rant baskısına karşı durulamıyor, insan dokusu ayrışıyor, insan adacıkları arasındaki uçurum büyüyor...

Yine de kimse kentten vazgeçemiyor. Karmaşanın çekiciliği, rengarenk çeşitliliği ve içinde barındırdığı gizil güç, umudu ve hayal gücünü besliyor; 'her şeyin mümkün olduğu o yer' insanları kendine çekmeye ve kucaklamaya devam ediyor. Sorunlar üst üste yığılırken, insan aklı da çözüm arayışlarını sürdürüyor. Ne var ki, acil önemlinin önüne geçiyor, merkezi ve yerel yönetimler sorunlar sarmalında, kentlerin kuşaklar boyu ürettiği kültür birikimini korumakta geç kalıyor, kentsel bellek yitip gidiyor, kent kimliği yok oluyor. Kentlinin yaşadığı mekana yabancılaşmasını, kendini 'oraya' ait hissetmesini sağlamak giderek zorlaşıyor.

Kentlinin kentle aidiyet bağlarını güçlendirmek ve yaşadığı mekanı benimsemesini sağlamak, günümüzün en çapraşık sorunlarından biri. Bugün çoğu kent, insanoğlunun en temel ihtiyaçlarından biri olan güven duygusunu karşılamaktan giderek uzaklaştığı açık. Tanımadığı, kendini yabancı hissettiği, anlamlandıramadığı, kodlarını çözemediği kentsel bir ortamda yaşamak, çoğu kentli için önemli bir huzursuzluk kaynağı. Kentin tarihi süreç içinde geliştirdiği kültürle bütünleşemeyen 'kentliler', kentin kültürel özellikleriyle ve geçmişle barıştırmak, öncelikli bir sorumluluk.

Kentli kimliği ve kentli bilinci yaratmanın önkoşulu, kenti 'o kent' yapan tarihsel serüveni canlı tutmak, tarihsel dokusuyla, mekanlarıyla, adabı erkaniyla, ilişki biçimleriyle tanıdık hale getirmek, geçmişle bugünü birbirine bağlayıp geleceğe uzanmak. İşte tem da bu kavşakta kent müzeleri ve arşivleri, **kentin geçmişi ve kültürüyle uyumlu bir değişime katılan ve kentli bilincine sahip hemşehriler yaratma işlevi** görür. Kentliyi ortamından koparan ve geçmişe yabancılaştıran dönüşümün yıkıcı etkisini gideren önemli bir görev üstlenirler. Farklı insanları ortak bir kimlikte buluşturmaya, kaynaştırmaya ve kentleriyle barıştırmaya hizmet ederler.

Kent müzelerinin 19. yüzyılın sonlarında ABD'de ortaya çıkması bir rastlantı

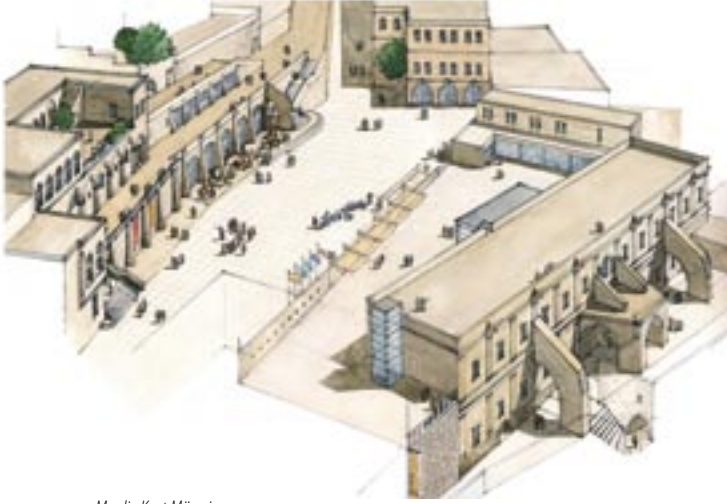
değil, hiç kuşkusuz. Dünyanın farklı coğrafyalarından kopup gelen, farklı dil, din, ırk ve geleneklere sahip göçmenlerin yerleştiği uçsuz bucaksız boş topraklarda, bu insan topluluklarını kaynaştırmak, birbirine benzemeyen bu insanları ortak bir kültürde harmanlamak gerekiyordu. Kent müzeleri ve arşivleri, bu amaçla yaratılan kurumlardan biriydi. Ortak bir geleceği kuran insanlar, bu süreçte yaşadıklarını unutmamak ve unutturmamak, kendilerinden sonra gelenlere buraların sahibi olduklarını kanıtlamak, onlara ortak bir geçmiş sunabilmek için kent müze ve arşivlerini ürettiler. Kent müzeleri, **farklı kökenlerden gelen insanları bütünleştirmenin ve onlara ortak bir kimlik kazandırmanın aracı** oldu.

Eski dünyada ise aynı yüzyılda, ulus devletlerin güçlendirilmesi süreci devam etmekte, yurttaşlık bilincini geliştirme ve insanları ülke geçmişiyle bütünleştirme gereksinimi ağır basmaktaydı. Avrupa'nın ünlü müzeleri, arşivleri ve kütüphaneleri böyle bir önceliğin sonucunda gelişti. O yıllarda, binlerce yıllık geçmişe sahip yerleşik kentlerin türdeş kentlilerinin kent müzelerine gereksinimi yoktu. 20. yüzyılın ikinci yarısında katılımcı yerel yönetim anlayışının öne çıkmasıyla, kent müze ve arşivleri de önem kazandı. Kentlerde yaşanan değişim ve gelişimin sergilendiği ve paylaşıldığı kentsel hizmet kurumları olarak farklı bir işlev kazandılar. Kent müzeleri, kentin geçmişiyle bugününü birbirine bağlayan, geleceğe uzanan bir bütünlükle, kentlinin gelişim sürecine katılmasını, kentine sahip çıkmasını sağladı. Böylelikle kent müzelerinin kapsamı, içeriği, işlevleri, etkinlikleri çeşitlendi. Geçmiş kültürün belge ve objelerini derleyen, sergileyen, depolayan durağan mekanlar olmanın ötesinde, **bilgi üreten, paylaşan, çoğaltan devingen ortamlara dönüştüler; canlı, dinamik, eğitici, geleceği birlikte üretmeyi özendiren mekanlar** olarak geliştiler. Kent müzesi anlayışı, kentin geçmişi, tarih boyunca üretilen değerlerini dikkate alan bir değişimin altyapısını oluşturmayı hedef aldı.

21. yüzyılla birlikte dünyanın küreselleşmenin etkisi altına girmesiyle de, yeni zihin haritaları, bilindik değerlerin yeniden tanımlanmasına yol açtı. Artık dünyanın her köşesinde yaşayan insanlar, gezegenin çok uzak köşelerindeki diğer insanlardan haberdar olmaya,

ilgi duymaya başladı. Kùltürler arasındaki bu etkileşim, bir yandan tektip küresel değerleri dayatır, farklı kùltürleri birbirine benzeme tehlikesi ile karşı karşıya bırakırken, bir yandan da farklı kùltürlerin özgün kimlikleri ve değerleri çekicilik kazanmaya, insanların merakını uyandırıyor. Özgünlüğünü koruyan, farklılıklarını tanıtabilen ve duyurabilen kentler ilgi odağı ve çekim merkezi oldular ve bu ilgiden kaynak aktarmayı başardılar. Kentler, benzerlerinden farklılaşma çabasına girerken, özgünlüklerini simgeleyen “konsept”ler geliştirerek, moda deyimiyle “markalaşma” yarışına katıldılar. Kent müzeleri bu anlamda da **kentlerin farklılıklarını, kültürel zenginliklerini sergileyecekleri mekanlara dönüştü.**

Mardin Kent Müzesi

Türkiye’de Kent Müzeleri’ne Doğru...

Türkiye de, dünyadaki gelişmelerden nasibini aldı. Çoğu kez geriden de olsa gelişmeleri yakalamaya çalıştı. 1930’larda Halkevleri’nde etkinlik gösteren müzecilik kolları, çok değerli çalışmalarını ne yazık ki sürdürememiş, arkalarında iz ve malzeme bırakmadan yitip gitmişti. Oysa, 20. yüzyılın ikinci yarısında ivme kazanan kentlere akış, kentlerimizin doğal ve kültürel varlıklarını yitirmelerine, kentlilerin kent kùltürünü kazanamamasına ve toplumsal kimliğine yabancılaşmış kuşaklar yetişmesine neden olmaktadır.

Kentlerin, hazırlıklı olmadıkları bir yükte şaşkına döndükleri bu dönemde, kentsel dokunun çöküşüne tanık olundu. Kentlerde, önünü görebilme ve geleceği tasarlayabilme güçleşti. Kentlere gelenlerin ‘yeni hemşehri’ olma şansı zayıfladı, insanlar ‘getirdikleri ile gördükleri arasında bocalama’ yaşadı.

Kentlerin bellekleri, ‘insanların kentte niçin yaşadığının’ temel göstergesidir. Bellek kaybını önlemenin yolu, kentlerin geleneksel dokularının yaşatılmasıdır. Kentin her noktasında, evinde, sokağında, mahallesinde, çarşısında pazarında, her yaş diliminden insanlar birbirleriyle ve kentle ilişkilerini güçlendirecek biçimde yaşayabiliyorlarsa, **o kentte yaşam henüz diriliğini yitirmemiş demektir.** İnsanlar giderek yaşadıkları kentlerin

‘görünen varlığı, görünen yüzü’ olmalıdır. Prof. Dr. Metin Sözen’in sık sık anımsattığı Edip Cansever’in dizeleri, bu gerçeği en yalın biçimiyle dile getirmektedir: **“İnsan yaşadığı yere benzer/O yerin suyuna, o yerin toprağına benzer/Suyunda yüzen balığa/Toprağını iten çiçeğe/ Dağlarının, tepelerinin dumanlı eğimine...”**

ÇEKÜL Vakfı’nın, kentlerde ‘kültürel sürekliliğin anlamını vurgulamak’ amacıyla uygulamaya koyduğu 7 Bölge 7 Kent projesi kapsamında, kimliğini koruyan kentlerde başlattığı **Çevre Kùltür Evleri**’nin ardından, her kent için ‘kent müzesi’ oluşturma düşüncesi gündeme getirildi. Yerel yönetimlerin

Safranbolu Kent Müzesi

ve sivil toplum örgütlerinin sorumluluğıyla, kentlerin işlevini yitirmiş bir tarihi yapısını onarak, bu yapıda bir kent müzesi geliştirme arayışları hız kazandı. Amaç, kent hemşehrilerinin oluşturacağı müzelerle, ailelerin fotoğraflarından eşyalarına, yönetenlerin kentlerine yaptıkları katkılara, kentin içinde ve çevresinde bulunmuş tarihin her döneminin yansıtan buluntulara, anılarla yüklü kişilerin kentin kimliğini belirleyecek açıklamalarına, kısacası kenti kent kılan her öğeye kapıları açık tutmaktır. Kent Müzeleri, **kentin varlığının doğru okunmasını** sağlayacak yeni bir iletişim ağının oluşmasına yarayacaktır.

Dünyada gelişmiş örnekleri de dikkate alarak, **kentlerin anılarla yüklü geçmişini, bugününü ve geleceğini doğru yansıtabilecek, kentlinin kendisinden kopmaz bir parça olarak göreceği ortamları yaratmak**, ortak bir görev olarak karşımızda durmaktaydı ve hala da duruyor. Kendini korumaya çalışan kentler, el yordamıyla da olsa ilk örnekleri vermeye başladılar. Bu konudaki ilk adım, 1999 yılında ÇEKÜL Kemaliye Gönüllüleri’nin, Kemaliye Kaymakamlığı’nın ve Kemaliye Belediyesi’nin işbirliğiyle atıldı. Tarihi eski Halı Fabrikası binası kısa zamanda **Kemaliye Kent Müzesi** olarak yeni bir kimliğe ulaştı. Ardından, Kastamonu Valiliği’nin girişimiyle, Cumhuriyet döneminin ilk usta mimarlarından Vedat Tek’in

tasarladığı Kastamonu Hükümet Konağı'nda, Kastamonu halkının bağışladığı belge ve objelerle **Kastamonu Kent Tarihi Müzesi** kuruldu. Onları, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin girişimi izledi ve eski İtfaiye Binası onarılarak, İzmir Milli Kütüphanesi'nin koleksiyonunu da içerecek şekilde, en ileri teknolojiyile desteklenmiş örnek bir **Kent Arşivi ve Müzesi (APIKAM)** yaratıldı. Aynı yıllarda Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursalıların yoğun desteğiyle, yine eski bir yapı olan Adliye Binası'nda **Bursa Kent Müzesi'**ni gerçekleştirdi. Osmanlı'nın bir başka başkenti Edirne'de, Valiliğin yoğun çabasıyla, Selimiye Camisi karşısındaki Hafızağa Konağı **Edirne Kent Müzesi'**ne dönüştürüldü.

Bu ilk örnekleri bugün diğerleri izliyor. Tokat'ın ilçesi Niksar'da eski Hükümet Konağı **Niksar Kent Tarihi Müzesi'**ne dönüştürülerek kentle ilgili belgeleri bir araya getiriyor. **Safranbolu Kent Tarihi Müzesi**, benzer bir çalışmayı ortaya koyuyor. Antalya'nın Elmalı ilçesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na başvurarak yönlendirici destek istiyor ve tüm sorumluluğu üstlenerek **Elmalı Kent Tarihi Müzesi'**ni yaşama geçiriyor. Yine Antalya'da **Akseki Kent Müzesi** geliyor, yerel kültürünü yaşatmaya çalışıyor. Ankara bölgesinde **Beypazarı**, kent müzelerini yaşayan merkezlere dönüştürüyor. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi **Gaziantep Kent Tarihi Müzesi** çalışmalarını tamamlamak üzere. Antalya Büyükşehir Belediyesi Tarih Vakfı'nın desteğiyle **Antalya Kent Müzesi** çalışmalarını sürdürüyor. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Mardin, kentin en görkemli yapılarından Eski Vergi Dairesi'ni onararak, **Mardin Kent Tarihi Müzesi'**ne dönüştürme sürecini yürütüyor.

Türkiye'nin her köşesinde büyüklü küçüklü kentler kent müzelerini oluştururken, kentlerinin geçmişini, kentlilerinin yaşamlarını, kentin her türlü birikimini, kentlerini diğerlerinden farklılaştıran özellikleri anlatma çabası içindeler. Kent müzeleri, bir anlamda bir "görsel tarih yazımı"ni gerçekleştirirken, **kent tarihiyle ilgili mevcut eksiklerin belirlenmesini ve tamamlanmasını da harekete geçiriyor**, bu çabaya süreklilik kazandırıyorlar. Kentli bilincini oluşturma, aidiyet duygusu yaratma, eğitim, turizm ve tanıtım işlevlerinin yanında, elimizden kayıp giden her şeyi derleme toplama, sınıflama ve koruma işlevini üstleniyorlar. Küreselleşme, ekonomik ve toplumsal değişimler, insanlarda yeni kimlik arayışlarına yol açarken, kent müzeleri bu arayışa cevap veriyor; her kent bir kent müzesi açarak kendi kimliğini tanımlamaya çalışıyor.

Kent müzeleri, **kültürel kimliğimizi dünden bugüne, bugünden de yarına taşıma görevi üstlenen bir eğitim işlevini** yerine getiriyor. Çünkü kültür, geçmişin birikimini geleceğe aktaran, ülkenin kimliğini zenginleştiren, ülke kalkınmasına katkı sağlayan, dünyanın ortak mirasına katkıda bulunan toplumsal bir sermayedir. Kültür, her türlü bilginin, becerinin ve deneyimin kuşaklardan kuşaklara aktararak zenginleşmesiyle var olur. Bu aktarımın en

önemli aracı da eğitimidir ve eğitim kültürün sürekliliğinde önemli bir araç olduğu kadar oluşumunda da bir yapıtaşdır.

Artık çağdaş anlamda kent müzelerinin, kentin önde gelenlerinin eşyalarının sunulduğu, etkileşimsiz, anlatsız, depo-sergilerle dolu kent koleksiyonları olmadığını biliyoruz. Kent müzeleri, iletişim ve eğitim işlevine ağırlık veren, koleksiyonlarını ve görsel malzemelerini anlatılarla destekleyen, ileri teknolojinin olanaklarından yararlanan, geçici sergi ve etkinliklere öncelikli yer veren, **dinamik birer kültür merkezi** işlevi kazanıyorlar. Kent müzesi, kentin tarihsel sürecini, ortaya çıktığı günden başlayarak

Edirne Fahri Yücel Kent Müzesi

günümüze kadar yaşanan süreci kapsarken, o kentin insanlarını da içine alan, gündelik hayattaki gelenekleri ve bunların dönüşümünü kapsayan, somut olmayan kültürel mirası yansıtan bir biçimde kurgulanmalıdır. Kentte yaşayan her din, dil, ırk ve kültürel grubun kent tarihindeki yerini ve etkisini kucaklamalı, kentin eski ve yeni sakinleriyle tüm kent nüfusunu ve kentteki bütün toplum kesimlerini temsil etmelidir. Hızla kaybolan konulara öncelik vermeli, yaşayanların anılarını da derlemelidir. Kent tarihinin de çağdaş yöntemlerle yazılmasına ivme kazandırmalıdır. Kentin tarihini, yeni verilerle geliştirilebilecek şekilde sürekli sergilerle anlatırken, ziyaretçilerin ilgisini canlı tutan, tematik ve değişken sergilere de yer vermelidir. Müze, sergi katalogları, broşürler ve web sayfasıyla desteklenmelidir. Sergilenmeyen eserler depolarda tutulmak yerine, arşivlerde değerlendirilmeli ve belli aralıklarla sergilenmelidir.

Tarih hazinesi Türk kentleri çağdaş kent tarihi müzelerini hayata geçirerek, kent kimliğini ve kentlilik bilincini pekiştirmeye, ulusal ve evrensel kültür mirasının yaşatılmasına, giderek artan bir ivmeyle katılıyorlar. Her yeni gün farklı bir kentten gelen yeni bir haber, bir kent müzesi girişimi, umutları güçlendiriyor.

Yeni açıldığı günlerde APIKAM

Kent ve Bellek: Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi

Yrd.Doç. Dr. Okyay Gökdemir, Ahmet Piriştina
Kent Arşivi ve Müzesi Müdürü

Tüm dünyada kentlerin hızla büyümesi ve sorunlarının karmaşıklaşması, toplumlarda tarih bilincinin ve aidiyet duygusunun yaygınlaştırılması için “yerel” olanı ortaya çıkarmak ve sergilemek gibi bir akımın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kent müzeleri de bu gelişimin başlıca ürünlerinden biridir.

Son yirmi yıldır, “müze” kavramının değiştiği ve **müzelerin birer yaratıcılık alanı** olarak yeniden yapılandıkları görülmektedir. Klasik anlamıyla müzeciliğin, Türkiye’de az gelişmiş olduğu düşünüldüğünde, kent müzelerinin ne kadar yeni bir alt uzmanlık alanı olabileceği açık olarak öngörülebilmektedir. 2000 yılından bu yana belediyelerin girişimiyle

ülkemizin çeşitli kentlerinde, ilk kent müzelerinin kurulduğu bir süreç yaşanmaktadır. Konya, Kastamonu, Kayseri, İzmir ve Bursa’dan oluşan ve öncelikli hedef olarak kentte yaşayanlara, yaşadıkları yerin tarihine ilişkin bilgi verme amacını taşıyan kent müzeleri, **sorumlu, aktif ve katılımcı bir toplumsal dinamizm yaratma misyonunu** da taşımaktadır. Tarihçiliğin, Türkiye’de izlediği seyir göz önüne alındığında, kentlerde yaşayan insanların kendilerini kente ait hissedip hissetmedikleri tartışmalı bir konudur. Bu noktada, kentlilik bilincini oluşturmak ve kentlilerin aidiyet bağlarını güçlendirmek için öncelikli olarak kenti, orada yaşayan insanlara tanıtmak gerekmektedir.

Dünyada ilk kent müzelerinin Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıktığı görülmektedir. Avrupa’da yerel ölçekli kurumların organize edilmesi, özellikle XIX. yüzyılda oluşturulan ulusal nitelikli müzeler, zengin arşiv ve kütüphane yapıları ise A.B.D.’den daha sonraki bir zaman dilimine tarihlenebilmektedir. Elbette burada, XIX. yüzyılda ulus-devletlerin kurulma sürecinin, vatan bilinci oluşturma gereksiniminin de etkileri vardır. Kent arşivleri ve müzelerinin, bu anlayışın aksine yerel ve bölgesel olanı ele aldığı görülmektedir.

Katılımcı demokrasinin dünyada yaygınlaşması, sivil toplum kuruluşları ve yerel inisiyatif gruplarının siyasal temsil içinde etkili olmaya başlamalarıyla birlikte, belediyelerin hizmet anlayışlarında da değişiklikler olmuştur. Kent arşivi ve müzelerinin, kentsel bir hizmet kurumu olduğu anlaşılmıştır. İzmir Kent Arşivi ve Müzesi, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı merhum Ahmet Piriştina’nın 1999 yılındaki seçime girerken hazırladığı bildirmede, yapmayı taahhüt ettiği projeler arasında bulunuyordu. Bildirgenin sunuş bölümünde bu konu, “Tarihsel ve geleneksel değerleri titizlikle korumak ve değerlendirmek; şehir arşivini bir belgelikte çağdaş yöntemlerle derlemek” sözleriyle dile getirilmiştir. Proje, 2000 yılında hayata geçirildi ve mekan olarak, **1932 yılında inşa edilen ve erken Cumhuriyet dönemi mimarisinin etkilerini taşıyan İzmir İtfaiyesi Merkez Binası** seçildi. Bilindiği üzere, İzmir tarihi, yangınlar ve doğal afetler tarihidir. XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren örgütlü bir yapıya kavuşan İzmir’in, 13 Eylül 1922’de çıkan yangınla büyük bir bölümü yok olmuş ve kullanılamaz hale gelmiştir. Kentin gelecekte de aynı yıkımı yaşamaması için, dönemin kıt kaynaklarından ayrılan tahsisatla yapılan ilk yatırımlarından birisi itfaiye binası olmuştur. 2001 yılı sonuna kadar kente hizmet veren itfaiye binası, 2002-2004 yılları arasında restore edilmiş ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Arşivi ve Müzesi adıyla **10 Ocak 2004** günü yapılan törenle yeniden hizmete girmiştir.

Türkiye’de bir ilk olan ve açıldığı günden beri büyük ilgi gören kurum, aynı zamanda İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin de arşividir. Kent Arşivi ve Müzesi, hem resmî bir kurum hem de **kamusal hizmet veren dışa dönük bir kentsel kültür birimi** olma özelliklerini taşımaktadır. Kentsel hizmet üretme bakımından yeni bir anlayışı da temsil eden Kent Arşivi ve Müzesi’nin ortaya çıkması için büyük emek ve destek veren merhum belediye başkanı Ahmet Piriştina’nın özel ilgi ve katkısı düşünüldükçe kurumun adı, İzmir Büyükşehir Belediye meclisinin 06.07.2004 tarihli ve 05.59 no’lu kararı ile Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi (APIKAM) olarak değiştirilmiştir.

APIKAM, arşiv ve müze olarak iki ana birimden oluşmaktadır. APIKAM, İzmir’in geçmişten getirdiği birikimi yansıtan her türlü materyali, derlenmiş ve tasnif edilmiş olarak barındırmaktadır. APIKAM’da toplanan tarihsel malzeme, bilimsel yöntemlere göre tasnif edilmekte ve bilgisayar teknolojisinin bütün imkanları kullanılarak araştırmaya açık hale getirilmektedir. Tarih boyunca birçok uygarlığı barındıran İzmir’in, Osmanlı Döneminde ulaştığı büyük birikim düzeyi ve imparatorluğun dünya ekonomisi ile entegre olabilen birkaç kentinden birisi oluşu, kenti uluslararası bir kimliğe kavuşturmuştur. APIKAM, İzmir’in tarih boyunca ilişkide olduğu Venedik, Floransa, Cenova, Dubrovnik, İskenderiye, Marsilya, Londra, Amsterdam ve Rotterdam gibi pek çok kentle akademik ilişkiler de kurmakta ve bu kentlerle İzmir arasında belge değişimi, ortak projeler, kongre ve sempozyumlar kanalıyla sürekli bir bağ oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Ekim 2007’de Atina’da bulunan Küçük Asya Araştırmaları Merkezi’nde yaptığımız araştırmalar, bu bağlamda oldukça önem taşımaktadır.

Kent Arşivi, binanın ikinci katında hizmet vermektedir. Bu katta, araştırma salonu ve teknik birimlerle projelerin hazırlık çalışmalarını yürüten görevlilere ait ofisler yer almaktadır. Araştırma salonunda, her biri arşiv veri tabanına bağlı 24 adet bilgisayar bulunmaktadır. Araştırmacılar, bu salonda arşivlenmiş olan belgelere ve fotoğraflara APIKAM için özel olarak hazırlanmış bir arşiv programı üzerinden ulaşabilmektedirler. APIKAM, kurulduğu günden bugüne dek, teknolojinin geldiği son noktayı yakalamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, APIKAM’ın en önemli özelliği, sahip olduğu teknik alt yapısıdır. Derlenen arşiv malzemesinin tamamı mikrofilm ve dijital kayıtlama yoluyla saklanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak belgeyi aynı anda hem mikrofilme hem de dijital olarak bilgisayara kayıt yapabilen hybrid kameradan yararlanılmaktadır. Optik okuyucu özelliği taşıyan ve soğuk ışıkla çekim yapan bu kamera, çekim sırasında belgelere zarar vermemektedir. Bu

kameraya ek olarak, çeşitli arşivlerden getirilen mikrofilmleri tarayarak dijital ortama aktaran bir mikrofilm dönüştürme cihazı da arşivin teknik donanımı arasında bulunmaktadır. Dolayısıyla bütün arşivsel malzeme, bu makineler aracılığıyla bilgisayar ortamına aktarılmaktadır. Ege Bölgesi ve civarına ait şerhiye sicillerinin hemen hepsi mikrofilmden dijital ortama aktarılmıştır. Araştırmacılar, anahtar sözcükler kullanarak, veri tabanında bulunan arşiv belgelerini, konularına göre, kısa sürede tarayabilmekte. Tüm bu veriler yüksek kapasiteli –ki bu kapasite çok rahat bir şekilde arttırılabilir– bir serverda toplanmaktadır. Serverlardaki bilgiler ayrıca düzenli olarak 40

Türkiye’de sadece üç adet olan hybrid kamera

gigabyte kapasitesindeki kasetlere de yazdırılarak, verilerin güvenliği bir kez daha sağlanmış olmaktadır.

APIKAM’da arşiv malzemeleri oldukça çeşitlidir. İzmir Belediyesinin meclis karar tutanakları, karar özet defterleri, belediye faaliyetlerine ait fotoğraflar gibi belediye tarihiyle ilgili dokümanların yanı sıra, İzmir Milli Kütüphane idaresiyle İzmir Büyükşehir Belediyesi arasında yapılan protokolle, söz konusu kütüphanede bulunan 5000 cilt civarındaki 14 yüzyıl ile 20. yüzyıl arasındaki zaman dilimine ait elyazması eser, 1440 cilt Arap harfli Türkçe gazete de, araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır.

Araştırma yapmak için mutlaka arşive gelmek de gerekmemektedir. Arşive, internet üzerinden bir aylık, altı aylık ve bir yıllık seçeneklerden birini seçerek üye olan herkes, dünyanın neresinde olursa olsun, bilgisayar ve internet aracılığıyla arşivin veri tabanına ulaşarak istediği dokümanları alma imkanına sahiptir.

APIKAM'ın yer aldığı Eski İtfaiye Binası'nın üst katı, araştırma ve toplantı salonu olarak tasarlanmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin düzenlediği ve çeşitli alanlarda uzman bilim adamlarının konferanslar verdiği İzmir Kent Söyleşileri'nin yanı sıra salon, sivil toplum örgütlerinin, üniversitelerin ve meslek odalarının kullanımına da açıktır. 2004 yılından 2007 yılı sonuna kadar kurum, 11.230 kişinin katıldığı 202 toplantıya ev sahipliği yapmıştır. Araştırma salonunda açık raf sistemiyle çalışan bir kütüphane de bulunmaktadır. Kütüphane, merhum İzmir belediye başkanı Ahmet Piriştina'nın, gazeteci-tarihçi-yazar Orhan Koloğlu'nun ve tarihçi Prof. Dr. Salih

APIKAM'ın çok amaçlı salonunda bir konferans

Özbaran'ın değerli başışlarının yanı sıra İzmir Kent Kitaplığı yayınlarının ve İzmir hakkında temel başvuru eserlerinin yer aldığı yaklaşık 15.000 kitaptan oluşmuştur.

APIKAM'ın zemin katı, kentin tarihini görsel olarak sunan bir müze olarak tasarlanmıştır. APIKAM'da arşiv ve müze birbirini tamamlayan birimlerdir. Arşivde üretilen bilgi, "okunur sergiler" aracılığıyla halkın kentlilik bilincini arttırmak üzere kullanılmaktadır. Kent Müzesi sadece teşhir mekanı değil; aynı zamanda kültürel etkileşim ve yönelimin hakim olduğu bir kamusal alandır. Müzenin farklı konseptler içerisinde yeniden düzenlenebilir olması, sergiye dinamizm katmaktadır. APIKAM, durağan bir obje müzesi olarak değil, sınırsız sayıda ve formda sergi yapılabilmesi olanağına sahip bir "okunur müze" olarak tasarlanmıştır. Bu anlamda, okunur müze kavramı, birbirinden farklı temaların işlendiği sergilerin düzenlendiği müzeye bir hareketlilik alanı sağlamıştır. Açılış sergisinde "Kent ve Ticaret" temasını işleyen müze, İzmir'in EXPO 2015 resmi adaylığı dolayısıyla seçtiği "Herkes İçin Sağlık" temasına uygun olarak "Kent ve Sağlık" temalı

bir sergi düzenlemiştir. Sergide, Eczacıbaşı ailesinin katkılarıyla İzmir'in ilk eczanesi olan Şifa Eczanesi birebir olarak tasarlanmıştır. Haftanın yedi günü ziyaretçilere açık olan APIKAM'ı 10 Ocak 2004 tarihinden bu yana 68.245 kişi gezmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin eğitime verdiği katkının bir sonucu olarak İzmir'deki 550 okulun öğrencileri de müzeyi gezme imkanı bulmuşlardır.

Tüm bunların yanı sıra APIKAM'da yetmiş kişilik bir drama-toplantı salonu da bulunmaktadır. Salon, ilköğretim ve lise öğrencileri tarafından sahnelenecek dramaların yanı sıra, konferans ve video salonu olarak çok amaçlı bir şekilde işlevlendirilmiştir. Salon, özel konferans ve paneller için de tahsis edilmektedir. Aynı katta kitap satış bölümünden başka, arşive kazandırılan malzemenin ilk ayırımının yaptığı ön tasnif odası da yer almaktadır. Kitap Satış biriminde, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı'nın yayınları satışa sunulmaktadır. Bugüne kadar 52 kitabı yayımlanan İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı'nın hazırladığı yeni kitaplar da yayım aşamasındadır.

3592 m2 arazi üzerinde 1024 m2 metrekare kullanım alanı bulunan APIKAM binasının bir kısmı, İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Milli Kütüphane arasında yapılan protokol sonucu, İzmir Milli Kütüphane koleksiyonunda bulunan 1440 cilt Osmanlı Türkçesi ve yaklaşık 8000 cilt Latin alfabesiyle basılmış gazete, 5000 el yazması eser için tahsis edilmiştir. Tüm bu tarih mirası, sabit ısı ve nem altında korunmaktadır. Bu kısımda bir de Milli Kütüphane araştırma salonu bulunmaktadır. APIKAM, kentlinin içinde yaşadığı bir kamusal alan olarak tasarlanmıştır. Binanın avlusunda bulunan ve menüsünü ağırlıklı olarak İzmir yemeklerinden oluşturan restoran, Ege Bölgesi ve İzmir'in zengin mutfak kültürünün ürünlerini ziyaretçilerine tattırmaktadır.

Kent ve Sağlık temalı serginin giriş kısmında Alliano antik kentinde bulunan "Su Perisi" kopyası ziyaretçileri karşılamaktadır.

Altta, İzmir'in sağlık tarihinin anlatıldığı sergiden bir bölüm

Derleyen: **Handan Dedeşayır**

Bursa'ya bir kent müzesi kazandırma fikrinin doğuşu, 2000'li yılların başlarına rastlar. 2000 yılında, kentsel, kültürel ve doğal mirası korumak ve yaşatmak amacını taşıyan Tarihi Kentler Birliği'nin kurulması, Türkiye'nin tarihi ve kültürel varlıkları için bir dönüm noktası olmuş, korumacılık uygulamalarına yeni bir ivme ve yön kazandırmıştı. Birliğin kurucu başkanı, dönemin Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Erdoğan Bilenser, Prof. Dr. Metin Sözen'in önerileriyle konuyu gündeme getirdi. Kendisi gibi müzeye inanmış ekibiyle birlikte, zorlukları ve engelleri bir bir aşarak, Bursa Kent Müzesi'nin gerçekleşmesini sağladı. 14 Eylül 2002 tarihinde Edirne'de yapılan toplantı sırasında oluşturulan "Kent Müzeleri ve Arşivleri Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik" ile de, kent müzeleri Tarihi Kentler Birliği'nin kurumsal desteğini almış oldu. Erdoğan Bilenser o günleri şöyle anlatıyordu:

"Adliye'nin taşınmasından sonra binanın durumu konuşulurken, başkanı olduğum Tarihi Kentler Birliği'nde Metin Hoca ve Danışma Kurulu kent tarihi müzeleriyle ilgili bir öneride bulundular. Bunun üzerine binanın müze olarak kullanımı gündeme geldi. Tarihi Kentler Birliği'nde aldığımız koruma bilincine yönelik aydınlanmalar, bu konuda ısrar etmemize neden oldu. 2000 yılı sonlarında başlayan süreç, binanın Belediye'ye devredilmesi ve Koruma Kurulu'ndan olumlu görüş alınmasıyla devam etti. En zoru Adliye camiasını ikna etmekte. Bir Hakimevi yapılması konusunda proje yapılmış,

Bu yazının hazırlanmasında, 2004 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından yayınlanmış *Adliyeden Kent Müzesi'ne, Yaşayan Bir Anıt* kitabından yararlanılmıştır.

Bursa Kent Müzesi

inşaat başlamak üzereydi. Ancak müze yapıldığı takdirde tüm kentin binadan yararlanabilecek olması, müzenin bir bölümünün "Yargı Tarihi"ne ayrılması ve Hakimevi için Kültür Park içinde bir yer gösterilmesi sonucunda Adalet Bakanlığı da projeye olumlu yaklaştı."

Yapı

Bilenser'in deşindiğı Adliye Binası, 1926 yılından bu yana Bursa Cumhuriyet Meydanı'nda, Valilik ve Defterdarlık Binalarıyla yan yana yer alan erken dönem bir Cumhuriyet yapısıydı. Bursa kentinin geçmişten geleceğe uzanan yaşamına tanıklık edecek olan kent müzesi için, Cumhuriyet Meydanı'ndan daha iyi bir yer, Adliye Binası'ndan daha uygun bir mekan düşünülemezdi. Heykeltıraş Nejat Sirel tarafından 1931'de yapılan ilk Atatürk Anıtı'nın yükseldiğı, bu nedenle de kent halkının Heykelönü olarak andığı Cumhuriyet Meydanı, Bursa kentinin kalbinin attığı yerdirdi. Buradaki üç erken Cumhuriyet yapısı, "1. Ulusal Mimarlık Dönemi Yapıları" olarak kayıt altına alınmış ve bölge "kültür alanı" olarak belirlenmişti. Ulusal mimarlığımızın seçkin temsilcilerinden mühendis Ekrem Hayri Ayverdi tarafından yapılan Adliye Binası ise, Cumhuriyetin kuruluş yıllarına tanıklık etmiş özgün bir yapıydı.

Konsept

Başkan Bilenser projeyi sonuna kadar inançla sahiplendi, geniş katımlı

bir Kent Müzesi Yürütme Kurulu oluşturuldu, her kesimden destek ve görüş alındı, kent müzeleri konusunda dünya örnekleri araştırıldı. Bursa Araştırmaları Vakfı (BURSAV) müze içeriğinin yazılmasına ve müze konseptinin oluşmasına önemli katkılarda bulundu. Çalışmalar sürerken projede görev alan ekip, Tarihi Kentler Birliği'nin 19-20 Ekim 2002'de düzenlediği bir atölye çalışmasında uzmanlarla bir araya geldi. Katılımcılar, "Bir kent müzesi nasıl olmalı?" sorusuna cevap ararken, klasik müze anlayışından farklı, yaşayan bir müze oluşturma kararında buluştular. Bursa Kent Müzesi'nin konsepti, "Yaşayan Kent, Yaşayan Müze" olarak belirlendi.

kronolojik anlatım sistemi benimsendi ve uygulama için profesyonel bir ajans görevlendirildi. Ve 2004 yılı 14 Şubat günü Bursa Kent Müzesi'nin açılışı yapıldı

Açılış

Müzenin açılış gününü, ilk günden itibaren çalışmaların içinde yer alan müze müdürü Ahmet Erdönmez şöyle anlatacağı: "Meteorolojinin kayıtlarına göre 14 Şubat günü, son 25 yılın en fazla kar yağışının olduğu gündü. Yollar kapalı olduğu için Belediye Başkanı Erdoğan Bilenser açılışa 1,5 saat geç geldi.

Kentler, varoldukça gelişir, yeni nitelikler kazanır, dönüşürlerken, kent müzeleri de bu gelişimi ve devinimi izlemelidir. Çünkü kent müzeleri, kentlerin aynasıdır. Klasik müzeden farklı olarak, bir kent müzesinin kapsamı hiçbir zaman tamamlanmaz, sürekli yenilenen dinamik bir yapıya sahip olmalıdır. Kent müzeleri kentin geçmişini, bugünü anlatırken yarınına da ışık tutmalıdır. Bursa Kent Müzesi'nin vizyonu, bu ilkelerle belirlenmişti.

Hazırlık Süreci

Her biri 670 m2 genişliğinde üç kattan oluşan 2010 m2 büyüklüğündeki eski Adliye Binası, yeni bir mimari projeye yeniden hayata döndü ve farklı bir kimlik kazandı. Gerçek bir "kent gönüllüsü" olarak, projeye katkıda bulunan herkese örnek olan, daha sonra müze müdürlüğü görevini de üstlenen, BURSAV Genel Sekreteri Ahmet Erdönmez, Adliye binasının o günlerdeki perişan halini anımsarken, "Bugünkü hale gelebileceğini hayal bile edemiyordum," diyecekti. Müzede yer alacak bilgi ve belgelerin derlenmesine sıra geldiğinde, resmi kuruluşlarda yapılan araştırmalar sonuç vermedi, buna karşılık Bursalılardan, koleksiyonerlerden, esnaftan, basından, akademisyenlerden ve daha birçok kesimden destek sağlandı. BURSAV önemli katkılarda bulundu, müze konseptinin oluşturulmasından müzenin işletilmesine kadar önemli görevler üstlendi. Müze içeriğinin düzenlenmesi ve sergileme senaryolarının hazırlanması aşamasında, Tarih Vakfı'nın önerdiği

Kent müzesini böyle bir durumda açmaya kalktık. Zaten müzeleri gezmek, toplumumuzda sıkıntılı bir iş olarak algılanmaktadır. Bu koşullarda kent müzesini açarsak, kim gezer burayı diye umutsuzluğa kapılmıştık. Ne var ki, 14-15-16 Şubat günlerinde, toplam ziyaretçi sayısı 15 bin kişiydi. İnanılmaz bir şekilde, zengini, fakiri, köylüsü, kentlisi tüm Bursalılar kent müzesine geldi. [...] Açılıştan sonraki yıllarda şunu öğrendim: 'bu halk bir şeyden anlamaz; bunlar müze gezmez' gibi lafların hepsi boş laflardır. Eğer halkın anlayacağı şeyler sunarsanız, inanılmaz ilgi gösteriyorlar. Biz bunu Bursa Müzesi'nde yaşadık."¹

Bursa Kent Müzesi, Bursa ve Türkiye için örnek bir kurum olarak, 2006 yılında Portekiz'in başkenti Lizbon'da, Avrupa Müze Forumu'nun "Yılın en iyi müzesi" yarışmasında, 19 ülke arasında ilk üçe girdi. Ayrıca Bursa, Forum'un 2009 ödül töreninin evsahipliğini üstlendi.

Yaşayan Müze, Yaşayan Kent

Bursa Kent Müzesi oluşturulurken, hem içerik, hem de biçim bakımından devingen bir anlayış ve dinamik bir yapı temel alınmıştır. Tek boyutlu sergileme anlayışından kaçınan bir düzenlemeyle Bursa tarihi, çeşitli objeler, canlandırmalar, mankenler ve maketlerle görselleştirilmektedir.

1 Erdönmez, Ahmet, "Bursa Kent Müzesi", *Kentler ve Kent Müzeleri*, Orhan Silier (ed). Tarih Vakfı Müzecilik-Sergicilik Yayınları, Antalya: 2008, ss.65-67.

Bursa'nın ve kent yaşamının evrimini yansıtan müze, yaklaşık yedi bin yıllık bir zamanı kapsamakta ve kent yaşamındaki değişim ve dönüşümleri yansıtmaktadır. Bu amaçla değişime uygun bir yerleşim planı ve sergileme düzeni benimsenmiştir. Geçici sergi salonu başta olmak üzere müzenin tümünde, modüler olarak tanımlanabilecek panolar ve sütunlar, içerik değiştiğinde rahatlıkla yeniden düzenlenebilmektedir. Böylelikle durağanlık önlenmekte, ilgi sürekli kılınmaktadır.

Müzenin her katının ayrı bir içeriğe sahip olması, yedi bin yıllık tarihsel evrimi

olmak üzere dört gezi koridoru ve sergileme mekanı yaratıldı.

Zemin Kat: Zemin kattaki girişin tam ortasındaki dev ekranın sağında güvenlik ve bilet gişesi, solunda hediyelik eşya reyonu bulunuyor. Ziyaretçilere müzeyi gezerken kullanmak üzere kulaklık veriliyor. Koridor ve sergileme salonlarında, antik çağlardan Cumhuriyet dönemine ve bugüne uzanan kronolojik bir düzenlemeyle Bursa'nın tarihi anlatılıyor. Zemindeki cam kaplamanın altında, M.Ö. 6000 yılına tarihlenen Ilıpınar Höyüğü'nün bir canlandırması yer alıyor. Ilıpınar Höyüğü'nden başlayan, Ege göçleri, Traklar ve

anlaşılabilir ve algılanabilir hale getirmiştir. Zemin katta kronolojik, birinci katta ise tematik bir düzenleme yapılmıştır. Bursa Kent Müzesi'ne adım atan bir ziyaretçi, kentin tarihine, ilk ayak izlerinden başlayarak tanıklık etmekte ve bu tarihsel geçidi, çağdaş Bursa maketiyle tamamlamaktadır.

Ayrıca sergileme alanında bulunan monitörler ve kiosklarla, ziyaretçilere hem daha ayrıntılı bilgi verilmekte, hem de katılım imkanı sağlanmaktadır. Bu araçlarla, müzenin zengin içeriği panolar dışına taşınırken mekan sınırlaması da ortadan kalkmaktadır. Ayrıca, girişteki büyük ekranlarda, kenti ve yakın çevresini tanıtan filmler gösterilmektedir.

Müze Düzeni

Müze binası Adliye olarak yapıldığından, küçük odalardan oluşan simetrik bir yapıydı. Müze salonu oluşturmak amacıyla, oda aralarında kapı boşluklarından yararlanıldı. Zemin katta iki, bodrum ve birinci katta birer

Bitinlerle Prusa'nın kuruluşuna uzanan, Roma-Bizans'la devam eden, Osmanlı Devleti'ni temsil eden Osman Gazi, Orhan Gazi, Murat Hüdavendigâr, Yıldırım Beyazıt, Çelebi Mehmet ve II. Murat'ı kapsayan ve nihayet Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyete uzanan tarihsel süreçte, Bursa'nın öyküsü izleniyor.

Birinci Kat: Birinci katın orta alan koridorları, duvar panoları ve sergileme standları ile geçici sergi salonlarına ayrılmıştır. Burada, Bursa'nın kültürel özellikleri, kent yaşamı, folkloru, mimari yapısı, kentin önemli aileleri, sanatçıları, işadamları ve Hacivat-Karagöz tematik bir anlatımla yer almaktadır. Birinci katta ayrıca yönetim bölümü, kent arşivi ve kitaplık da bulunmaktadır. Salon, 40-50 kişilik etkinlikler için çok amaçlı olarak da kullanılabilir.

Bodrum Kat: Bu kattaki gezi koridorunda, eski Bursa kartpostallarından ve fotoğraflardan yararlanılarak 1880'lere ait Osmanlı Çarşısı canlandırılmış

ve yok olmaya yüz tutmuş 16 adet dükkan kurulmuştur: Yemenici, bıçakçı, bakırcı, at arabacı, köföncü, ebrucu, çinici gibi. Bu bölümde hafta sonları, "Kaybolmakta Olan El Sanatları" adı altında atölye çalışması yapılıyor. Zanaatkarlar işlerini uygulamalı olarak tanıtıyorlar. Bodrum katta ayrıca bir restorasyon atölyesi, personel odası ve teknik merkez de bulunuyor.

Müze Etkinlikleri

Bursa Kent Müzesi, sürekli olarak sergiler, tiyatro ve dans gösterileri, şiir ve müzik dinletileri, konferanslar, sempozyumlar düzenleniyor. Üçüncü kattaki

55 kişilik Etkinlikler Salonu'nda öğrenci grupları, müze ziyareti sonunda, seçtikleri Bursa belgeselini izleyebiliyorlar. Böylelikle müze, farklı kesimlerden ziyaretçilerin ilgisini ve merakını sürekli canlı tutmayı, ziyaretçi döngüsünü yaşatmayı başarıyor.

Sergiler: Bursa Kent Müzesi'nin evsahipliği yaptığı ilk sergi; "Osmanlı Devlet Armaları" oldu ve beklentileri aşan bir ilgi gördü. Onu, Bursalıların koleksiyonlarından toplanan eserlerle yapılan "Bursa'da Zaman" sergisi izledi. "Osmanlı'da Mistik Semboller ve Nesnelere", "Lonca'dan Kobi'ye", "Bursa'da Futbol Tarihi", "Anadolu'dan Bursa'ya Seramik Sergisi", "Bursa'ya Ait Fermanlar", "Bursalı Gelinin Çeyiz Sandığı", "Bursa'da Kahve ve Kahvehane Kültürü", "Bursa'da Tiyatro Tarihi", "Osmanlı Dönemi Haritaları", diğer sergiler arasında sayılabilir. "Eğitimde Köklü Geçmişten Kaliteli Geleceğe" ve "Bursa'nın Saray'a Armağanı Kumaşlar" son sergiler arasında yer alıyor.

Eğitim Etkinlikleri

Çocuklar için çeşitli eğitimler, başından beri Bursa Müzesi'nin sürekli etkinlikleri arasında önemini koruyor. Uludağ Üniversitesi'nin pedagoji uzmanlarının yönlendirmesiyle, çocukların kenti tanımasını kolaylaştıran oyunlar, eğitici atölye çalışmaları yapılıyor; okullarda küçük rehberler yetiştiriliyor.

Türkiye'nin sahip olduğu az sayıdaki kent müzeleri arasında öncü bir rol üstlenen Bursa Kent Müzesi, son yıllarda hızla gelişen kent tarihi müzesi çalışmalarına ışık tutuyor ve örnek oluyor. Bursa'lılara olduğu kadar tüm Türkiye'den ve dünyadan gelen ziyaretçilerine, Bursa kentini anlatmayı sürdürüyor. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yıllar öncesinden yankılanan, "Neyiz? Nereye gidiyoruz? İşte her gün içimizde kilitlenen sual," deyişinde dile elen kaygıya bir nebze de olsa yanıt vermeye çalışıyor.

Tarihi Kentler Birliği Meclisi'nin almış olduğu tavsiye kararı doğrultusunda açılan Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi'nin özelliklerini, sergileme anlayışını ve işlevlerini anlatmaya başlamadan önce, "kentleşme", "kentlileşme" ve "kentli olma bilinci" gibi bazı kavramların açıklanması yararlı olacaktır.

Kastamonu Kent Müzesi valilik binasının alt katında yer almaktadır.

Kentleşme, Kentlileşme, Kentlilik Bilinci

Kentleşme mekanda bir yerleşme, bir nüfus yoğunluğu, bir yerel örgütlenme ve sosyal tabakalaşma, bir başka deyişle, bir yerleşme biçimlenmesi, ve bunlara bağlı olarak sosyo-ekonomik ve kültürel değişime yol açan bir nüfus toplanması süreci olarak tanımlanabilir.

Kentlileşme; çoğulculuğun, farklılığın ve çeşitliliğin egemen olduğu kentsel mekanda, kentsel fırsatlardan farklılıklar doğrultusunda yararlanan bir kentli kültürünün oluşumudur. Kentleşme sürecinde ortaya çıkan farklı grupların uzlaşma içinde yaşayabilmesi için de, birlikte tüketim alanını yaratacak olan yerel hizmetlerin kentte üretilmesi gerekmektedir.

Kentlileşme ya da kentli olmak, birey ölçeğinde bir değişim sürecidir. Bu süreç, toplum ölçeğindeki kentleşme sürecinin bireylere yansımadır ve sosyo-psikolojik yönü ağırlıklı olan bir oluşumdur. Kentli insan, örgütlerin

Kastamonu Kent Tarihi Müzesi

Fahri Özbek, Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Yöneticisi

yoğurduğu, şekillendirdiği, örgütler içinde doğan, eğitilen, çalışan, boş zamanlarını değerlendiren insan olarak nitelenir.

Kent, yalnızca bir mekansal örgü değildir. Daha doğrusu, ilk bakışta görülen mekansal örgünün ardında, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi yapılardan oluşan bileşenlerin, birbiri içine girmiş karmaşık ilişkileri ve etkileşimleri vardır. Köyler, kasabalar, şehirler, mahalleler, her biri kendine özgü yaşam biçimlerini üreten, farklı kurumsal bileşimlerle tanımlanabilir. Her yerleşimdeki kurumların formel veya enformel nitelikteki farklılıklarının derecesi, bir yandan burada yaşayanları birbirlerine daha çok bağlayıp birbirlerine benzetirken, diğer yandan "diğerlerinden" o kadar da farklılaştırarak uzaklaştırır (kentsel yabancılaşma).

Köy, kent, kasabaların ve kentlerdeki farklılaşmış yerleşim birimlerinin "yerel" ilişkileri de birbirinden farklıdır. Her bir birimin kentle mekansal, siyasal,

sosyal, kültürel ilişkileri başka başkadır. Bu ilişkiler özünde, kent beşeriyetinin somut ürünleri ve “bellek”idir. Oysa günümüzde kentler, bu özelliklerini giderek yitirmiş ve sadece bir arada yaşayan insan yığınlarını barındıran mekanlara dönüşmüştür.

Günümüzde, bir kentte yaşamın siyasal, sosyal, kültürel ilişki boyutları, ekonomik zorluklar içinde yaşamı sürdürebilme süreci içinde unutulmuş/unutturulmuştur. Kentlerin, sosyo-kültürel bir varlık olarak hızla değişmesi ve nüfus yapısının, ekonomik yapısının, kültürel örüntülerinin, mekansal

Kentli olma bilincinin yeniden sorgulanması, tek bir ülke ya da kıta için geçerli bir olgu değildir. Tüm dünyada yaşanan bir sorun olarak, sosyal bilimler dışında birçok ulusal-uluslararası sivil toplum örgütü ve çağdaşlaşan yerel yönetimler tarafından da gündeme getirilmekte, öne çıkan yeni oluşumların çözüm arayışlarında yerel yönetimlerle işbirliği önem kazanmaktadır.

Tarihi Kentler Birliği'nin Vizyonu

Tarihi Kentler Birliği'nin kuruluş amacı, “tarihi kentlerin bir araya getirilmesi ve bu kentler arasında kentsel, kültürel ve doğal mirasın bir Ortak Miras

Kastamonu Kent Tarihi Müzesi Kütüphanesi

özelliklerinin farklılaşp heterojenleşmesi, kentli olma kavramını da dönüştürmektedir. Kent, herkesin birbirini tanıdığı, yüz yüze ilişkilerin egemen olduğu, kentlinin tarihinde yaşayanlar tarafından özümsemiği bir topluluk yapısından, ekonomik çıkarların öne geçtiği, belki de birey olma sürecini tamamlamamış anonim kalabalıklardan oluşan bir toplum yapısına geçmiş, bu durum kentlilik bilincini de etkilemiştir. Bu süreçte kentli olmak, yeniden tartışılıp sorgulanır hale gelmiştir. Kentli olma bilinci nasıl sağlanabilir, kentlerimiz nasıl iyileştirilebilir, yaşanabilir hale getirilebilir soruları, sosyal bilimlerin en fazla tartıştığı konular arasına girmiştir.

anlayışıyla korunması ve yaşatılması”nın yanı sıra ve onun doğal sonucu olarak, kentleşme, kentlilik, kentli olmak kavramlarının sorunlarını ve çözümlerini sorgulamayı ve araştırmayı da içermektedir. Birlik Meclis’inin, 14 Eylül 2002 tarihli Edirne Toplantı’nda ÇEKÜL Vakfının önerisiyle “Kent Müzeleri ve Arşivleri kurulması” doğrultusunda aldığı tavsiye kararı da, bu amacı hayata geçirme girişiminin bir sonucudur. “Kent Müzeleri ve Arşivleri” ile ilgili kuruluş ve işleyiş yönergesinde yer alan maddeler de bu yaklaşımı yansıtmaktadır:

1-Kent müzelerinin kuruluş amacı; binlerce yıllık geçmişleri ve üzerinde

yaşadığımız toprakların ev sahipliğini yapmış uygarlıkların yaratmış oldukları kültürel birikimin taşıyıcısı olan kentlerimizin, bu uygarlıklardan kendi payına düşen mirası, modern müzecilik anlayışları doğrultusunda, teknolojinin imkanlarından da yararlanarak bugünkü koşullara taşıyabilmektir.

2-Bu işlev, müzeciliğin günümüzde çeşitlenen sergileme yöntemlerinden seçilecek birisi ile yapılabilir. Bu yöntemler üç kategoride toplanabilir. [...] diğer bir yöntem ise, "okunur müze" de denilen, ve çeşitli temalar halinde elde bulunan bilginin grafize edilerek sergilenmesi demek olan yöntemdir. Bu yöntem hem daha ucuz hem de sürekli değişen temalar halinde sürekli

1907 yılında Kastamonu'da dokunmuş olan 40m²'lik tek parça halı

devinen ve bilgi üreten, sonra da bunu sunan müzeler anlamına gelmektedir.

3-Bu bağlamda gerçekleştirilen sergiler sonunda ortaya çıkan sergilerde hem kent mekanının tarihsel gelişimini hem de insanların sosyal yaşamını, adetlerini, geleneklerini ve her türlü kültürel üretimlerini ele almak mümkündür.

4-Bu çalışmalar sonucu ortaya çıkacak sergiler, teknolojik imkanlarla dijital aktarım yoluna gidilerek, insanlara ulaştırılmaları ve yayımlanmaları sağlanarak, kent müzelerinin birincil amacı olan eğitim gerçekleştirilmeye çalışılacaktır.

5-Bu amaç ve yöntemler bağlamında çalışabilmek için müzelerin, her kentin tarihsel ve kültürel geçmişini yansıtan arşivlere sahip olması vazgeçilmezdir. Bu arşiv tahmin edileceği üzere kentin belleği demek olan kent arşivleridir.

Kastamonu Kent Tarihi Müzesi

Tarihi Kentler Birliği'nin ilk üyelerinden olan Kastamonu, birliğin tavsiye kararını da ilk benimseyen kentlerden biri olmuş, Kastamonu Valiliği, **Kastamonu Hükümet Konağı'nın açılışının (1902) 100. yıldönümü ve Cumhuriyet'in 79. yılı münasebetiyle, 29 Ekim 2002 tarihinde** "Kastamonu Kent Tarihi Müzesi"ni hizmete açmıştır. Kastamonu Valiliğinin bu girişimi aynı zamanda Türkiye'deki ilk örneklerdendir.

Müzemiz, Kastamonu Hükümet Konağı'nın sağında ve daha önce ardiye olarak kullanılan bölümde yer almakta ve **altı galeriden** oluşmaktadır. Müze girişinde, Kastamonu'nun 1900-1977 yılları arasındaki görüntülerini yansıtan fotoğraflardan oluşan bir sergi ziyaretçileri karşılar. Serginin ilk bölümü, 1900 yılında II. Abdülhamit'in tahta geçişinin 25. yılı dolayısıyla Kastamonu'da düzenlenen cülus töreni, 1902'de Hükümet Konağı'nın dönemin Valisi Enis Paşa tarafından yapılan açılış töreni ile 1970 yılı sonlarına kadar kent panoramasını gösteren fotoğraflardan oluşmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün 1925 yılı Ağustos ayında "Şapka Devrimi" nedeniyle Kastamonu'da bulunduğu günlerde çekilmiş fotoğraflar da burada sergilenmektedir.

Aynı mekanda, İstanbul Galatasaray Lisesi'nden sonra Türkiye'de açılan ikinci, Anadolu'da ise ilk lise olan Abdurrahman Paşa Lisesi öğrencilerinin 1920'li yıllarda kullandığı porselen servis takımlarının sergilendiği cemekeanlı bir bölüm bulunmaktadır. Bir başka cemekeanlı dolapta ise, Kastamonu Valililiği'nin 1997 senesinden bu yana gerçekleştirdiği restorasyon çalışmalarını örnekleyen maketler sergilenmektedir. Bu dolabın üzerinde, beyaz şeritli bir İstiklal Madalyası ve Beratının kopyası yer alır. Bu İstiklal Madalyası, TBMM'nin kişilere ve illere vermiş olduğu benzerlerinden farklı olarak, Türkiye'de bir ilçeye verilmiş (Kastamonu-İnebolu ilçesi) tek örnek olarak sergilenmektedir. Birinci galerinin bitiminde, dokümantasyon kitaplığı ve kent araştırmaları arşivinden oluşan iki bölüm halinde kütüphaneler bulunmaktadır.

Teşhire kapalı olan bir oda bilgi işlem merkezi olarak kullanılmakta, onun karşısındaki bölüm dinlenme, okuma ve sinevizyon bölümü olarak hizmet vermektedir. Müze içindeki koridor, resim ve fotoğraf galerisi olarak düzenlenmiştir. Yerli ve yabancı resamlara ait, özellikle kentin kültürel ve etnografik özelliklerini vurgulayan, çeşitli tekniklerde yapılmış (minyatür, yağlıboya, suluboya, ebru) resimler yer almaktadır.

Aynı galeride, Kastamonu konaklarından bazılarının ön cephe fotoğrafları da sergilenmektedir. Kastamonu kent merkezinde bulunan yaklaşık 500 konağın tümü "ahşap karkas" olmakla birlikte, ön cepheleri birbirinden tamamıyla farklıdır, ve bu özellik fotoğraflarla yansıtılmaya çalışılmıştır. Resim ve fotoğraf galerisinde ayrıca, Kastamonulu köklü bir aile olan Yücebiyık ailesinin konaklarında kullanmış oldukları yaklaşık 150 yıllık çini bir soba ile Valiliğin düzenlemiş olduğu ulusal ve uluslar arası etkinliklerin tanıtım afişleri yer almaktadır.

Bir başka galeride, müzemize bağışlanmış eserler sergilenmektedir. Bunlardan bazıları; 1907 yılında Kastamonu Sanai-i Nefise Mektebinde, bir senede yekpare olarak dokunmuş 40 m2'lik yün bir halı, 1904-1907 yıllarında üretilmiş Anadolu'nun ilk el yapımı piyanosu, yine Kastamonu'nun bir başka köklü ailesi İzbeli ailesi tarafından bağışlanan, Atatürk'ün Kastamonu'da kaldığı sürede yatak örtüsü olarak kullandığı, yaklaşık 250 yıllık ipeklilik dokumadır.

Bu galerinin karşısındaki oda, foto-film merkezi olarak kullanılmaktadır. Burada, 1950'li yıllarda Kastamonu Halk Eğitim Merkezi'nde açılan kentin ilk sinemasında kullanılan film makinesi, 1960'lı yıllarda kullanılan jeneratörlü seyyar film makinesi ve yine aynı yıllarda kullanılan bir epidiaskop cihazı bulunmaktadır. Müzeminin gezilebilecek son odası, Kastamonu'nun geleneksel ahşap oymacılığıyla süslenmiş ve el dokumalarıyla zenginleştirilmiş bir dinlenme odasıdır.

Kastamonu Kent Tarihi Müzesinin İşlevi

Kastamonu Kent Tarihi Müzesi, kentin var olduğu çağlar ve medeniyetler boyunca ürettiği ve kentliliğin asli göstergesi olan objeleri sergilemektedir. Ne var ki müze, tüm tarihsel dönemleri temsil eden, özellikle de arkeolojik bulguları ve objeleri sergileyememek gibi bir sorunla da karşı karşıya bulunmaktadır. Ancak "okunur müze" kavramı doğrultusunda, bölgeden çıkan eserlerin fotoğraflarının yer aldığı ve antik haritalar üzerinde yerlerinin gösterildiği kısa bilgi fişleri hazırlanarak bu boşluğun giderilmesi amaçlanmıştır.

Modern müze kavramıyla uyumlu bir teşhir yöntemi benimsenmiş, ziyaretçiyi ve izleyiciyi sergilenen objelerden uzak tutan yasaklayıcı bir yaklaşımdan kaçınılmıştır. Ziyaretçilerin objelerle birebir ilişki kurmasını gözetken, özellikle sözlü anlatım ve bilgi aktarımı gibi çağdaş metotlar kullanılarak, kişilerin kent tarihi olgularıyla iç içe olmalarını olanaklı kılan bir uygulama yapılmıştır.

TKB'nin kent müzeleri ve arşivlerine ilişkin öngördüğü ilkeler doğrultusunda, okunur müze yöntemine bağlı olarak, sürekli değiştirilebilir, yenilenebilir seksiyonlar alt yapı olarak hazırlanmıştır. Sergilenen objelerin değişebilir

Salondan görüntü

olması, kent tarihine ilişkin eldeki materyalin nicelik artışını da sağlamaktadır. Özellikle galerilerde yer alan fotoğrafların, belirli sürelerle değiştirilip çeşitlendirilmesi ve arşivimizde yer alan yazılı kaynakların sürekli olarak güncellenmesiyle durağanlıktan kaçınılmaktadır.

TKB yönergelerinin üçüncü maddesine uygun olarak ve kentin tarihsel gelişimine ışık tutacak şekilde; kentin erken dönemlerine ilişkin günümüz yazılı kaynakları, Osmanlı döneminde Kastamonu'da önemli bir endüstri oluşturan dokumacılık, halıcılık, oymacılık sektörlerinin örnekleri, yine aynı dönemin sivil ve idari yapılarının mimari fotoğrafları, Cumhuriyet sonrasında da halkın sosyal ve kültürel yaşamlarında varlığını sürdüren araçlar, eğitim öğeleri ve Cumhuriyet sonrası değişime tanıklık eden fotoğraflar kullanılmıştır.

Müzemiz, TKB yönergelerinin dördüncü maddesinin öngördüğü, sergi malzemesinin teknolojik aktarımıyla, üretilen bilginin daha çok kişiye yayılmasını sağlayacak çalışmalar da yapmaktadır. Kastamonu'yu tanıtan,

yüksek kaliteli dijital fotoğraflarla zenginleştirilmiş bilgileri içeren CD'ler, ücretsiz olarak ziyaretçilere sunulmaktadır. Ayrıca Kastamonu Valiliği, ulaşım ve rehber tahsis ederek, il ve ilçelerdeki ilkokuldan üniversiteye tüm öğrencilere tarihi kent turu düzenlemekte, gezi sonrasında da müzemizde bir sinevizyon gösterisi yapılmaktadır.

Kent belleğini oluşturan **kent arşivi** de, iki bölümden oluşan müze kütüphanesi içinde hizmet vermektedir. Kastamonu'ya ilişkin her türlü bilgi ve belgenin yer aldığı kaynak, müzemiz tarafından temin edilmeye

çalışılmaktadır. Yerli ve yabancı tüm eğitim ve araştırma grupları ile internet aracılığıyla iletişim kurulmakta ve kent arşivi için doküman aranmaktadır. Öte yandan özellikle kişilerin elinde bulunan taşınmaz kültür varlıklarına ilişkin belgeler, bilgi işlem merkezinde kopyalanarak dijital arşive aktarılmaktadır. Bu yöntemlerle Kastamonu kentine ait toplumsal bir merkezi bellek ve arşiv oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bütün bunların yanı sıra, müzenin sahip olduğu donanım ve teknoloji ile diğer kuruluşların çalışmalarına destek ve katkı verilmektedir.

Atatürk'ün Kastamonu'da kullandığı, 250 yıllık yatak örtüsü

Kastamonu'da Çağdaş Kent Yaşamı

Çağdaş anlamda kentleşme ve kentlilik bilincini geliştirmek amacıyla Kastamonu Kent Tarihi Müzesi, kamu kurum ve kuruluşlarının, ticari işletmelerin ve kişilerin bağışlarıyla müzeye katılan objeleri sergilemeyi ve kent arşivini oluşturmayı sürdürmektedir. Öte yandan Kastamonu Valiliğinin 1997 yılından bu yana yürüttüğü koruma ve restorasyon çalışmalarıyla kente kazandırılan yapılardan bir bölümü turizme hizmet verirken, büyük bir bölümü de kültürel ve sosyal amaçlı kullanılmakta, Kastamonu'da kentleşmeye, kentlileşmeye ve kentlilik bilincine olumlu katkılar yapmaktadır.

Turizm alanında kullanılan tarihi konaklar ve diğer anıtsal yapılar, kente gelen ziyaretçilerle kent insanı arasındaki iletişimi güçlendirirken, kültürel etkileşimi de sağlamaktadır. Sivil toplum kuruluşlarına (Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı, Çevre Eğitim Vakfı gibi) tahsis edilen yapılar, kent halkının sivil örgütler içinde yer almasını ve sosyal içerikli eğitim almasını kolaylaştırmaktadır. Bunların yanı sıra, **Resim-Fotoğraf Müzesi**, yakında **Kırkodalı Konağı'nda açılacak olan Kültür-Sanat Merkezi**, **Yücebıyıklar Konağı'ndaki Halk Kültürleri Araştırma Merkezi** gibi oluşumlar da, bilim ve sanat etkinlikleriyle

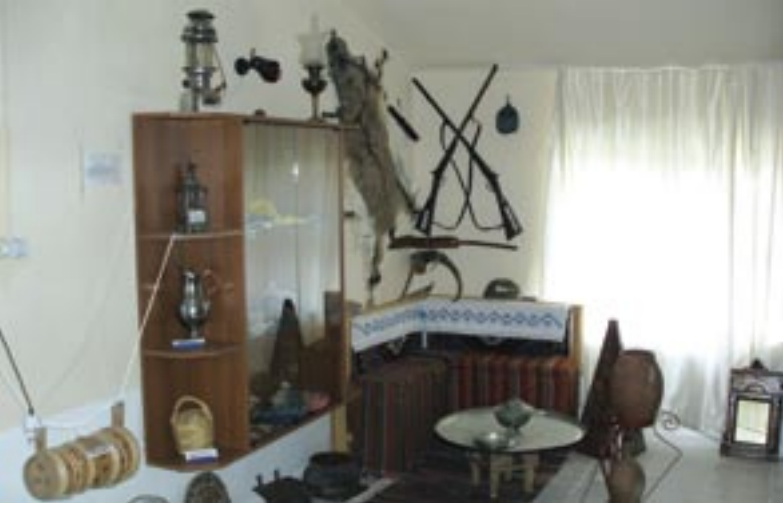

kentleşmeyi özendirir. **Mimar Vedat Tek Anı Sanat Restorasyon Merkezi**, Kastamonu'nun tarihsel yapılarının bulunduğu bir açık hava müzesi olmanın yanında, sosyal tesisleri aracılığıyla geçmiş ile bugünün bir arada yaşanmasını sağlayan bir özellik taşımaktadır. Valiliğin yürüttüğü bu çalışmalar, kentin tarihsel olgularını yalnızca seyirlik olmanın ötesine taşıyan, geçmişten gelen kültürel öğelere, günümüz toplumunun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısıyla iç içe bir bütünlük kazandırmaktadır. Bu kurum ve çalışmaların tümü ile birlikte Kent Tarihi Müzesi, çağdaş kentlilik ve kentli olma niteliklerini geliştirme sorumluluğunun bilinciyle yeni ziyaretçilerini beklemektedir.

Anadolu'nun ilk el yapımı piyanosu (1904-1907)

Kemaliye ve Köylerinin Kültür Hazineseleri

Hilmi Balioğlu, ÇEKÜL Vakfı Kemaliye Temsilcisi

2000 yılında Tarihi Kentler Birliği'ne katılan Erzincan'ın tarihi ilçesi Kemaliye, İç Anadolu ile Doğu Anadolu bölgelerinin birleştiği hat üzerinde, Sivas, Tunceli, Elazığ ve Malatya illerine hemen hemen eşit uzaklıkta, ve Yukarı Fırat Havzasının orta noktasında yer alır. Kuzeyden güneye doğru uzanan ve kuzeyde Kelkit Havzasına komşu olan Yukarı Fırat Havzası, Kemaliye'den geçerek Malatya ve Elazığ illerinde ikiye ayrılır ve Dicle Havzasına ulaşır. Bir yandan da, Kapadokya-Kayseri ile Sivas-Divriği'den gelerek Yukarı Fırat havzasına giren önemli bir kültür akımı, doğu yönünde devam ederek Kemah-Erzincan-Erzurum-Van ve Kars illerine ulaşır. Olağanüstü doğası, mimari ve kültürel yapısıyla, Anadolu'da kendini koruyabilen nadir kentlerden biri olan Kemaliye, böylesine yoğun bir kültür havzasının odak noktasında bulunmaktadır.

1990 yılından bu yana ÇEKÜL Vakfı Kemaliye Proje Gönüllüleri, zengin bir mirasın taşıyıcısı olmanın sorumluluğuyla, kent merkezinde ve çevre köylerde birbiri ardına kent tarihi müzelerinin açılmasına öncülük etmişlerdir.

Kemaliye Kent Müzesi

Kemaliye Kent Müzesi, 1999 yılında ÇEKÜL Kemaliye Gönüllüleri, Kemaliye Kaymakamlığı ve Kemaliye Belediyesi'nin işbirliğiyle kuruldu ve Tarihi Kentler Birliği kapsamında açılan ilk kent müzesi oldu.

Kaymakamlığın girişimiyle, kitabesinde "Eğin Türk Halı Şirketi, 1915" yazılı tarihi halı fabrikası binası restore edilerek müzeye dönüştürüldü. Çalışmalar sürerken, müzede sergilenecek eşya ve belgelerin derlenmesine başlandı ve köylerden toplanan malzemelerin sergilenmesi için, her köye bir dolap tahsis edildi. Başlaşanan malzemeleri teslim almak ve envanterini hazırlamak amacıyla bir heyet oluşturuldu. Binanın bir bölümü, Kemaliye Turizm Folklor Derneği'nin, zemin katı ise Meslek Yüksek Okulu Halıcılık Atölyesi'nin kullanımına verildi.

Ocak Köyü Müzesi

1956-1976 yılları arasında yaşamış olan Hocasade Mustafa oğlu Ali Güler anısına yapılan Ocak Köyü Müzesi, Kemaliye sınırları içinde kurulan ilk müzedir. Kurucusu Mustafa Güler'in özverili girişimleriyle gerçekleştirilen müze, elim bir trafik kazasında yaşamını yitiren oğlu Ali Güler adına tescil edildi. 1994 tarihinde, dönemin Erzincan Valisi ve Ordu Komutanı'nın da hazır bulunduğu bir törenle açıldı.

Kültür değerlerini korumayı her zaman ilke edinen Ocak köylüleri, bu girişimleriyle bir ilki gerçekleştirmenin yanı sıra, tüm Kemaliye'ye ve hatta bütün ülkeye örnek olmanın haklı gururunu da taşımaktadırlar.

Kültür Merkezi Ocak Köyü'nün kültür zincirine yeni bir halka eklerken, köyün turizm açısından gelişmesine de katkı sağlamıştır. Ocak Köyü Müzesi, Kemaliye'de kent merkezi dışına düzenlenen ve yeni yeni uygulanmaya başlanan Kültür Gezileri güzergahında önemli bir durak olmuştur.

Müzedede otantik eserler yanında, akla gelen her çeşit tarihi silahlar ve Hudir Abdal Tekkesi'ne verilen değerli ve paha biçilmez ferman ve yazma kitaplar yer almaktadır. Müzede sergilenen yaklaşık binin üzerindeki eşya, Mustafa Güler'in özel koleksiyonu ile Ocak ve çevre köylerden derlenen bağışlarla sağlanmış eşyalardan oluşmaktadır.

Müze iki katlı betonarme bir yapıdır. Giriş kapısı önünde Atatürk büstü bulunmaktadır. Birinci kat müze eserlerine, ikinci kat ise, Mustafa Güler

tarafından yapılmış yağlı boya tabloların sergilendiği “Gürer Kültür Sarayı”na tahsis edilmiştir. Bu odanın bitişiğinde ise bilardo odası bulunmaktadır.

Çevre il ve ilçelerde bile bulunmayan çağdaş görünümüne böyle bir müzenin, elli hanelik bir köyde yapılmasına vesile olan Gürer ailesinin bu hizmeti, her türlü takdirin üstünde büyük bir hizmet olarak algılanmaktadır.

Apçağa Köyü Müzesi (Ahmet Kutsi Tecer Kültür Evi)

Prof. Dr. Metin Sözen’in “Kemaliye dışında da Kemaliyeler var” tespitine uygun köylerin başında, kent merkezine 6 km. mesafede bulunan Apçağa Köyü gelir. Kendini geleceğe taşımaya kararlı örnek bir köy olan Apçağa sakinleri, 2003 tarihinde aldıkları “Apçağa Köyü Koruma Kararı” ile, köylerini bir anlamda Sit alanı ilan etmişler, belki de ülkemizde köy ölçeğinde bir ilki gerçekleştirmişlerdir.

Apçağa köyü, her yıl farklı boyutlarda ürettiği projelerle, Köy Konağı, Köy Fırını, Kır Kahvesi, Okuma Odası, İmam Evi’ni tamamlayarak hizmete sunmuştur.

“Orada bir köy var uzakta/O köy bizim köyümüzdür/Gezmesek de tozmasak da/ O köy bizim köyümüzdür” dizeleriyle, köyüne duyduğu hasreti dile getiren, değerli şair, bilim ve devlet adamı Ahmet Kutsi Tecer adına yaptırılan Ahmet Kutsi Tecer Kültür Merkezi/Müzesi tamamlanmak üzere. Köy ustaları tarafından yapılan müze, Kemaliye evlerinin yapısal ve işlevsel özelliklerini taşımaktadır. İç donanımı tamamlandıktan sonra, köy düzeyinde olmakla beraber, havza boyutunda önemli bir merkez olarak hizmet verebilecek olanaklara sahiptir.

Enver Gökçe Müzesi

1920 yılında Kemaliye’nin Çit köyünde doğan şair Enver Gökçe, birçok şiirinde çok sevdiği köyünü anlatır. Köy ihtiyar heyeti, imamı ve köylüsü, onun anısına bir müze yapmaya karar vererek, 1999 yılında başlattıkları müze inşaatını 2008 yılında tamamladılar. Kemaliye-Malatya yol güzergâhında, kent merkezine 41 km. uzaklıkta bulunan Çit Köyü’ndeki müze, 30. Kemaliye (Eğin) Uluslararası Kültür ve Doğa Sporları Şenliği sırasında, 26 Haziran 2008 tarihinde açılacaktır.

Yeşilyurt Köyü Müzesi

Kemaliye-Malatya güzergâhı üzerinde ve kent merkezine 21 km. uzaklıkta

bulunan Yeşilyurt köyü de, özgün Kemaliye evlerinin işlevsel ve yapısal özelliklerini korumuş köylerden biridir. Öğrenci yokluğundan kapanan ilkokul, İl Özel İdaresi’nden satın alınarak müzeye dönüştürülmüştür.

Sırakonak Köyü Müzesi

Kemaliye’nin en eski yerleşim yerlerinden biri olan Sırakonak Köyü, kent merkezine 7 km. uzaklıkta bulunmaktadır Öğrenci yokluğundan kapanan ilkokul, İl Özel İdaresi’nden satın alınarak, özgün Kemaliye yapı tarzına uygun biçimde restore edilmiş, 2006 yılında Köy Müzesine dönüştürülmüştür.

Ali Vecdi Bingöl Müzesi

Türk musikisinin unutulmaz güfte yazarlarından Ali Vecdi Bingöl hayat hikayesine, “... Ben yayla çocuğuyum. (1303-1888) tarihinde Eğin’de doğdum,” diye başlar. TRT kayıtlarına göre, Ali Vecdi Bingöl’ün bestelenmiş eserlerinin toplamı 988 olup bunlardan 700 adedi Sadettin Kaynak, 288 adedi ise diğer bestekarlar tarafından bestelenmiştir. Ali Vecdi Bingöl, doğduğu Kemaliye’yi (Eğin) hiç unutmamış, birçok eserinde gurbet ve ayrılık duygularını dile getirmiştir. Bingöl’ün, Gazi Mustafa Kemal’in vefatı üzerine yazdığı, “En Büyüğüme Ağıt” ifadesiyle ithaf ettiği “Ayrılık” şiirinin ilk dörtlüğü şöyle başlar;

Yine koptu teller gönül sazından

Yay gibi sineme çöktü ayrılık

Bir gül koklamadan gönül bağından

Dalımdan yaprağım döktü ayrılık...

ÇEKÜL Kemaliye Temsilciliğinin girişimleriyle, Ali Vecdi Bingöl adına bir müze yapılması için kaynak arayışı devam etmektedir. Bingöl’ün doğduğu Enbiya Bey mahallesinde bulunan ve 1923 tarihinde yapılan Bahçe Mahallesi İlkokulu’nun bu amaçla düzenlenmesi planlanmaktadır.

Doğu Anadolu kültür havzalarının odak noktası Kemaliye’de, kent ve köy ölçeğinde birbiri ardına açılan kent tarihi müzeleri, bu benzersiz yörenin kültürünü koruyor ve yaşıyor. Bugün bu yörede yaşamlarını sürdüren her kuşaktan Kemaliyeliyle, başka bölgelere dağılmış, ancak doğduğu yere hala gönülden bağlı Kemaliyelileri, ortak bir kültürel kimlik şemsiyesi altında birleştiriyor. Onlara nereden gelip nereye gittiklerini, kimlerden olduklarını bir kez daha hatırlatıyor. Bu özgün kültürel zenginliğin yitip gitmeden geleceğe taşınmasında önemli bir işlev yerine getiriyor.

Sesi ve Sözü Yaşatmak İçin Yaşayan Müze

Serra Demir, Kültür Bilimci, Beypazarı Yaşayan Müze Müdürü

Antik çağda şiirin, destanın, tarihin ve müziğin koruyucuları olan Musaların barındıkları mekânlara “müze” adı verilirdi. O dönemin insanları, tanrı Zeus ile hafıza tanrıçası Mnemosyne’in kızları Musaların yaşadıkları müzelerde “sözün ve ezgi”nin koruyuculuğunu yaptıklarına ve hatta esin perileri olduklarına inanırlardı.

Rönesans sonrasında Musalar söz ve ses perisi olma özelliklerini yitirdiler. Koruduklarına inanılan olguların değişikliğe uğramasıyla, Musaların görevleri de değişti. Müzelerde “sözü ve sesi” koruyan Musalar, o günden sonra “resmin ve heykelin” bekliliğini yapacaklardı. Bu talihsiz görev değişikliğinden sonra, artık esin perileri Musalarla müze arasındaki ilişki, “mozole ve müze” arasında kurulabilecek benzerlikle varolmaya devam edecekti.

Mitolojiye dayanan bu öykü aslında, müze kavramının çağdaş dünyada ve Türkiye’de zaman içinde geçirdiği dönüşümü, bir nebze de olsa

anlatılabilmektedir. Nadir eser toplayıcılığından, koleksiyonerliğe, teşhir ve temsil etmeye kadar uzanan bir süreçte, günümüz dünyasında ve Türkiye’de müzelerin ve müzeciliğin, sıradışı söylemlerle ve uygulamalarla bir kez daha dönüştüğünü görüyoruz. Uzun yıllar boyunca, özellikle Avrupa’da müzeler, sanat eseri sayılabilecek nesnelerin bir araya getirildiği, saklandığı kurumlar olarak varolmayı sürdürdüler.

Rönesans sonrasında halka açılan müzeler, kısa bir süre sonra **halkı eğitme amacına** da hizmet etmeye başladı. Olumlu olmakla birlikte bu değişim, içinde bir eksikliği de barındırıyordu. Çünkü uzun bir süre müzelerde, sadece kültürün elle tutulur, somut ürünleri yer bulabili. Ancak Avrupa’da 19. yüzyılda yaşanan endüstri devriminin sonucunda, kültürel değerlerin yozlaştığı ve hızla yok olduğu gözlemlendi. Sanayileşmenin hızı, geleneği azgın bir değirmen gibi öğütüyordu. Bu gelişmenin yaşandığı dönemde, yalnızca maddî değerleri, somut kültür ürünlerini koruyan müzelerden farklı bir anlayışa sahip **kültür müzeleri** açılmaya başladı. Müze bilimi terminolojisinde “açık hava müzesi”, “uygulamalı halk bilimi müzesi” ya da “yaşayan müze” olarak da bilinen bu müzeler, ilk kez Avrupa’da ortaya çıktılar. Yakın zamanda ise Avrupa dışında da, bu tür müzelerin ve somut olmayan kültür öğelerinin desteklenmesi ve korunması gündeme geldi. Bu amaçla UNESCO 2003 yılında “Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma Sözleşmesi”ni

kabul etti. Sözleşmenin, sözü edilen müzelerin çalışmalarını hızlandırarak, dünya geneline yayılmasına hizmet etmeyi hedeflediği görülmektedir.

Türkiye’de Bir Yaşayan Müze

Sözü ve sesi koruyan peri kızlarının, Türk kültüründe varolmadığını düşünmek pek de doğru olmaz. Yakın zaman önce, Türkiye’de de yaşayan bir müze açma girişimi, başkent Ankara’nın yanbaşı, Beypazarı’nda hayata geçme şansı buldu.

Bir kültür bilimci olarak böyle bir müze açmaya, Hacettepe Üniversitesi Türk Halkbilimi bölümünde aldığım eğitimin ilk yıllarında heveslenmişim. Aklımdan ve yüreğimden geçen bu fikri geliştirmek için, akademik olarak bu konuya eğilmeyi seçtim. Uzun soluklu bir çalışmanın ardından uygulamalı bir halkbilim müzesi açabilmek için bir proje hazırladım. Projeyi birkaç kuruma ve yerel yönetime sundum. Bunlardan biri de, aynı zamanda memleketim olan Beypazarı Belediyesi idi. İleri görüşleriyle yaygın takdir toplayan Belediye Başkanı Mansur Yavaş, teklife olumlu yaklaşarak, Türkiye’nin ilk ve tek yaşayan müzesini kurma fikrime evet dedi. Bir kültür bilimci olarak, dokuz peri kızının yıllardır kulağıma fısıldadıkları gözümün önünde canlanıverdi. O günden beri de, peri kızları gibi “sözü” ve “sesi” ve aslında “geleneği” korumaya söz verdim.

Beypazarı’ndaki Yaşayan Müze, gördüğümüz, bildiğimiz müzelerden çok farklı, çok daha eğlenceli ve eğitici bir müze. Sadece somut kültür ürünlerini değil, **somut olmayan kültürel mirasımızı da koruma ve hatta yaşatma amacında**. Müzede bu bağlamda birbirinden farklı etkinlikler yapılıyor. Kısa bir süre önce açılmış olmasına karşın Yaşayan Müze’de pek çok temalı etkinlik gerçekleştirildi. Bu çalışmalardan bazılarını saymak gerekirse, şu başlıklar bir fikir verecektir: “Geleneksel Çocuk Oyunları ve Oyuncakları Haftası”, “Hızır ve İlyas Buluşması: Hıdırellez Kutlamaları”, “Orta Asya’dan Getirdiklerimiz I: Keçe ve Keçecilik”, “Masal Gecesi”, “Ebru Sanatı”, “Büyüklerle Masallar”, “İhlamur

Baskı”, “Türk Kültüründe Nazar”, “Tiyatro Şenliğe Dönüşünce”, “Türk Yazı Kültürünün Serüveni”.

Yerel halkın ve ziyaretçilerin en çok ilgisini çeken etkinliklerin başında **masal geceleri ve günleri** geliyor. Masal ebesinin anlattığı masalı dinlerken kendini olayın akışına kaptırıyorlar, onun beklenmedik sorularıyla şaşırıp, düşünmeye dalıyorlar. Konuklarımız bu masal gecelerinden, heybelerine doldurdukları son derece keyifli anılarla ayrılıyorlar.

Geleneksel Türk resim sanatlarının en büyüleyici örneklerinden olan **ebru sanatı** da Yaşayan Müze etkinliklerinden biri. Konuklar, ebru sanatıyla tanışıyor, uygulamalara katılıyor ve müzeden ayrılırken kendi yaptıkları ebruları yanlarında götürebiliyorlar. Ebru sergisi, ebru sanatıyla ilgili açıklamalar, bilgilendirici broşürler de, ziyaretçilerin az bilinen bir kültürle birebir tanışmasını kolay ve eğlenceli bir hale getiriyor.

Ihlamur baskı, sanayileşme öncesinde el dokuması kumaşların nasıl süslendiğini deneyimlemek isteyenler için bulunmaz bir fırsat. Ihlamur ağacını görse tanıyamayacak kadar doğaya yabancılaşmış olan kentli insanın, ihlamur ağacından yapılmış baskıları eline alıp, onları istediği renkle buluşturarak, kendine bir eşarp, fular, çanta veya kemer yapabilmesi keyif verici bir başka etkinlik.

Sedefkâr, gözünün nurunu kimi zaman ceviz ağacına, kimi zaman gül dalına kakar. Bir sanat müzesinde, Sümerlerden ya da Selçuklu döneminden kalma, sedef kakma bir aynayı seyre dalmanın verdiği haz kıyas kabul etmez. Ancak, 21. yüzyılda bu geleneği hâlâ devam ettiren bir sedefkârla karşı karşıya gelmek ve konuşmak, alnından süzülen teri görmek ve belki işin bir ucundan tutmak da, kimin kalp atışlarını hızlandırmaz? Yaşayan Müze, hayranlık uyandırıcı sanat ürünlerinin camekânlara hapsedildiği bir müze olmanın çok ötesinde bir hizmet vermeyi amaçlıyor. Ziyaretçilerini geleneğin içine çekmek, kültürel değerlerini hatırlamalarına, sevmelerine yardımcı olmak istiyor.

Türk kültüründe **nazar** ya da kem gözle ilgili inanışlar ve nazara karşı alınan koruyucu önlemler önemli bir yer tutar. Yaşayan Müze'nin ziyaretçileri nazarı kötücül etkilerine karşı kurşun döktürebiliyor, ellerine kına yakıyorlar. Türk halkının her kesiminde yaygın olan bu ortak inanış, bu birleştirici kültürel değerle ilgili açıklama ve bilgilendirmeler konukların merakını uyandırıyor. Böyle bir etkinliğin yapıldığını duyduklarında, ziyaretçilerimizin yüzlerine yayılan gülümseme ve gözlerinde beliren şaşkınlık aslında,

Yaşayan Müzemizle ilgili iki önemli olgunun altını çiziyor. Kurşun döktürme geleneğiyle ilgili anılar, duygular, yaşantılar canlanıyor, insanları geçmişe, belki de yitirilmiş aile büyükleriyle geçirilmiş günlere götürüyor. Öte yandan, evlerin sıcak mahremliğinde ya da komşu evlerde kurşun döktürme alışkanlığına karşılık, bir müzede kurşun döktürme fikri insanları hayretler içinde bırakıyor. Türk müze ziyaretçisi, geleneğin gereği olan kurşun, kurşun dökülen tas ve örtü ile dökme işlemi sırasında bulundurulmuş kaplumbağa kabuğu, tuz, şeker, pirinç, ayna, makas, iğne gibi envanterin, müzede camekanlar içinde sergilendiğini görme beklentisiyle müzeleri ziyaret ediyor. Belki bir adım daha ileri gidersek, geleneğin mankenlerle canlandırıldığı bir müze göreceğini umuyor. Geleneğin bir müze nesnesine dönüşecek değerde olması, ziyaretçilerimizi şaşırtıyor ve düşündürüyor.

Yaşayan Müze'nin en verimli çalışmalarından biri olarak gördüğüm **drama çalışmalarında**, dramaya katılan yetişkinlerle ya da çocuklarla yaptığımız etkinlik sonunda, canlandırdığımız konuyla ilgili aklımıza gelen atasözlerini konuşuyoruz. Bu sırada herkes yeni atasözleri öğreniyor, bildiklerini hatırlıyor. Daha da önemlisi, bir daha unutmamak üzere kültürel belleğine katıyor. İşte o zaman, ziyaretçilerimize düşündürtümeye çalıştığımız “Acaba bir atasözü, bir masal da; bir halı, bir tablo ya da bir mücevher gibi korunmaya değer mi?” sorusu yanıtını bulmuş oluyor.

Beypazarı'ndaki “Yaşayan Müze” Beypazarı Belediyesi tarafından destekleniyor. Gerek Belediye Başkanlığı, gerekse belediye çalışanları bu müzeye büyük destek veriyor. Küçük bir ilçe belediyesinin desteğiyle ayakta durmaya çalışan Yaşayan Müze iş adamlarımızın, sanayicilerimizin desteğini bekliyor. Kültüre yapılacak olan yatırımın ülke çocuklarının, gençlerinin kültürlerini severek öğrenmelerini sağlayacağı çok açık. Türkiye'de bir ilki gerçekleştiren bu çalışmanın destek görmesini ve bu tür müzelerin daha fazla sayıda kurulmasını umuyorum.

Beypazarı evleriyle, yemekleriyle, havucuyla, misafirperverliğiyle en gözde turizm merkezlerimizden biri. Bu özellikler bir kültür merkezi olmanın elbette ki önkoşulu, ancak yeter koşulu değildir. Bunun bilincinde olan Beypazarı Belediyesi, Başkanın liderliğinde yetkin bir beyin takımıyla, “daha fazla neler yapabiliriz?” sorusuna yanıt bulmak için çalışıyor. Bu uğraşlar çoğu kez bir tohum gibi yeşeriyor ve yüzleri güldürüyor. Beypazarı'na gelen kültür avcıları da her gelişlerinde, bir başka kültürel hizmeti keşfetmenin heyecanını duyumsayabiliyor. İşte tam da bu bağlamda, Beypazarı gibi ülkemizin pek çok kültür merkezinde, Yaşayan Müzelerin kurulmasının, o yörenin kültür hayatını renklendireceğini, zenginleştireceğini düşünüyorum.

İlk Osmanlı Kentinin Doğuşu ve Gelişimi

“Şimdiye kadar gördüğüm şehirler içinde Bursa kadar muayyen bir devrin malı olan bir başkasını hatırlamıyorum. Fetihden 1453 senesine kadar geçen 130 sene, sade baştanbaşa ve iliklerine kadar bir Türk şehri olmasına yetmemiş, aynı zamanda O’nun manevi çehresini gelecek zaman içinde hiç değişmeyecek şekilde tespit etmiştir.”

Ahmet Hamdi Tanpınar, Beş Şehir, 1985

Kerem Kırayoğlu, Şehir Plancısı

61

Giriş

Ortaçağ’ın son dönemlerinde, Avrupa’nın büyük birlik ve imparatorlukları yıkılıp, bıraktıkları boşluk, küçük krallık, prenslik ve derebeyliklerle akıncı ve savaşçı gruplar tarafından doldurulurken, aynı dönemde, doğudan batıya yeni bir güç yükselmekteydi. Anadolu’da, yıkılmakta olan Anadolu Selçuklu Devleti’ne bağlı küçük bir akıncı uç beyliği önderliğinde, yeni bir toplum projesi oluşuyordu. Osmanlı hanedanı tarafından kurulan bu yeni devlet, yapısal özellikleriyle, Roma’nın gerçek bir mirasçısı gibiydi. Kuruluşu izleyen yıllarda, siyasal hükümlerini adım adım pekiştiren Osmanlı Devleti, toprakları üzerindeki ticaret yollarının denetimini sağlamayı ve ticari metallerin üretimini ve dolaşımını sağlayacak kurumları oluşturmayı da başarıyla gerçekleştirdi. Bu yollar üzerindeki önemli durak noktaları, zamanla büyük kentsel merkezlere dönüşecekti.

Osmanlı’nın ilk kentsel projesi olan Bursa Şehri, fethedildiği 1326 yılından, İstanbul’un alındığı 1453 yılına kadar olan dönemde, Osmanlı Devleti’nin siyasî, ekonomik, kültürel merkezi oldu. Zamanın en önemli ticaret yolunun orta noktasında bulunan kent, İpek Yolu güzergâhındaki kentlerin en önemlisi, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde de tek uluslararası ticaret merkezi durumundaydı.

Osmanlı yöneticileri ilk günden başlayarak Bursa’da görülmemiş bir kentleşme hamlesine imza attılar. **Osmanlı kent dokusunun, Osmanlı kent kültürünün, Osmanlı kentsel tasarım sisteminin ilkelerini burada ortaya koydular.** Bursa, kurulmakta olan bir imparatorluğun model kenti, bir Osmanlı ‘yeni-şehir’i olarak gelişti. Bursa’nın kendi içinde bütünlük gösteren bir bölgesi, Hanlar Bölgesi de, Bursa’nın oluşum ve gelişim sürecinin bir simgesi olarak, kentin tarihsel serüvenine tanıklık etti. Bugünkü Bursa kentinde artık bir koruma konusu haline gelen bu tarihi bir kent parçası, modern kent içerisinde yeni işlevler ve anlamlar üstlenerek geçmişten geleceğe uzanan bir değer taşımayı sürdürdü.

Tarihte Prusa

M.Ö. 7. yüzyılda Traklar’ın bir kolu olan Bithynler, İskitler’den kaçarak Anadolu’nun kuzey-batısına yerleştiler. Yaklaşık altıyüzyıllık bir dönem

boyunca Bithynia Krallığı, bölgedeki yoğun iktidar savaşlarına rağmen, Anadolu’daki küçük krallıklar arasında dönemin en güçlü devletleri arasında yer almayı başardı.

Ünlü Bithynia kralı I. Prusias (M.Ö. 232-192) döneminde kent niteliği kazanmaya başlayan Bursa, M.Ö. 185’te, yurdundan sürülüp Bithynia’ya sığınan Kartacalı Hannibal tarafından, krala minnettarlığının belirtisi olarak Prusa adıyla kuruldu. Ancak Bergama Krallığı ile yapılan savaşlar sonucunda giderek zayıflayan Bithynia Krallığı, M.Ö. 74 yılında, IV. Nicomedes’in ülkesini Roma İmparatorluğu’na bağışlamasıyla tarih sahnesinden silindi. Roma döneminde Prusa, Nicomedia (İzmit) ve Nicaea’nın (İznik) gölgesinde kaldı. Roma İmparatorluğu’nun bölünmesinden sonra da bir Bizans kenti olarak pek de varlık gösteremedi.

Osmanlı’nın Bursa’sı

Osmanlılar Bursa’yı 1326 yılında on iki yıl süren bir kuşatmadan sonra fethettiler. Orhan Bey tarafından ele geçirildiğinde kent, 67 kuleli ve 5 kapılı bir hisarın içinde, çoğu boşalmış 2000 hane ile yedi kilise, bir hamam, bir çarşı ve yirmi dükkandan ibaretti.

Orhan Bey iç kaledeki eski Tekfur Sarayı’na yerleştikten sonra kentte geniş çaplı bir yenileme hareketi başlattı. İç kaledeki manastır, medreseye dönüştürüldü. Medresenin yanındaki darphanede Orhan Bey ilk Osmanlı sikkelerini bastırды ve devletleşmenin ilk adımını attı. Hemen ardından da, **kenti sur dışına çıkararak yeni bir kent merkezi yaratmaya** koyuldu.

Osmanlı Devletince fethedilen şehirlerde, izlenen üç aşamalı politika Bursa’da da hayata geçirildi: Önce Türk-Müslüman nüfusun oranı artırıldı. Sonra toplumun ileri gelenleri tarafından vakıflar kuruldu; yeni külliyelerin çevresinde kültürel, sosyal, dini yapı ya da yapı grupları inşa ettirilerek, vakıflar aracılığıyla, topraktan veya ticari faaliyetten elde edilen rantın bir bölümünün kamu hizmeti olarak halka geri dönmesi sağlandı. Bunu izleyen süreçte de ekonomik faaliyeti sürdürmek için han, bedesten, kervansaray, çarşı gibi yapılar inşa edilmeye başlandı.

Bu yazı şehir plancısı Kerem Kırayoğlu’nun “Bir Osmanlı Şehri Bursa’da Şehir Merkezi/Hanlar Bölgesi Sorunsalı” başlıklı yüksek lisans tezinden Handan Dedehayır tarafından özetlenerek derlenmiştir.

Orhan Bey başkentini surların dışına inşa etmeye başladı. Orhan Bey külliyesinin bir parçası olarak, Bey Hanı (bugünkü Emir Hanı) da bu dönemde inşa edildi. Böylece **Osmanlı kentsel sisteminde belirleyici olacak bir ticaret merkezinin çekirdeği** kurulmuş oluyordu. Hanın kapısından başlayarak 209 adet dükkân ve yeni oluşan merkezin çevresinde 112 adet ev de yine Orhan Bey döneminde inşa edilmişti.

O dönemde at pazarı olarak anılan Gökdere'nin fundalık ve bataklık zemininde bir büyük kentin temelleri atılırken, Osmanlılar bir yandan da, büyük ticaret merkezlerinin varlık sebebi olan uluslararası ticaret yollarının kontrolü işine giriştiler.

Hanlar bölgesi genel görünüm

Ticaret Yollarının Kontrolü

Bursa'nın uluslararası bir merkez haline gelebilmesi, ana ticaret yollarından birinin üzerinde bulunmasına bağlıydı. Bu amacı gerçekleştirmek için, İran'da ipek üretiminin merkezi Tebriz'den başlayıp, İtalya Yarımadası'nda biten İpek Yolu'nun kontrolünü ele geçirmek amacıyla çok yönlü bir strateji izlenecekti.

Bir yandan tüccarlara çeşitli kolaylıklar ve teşvikler sunulurken, bir yandan da doğuda ve batıda yayılarak İpek Yolu üzerindeki ticaret yollarının denetimi sağlanacak ve Ankara, Amasya, Erzincan gibi merkezler ele geçirilecekti. Planı tamamlamak için de, İpek Yolu üzerindeki kentler uzmanlaşmış üretim merkezlerine dönüştürülecek, yol üzerinde ekonomik faaliyet kesintisiz devam ettirilecekti.

Bu sistem içerisinde Bursa'nın başkent olarak özel bir konumu vardı. Bursa sadece zincirin halkalarından biri değil, siyasetin, düşüncenin, kültürün ve sanatın olduğu kadar, ticaretin de odağıydı.

Murat Bey Dönemi

Orhan Bey'in, Bursa'yı bir dünya kentine dönüştürme faaliyeti, oğlu Murat Bey döneminde de sürdü. Anadolu'da ticaret yollarının ve kervansarayların güvenliği sağlanırken, bir yandan da Rumeli'de etki alanını genişletmek ve Bizans'ın batı dünyası ile ilişkisini kesmek gerekiyordu. Murat Bey'in at üstünde geçen hayatı süresince, Tebriz – Erzincan – Tokat – Amasya

– Bolu – Bursa, ile Tebriz – Erzincan – Tokat – Ankara – Eskişehir – Bursa güzergahları, İpek Yolu'nun gözde parkurlarından ikisi haline geldi. Bu dönemde, Güneydoğu Asya ve Arap Yarımadasından baharat kervanları da Bursa'ya ulaşmaya başlamıştı.

Bu arada Bursa kenti de, uygulanan stratejinin bir uzantısı olarak gelişmekteydi. Murat Bey döneminde, Orhan Külliyesi'nin dışında, daha çok gıda maddeleri alışverişi üzerinde uzmanlaşan Kapan Hanı inşa edildi. Lâlâ Şahin Paşa tarafından, Vezir Hanı (veya Bezir Hanı) yaptırıldı. Murat Bey külliyesini ise, kendisinden önce avlularının içinden geçip giden kent yollarıyla kent merkeziyle bütünleşen külliyelerden farklı olarak, ana merkezin

Ulucami

uzacağına, bugünkü Çekirge bölgesinde bir tepenin üzerine kurdu. Sanki **şehrin gelişme çizgisine alternatif bir yön vermek** ister gibiydi.

Osmanlı'nın kuruluş döneminde, kamu yapılarının inşasına büyük önem verilmiştir: Hanlar, hamamlar, camiler, imaretler, tekkeler, medreseler, dâruşşifalar, kütüphaneler, kervansaraylar, yollar, su yolları gibi. Bu dönemde bir tek saraylara rastlanmaz. Çünkü o yıllarda padişah ve kapı kulları nerede oturuyorsa başkent orasıdır. Nitekim Murat Bey, 1366 yılında Edirne'yi fethettikten sonra hükümet merkezini bu kente taşıyacaktı; akın alanı olarak seçtiği Balkan ülkelerine daha yakın olmak istemektedir. Bursa ve Edirne 1453'e kadar hükümetin merkezi olma görevini zaman zaman paylaşmış olsalar da, Bursa, ekonomik yaşamı, bilim ve kültür alanındaki ağırlığıyla her zaman kuruluş döneminin gerçek başkenti olarak kalmıştır.

Yıldırım Bayezit Dönemi

Murat Bey 1389'da savaş meydanında öldükten sonra yerine geçen Bayezit Bey döneminde de ticaret yollarını açık, şehirleri güvende tutmak, Anadolu'da Osmanlı Birliği'ni güvence altına almak amacıyla yapılan seferler tüm hızıyla sürdü. 'Sultan' unvanını kullanan ilk Osmanlı padişahı olan Bayezit Bey artık, gerçek bir dünya ticaret merkezi olan Bursa şehrinin hükümdarıydı. Onun döneminde, Batı Anadolu limanlarından başlayan bir güzergâh, İzmir-Manisa-Akhisar-Balıkesir üzerinden Bursa'ya ulaşmaya, Balkanlar üzerinden gelen ticaret yolları da Edirne-Gelibolu-Bursa güzergâhını izlemeye başlamıştı.

Bu gelişmelerin mekansal yansımaları, Yıldırım Bayezit döneminde de Bursa'nın çehresini değiştirmeye devam etti. Önce çok kubbeli camilerin son örneklerinden biri olan Ulu Cami'yi yaptırdı. Daha da önemlisi, Orhan Bey'in yaptırdığı Emir Han'ın karşısında inşa ettirdiği Bezzazistan, veya Bedesten'di.

Kapalı ve korunaklı yapısıyla, Bedesten, ticaret merkezinin yeni çekirdeğini oluşturmaktaydı. Burası, perakende ticaretinin yanı sıra, ipekli kumaşlar ve değerli metallerin işlem gördüğü bir borsa gibi de çalışıyordu. Geceleri ise bir depo görevi yapıyordu. Bugün Bursa dışındaki bazı Anadolu kentlerinde gördüğümüz bedesten yapılarından en az bir yüzyıl önce inşa edilmişti. Bu da, Bursa'nın zamanına göre ne kadar büyük bir ticaret hacmine sahip olduğunu göstermektedir.

Bayezit Bey de külliyesi için, kendinden öncekiler gibi merkezden uzak bir konum seçmişti. "... şehir, Yıldırım Bayezit ve Emir Sultan'dan başlara kademe kademe yükselerek dolaşır ve Çekirge'de Sultan Murad Hudavendigâr'ın Camisi civarında çizmiş olduğu yarım daireye son verir," (Rey, 1948) satırları, kuruluş dönemi Bursa'sında planlama süreçlerini adım adım yürütmüş olan Osmanlı yöneticilerinin vizyonunu ortaya koyar gibidir.

Merkezde Hanlar Bölgesi, yoğun bir doku içinde birbirini tamamlayan fonksiyonları bir araya getirmekteydi. Ancak yerleşmenin sınırlarını belirleyen Yıldırım ve Hudavendigâr külliyelerinin arası, modern öncesi bir kentte görülmemiş ölçüde uzaklıktaydı. Bu da, külliyeleere yer seçimi yapılırken, önceden belirlenmiş bir çerçeve içerisinde, gelişmeye açık bir kent dokusu yaratma amacının güdüldüğünü düşündürmektedir.

Dağılma ve Yeniden Toparlanma

Osmanlı Devleti gücünü hızla arttırır, bir yandan da kurumlarını oluştururken, Asya'da büyüyen ve hızla yayılan bir başka güçle, Timur Devleti ile karşı karşıya geldi. Timur Ordusu, 15. yüzyılın başında doğudan Anadolu'ya girdi ve şehirleri yağmalayarak ilerlemeye başladı. 1402 yılında, Bayezit Bey'in Ankara Ovası'nda, Timur ve ordusuna yenilip esir düşmesi, Osmanlı Devleti için ciddi bir darbe oldu. Moğol orduları geldikleri gibi geri çekilip yurtlarına döndüler, ama arkalarında, Fetret Devri olarak bilinen, Osmanlı şehzadelerinin birbirleriyle ve diğer devletçiklerle mücadele ettikleri, güvensizlik, ihanet ve çatışmayla dolu bir kargaşa ortamı bıraktılar.

Mehmet Çelebi ve II. Murat Dönemleri

Şehzadelerin en gözüpek olanı, Mehmet Çelebi, uzun uğraşların ardından Osmanlı Birliği'ni yeniden kurmayı başardı. Hemen arkasından da kaybedilen yöreleri yeniden ve hızla geri almaya başladı. Mehmet Çelebi dönemi Bursa şehri için de silkinip tekrar ayağa kalkma anlamına geliyordu.

Ticaret yolları yeniden işler hale gelince, ekonomik etkinlikte ikinci bir patlama ve buna bağlı olarak kentleşmede ikinci bir hamle dönemine girildi. Bu arada, Timur'un yarattığı yıkım dalgasından kaçarak Osmanlı'ya sığınmış

olan Anadolu'daki tekke ehilleri, Mevlevi dervişleri, Sünni din bilginleri, Osmanlı Devleti'nde zengin bir düşünce ortamı yarattı. Bursa'nın da bir kültür merkezi olarak değeri arttı, bir iş merkezi olarak önemi yükseldi, başkent olma niteliği pekişti.

Bu dönemde, Mehmet Çelebi'nin yaptırdığı İpek Hanı, ticaretin yanında konaklamanın da öne çıktığı bir yapı oldu. Büyük çaplı ticaret yapan, çoğu yabancı tüccar burada konaklıyor ve işlerini yürütüyordu.

Mehmet Çelebi kendi külliyesini de atalarının geleneğine uyarak yeni bir yerde inşa ettirdi. Mehmet Çelebi Külliyesi ya da yaygın olarak bilinen adıyla Yeşil Külliyesi, kentin Yeşil bölgesinde, yüksekçe bir yerde kuruldu. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "İleriye doğru yürürken geriye atılan son bir bakışa" benzettiği Yeşil Cami, sade görkemiyle Yeşil Türbe, kültür ve sanat yaşamının zirvesinde bir Anadolu başkentinin ürünleridir.

Bursa'nın kentsel yapısını tanımlayan

padişah külliyesi beş tanedir: Yapılış

sırasına göre, **Orhan, Hudavendigâr, Yıldırım,**

Yeşil ve Muradiye külliyesi. Orhan hariç her biri bir tepenin üzerindedir ve sanki üzerinde bulunduğu tepenin bir uzantısıdır. Osmanlı kentsel tasarım geleneğinde, anıtsal camiler ve ek yapıları tepelerin üzerinde, konut yerleşmeleri ise tepelerin arasındaki vadilerde konumlandırılır. Ama yine de anıtsal yapılar kentten çok ayrı durmazlar. **Kent, ne farklı bir kültürün kentiyle, ne de bir İslâm kentiyle karıştırılması mümkün olmayacak biçimde, Osmanlı kentidir.**

Bursa'nın "gelecek zaman içinde hiç değişmeyecek" biçiminin tamamlanması için son bir dokunuş daha gerekliydi: Kuruluş dönemi mimarisinin en olgun örneği olarak kabul edilen **Muradiye külliyesi.** Mehmet Çelebi'nin oğlu, Fatih Sultan Mehmet'in babası II. Murat, Bursa'da külliyesini bu kentte yaptırmış son padişah'tır.

15. Yüzyıldan 19. Yüzyıla Kadar Bursa

İstanbul'un başkent olmasından sonraki dönemde, Bursa ile ilgili söylenebilecek yeni bir şey pek de yoktur. Bursa başkent olma niteliğini kaybedince çöküş sürecine girmediyse de, o güne kadar hep hızlı bir biçimde sürmüş olan gelişme hamlesi de tamamen durdu. Bir şehzade şehri olarak, belli bir süre daha ağırlığını sürdürdü. Önceki dönemden kalan ticaret hacmiyle, bir ticaret kenti olmaya devam etti. Hattâ, özellikle II. Bayezit döneminde, yeni ve büyük hanlar da yapıldı. Bu hanların başında, Orhan külliyesinin bahçesindeki boş alanda inşa edilen Koza Hanı gelir. İkincisi ise Mahmutpaşa Hanı, ya da yeni ismiyle Fidan Hanı, yine iki katlı tipik bir şehir hanı yapısıdır.

Anadolu Haritası (Katırcıoğlu 2000 Yeryüzü, suretleri)

Bursa'da ticaret devam etmekteyse de, satılan ürünlerde şehri bir uluslararası ticaret merkezi haline getiren kalite korunamıyordu. Bu durum, çok sağlam kurulmuş olduğu için işlemeye devam eden, ancak giderek bozulmakta olan bir sistemin göstergesiydi.

15. yüzyıl sonu ve 16. yüzyıl başında, Yavuz Sultan Selim'in İran seferinin ardından doğu siyasetinde gerçekleşen kökten değişiklikler, Osmanlı'nın doğu sınırlarının kapanmasına ve Bursa için İpek Yolu'nun sona ermesine neden olacak, ekonomiyi tamamıyla durma noktasına getirecekti. Kanuni Sultan Süleyman devrinde sınırlar açıldıysa da İpek Yolu eski önemine, Bursa da eski ticaret hacmine kavuşamadı. Bunlara Avrupa'da değişen güç dengeleri de eklendi; dünya ticareti İspanyol ve Portekizli denizcilere geçti. Bundan sonra Bursa da, esas görevi **İstanbul'u beslemek olan bir taşra kentine** dönüştü.

19. Yüzyıl Bursa'sı

17. yüzyılda Anadolu'yu kasıp kavuran Celali İsyanları, Bursa'nın zaten gerilemekte olan ekonomisini olumsuz etkiledi, fiziksel yapısına zarar verdi, kırsal kesimde güvenliğin kaybolması nedeniyle nüfusu arttı. Bursa artık, İstanbul'un tahıl başta olmak üzere besin maddeleri ve tekstil ürünleri ihtiyacının karşılanmasında önemli rol oynayan Mudanya ve Gemlik limanlarının da bağlı olduğu Hudavendigâr Sancağı'nın merkeziydi. Ancak, dünya ticaretinde söz sahibi olma niteliği gerilerde kalmıştı.

19. yüzyılda, Bursa'nın ekonomik ve buna bağlı olarak da fiziksel alanda ikinci bir hamle yaptığı söylenebilir. Bursa, ipekli ve pamuklu başta olmak üzere tekstil ürünleri için bir üretim üssü olarak seçildi.

1838'de ilk filatür fabrikasının kurulmasıyla başlayan sanayileşme, genellikle iplik fabrikaları biçiminde sürdü. 1852'de kurulan devlet işletmesi Fabrika-i Hümayun gelişmeyi hızlandırdı. Bunlar yaşanırken kent merkezi ise kendi haline bırakılmış durumdaydı. Bursa şehri, **belirli pazarlara yönelik fason üretim yapan bir taşeron – kent** olma işlevini yüklenmişti.

Planlı Dönem

Bursa'da kentsel planlama döneminin Tanzimat'la başladığı söylenebilir. Ancak Osmanlı'nın bu son dönemdeki planlama çalışmaları, Cumhuriyet dönemindekilerden farklı olarak, kişisel çaba ve girişimlerle gelişmiştir. O nedenle de, Ahmet Vefik Paşa ve onu izleyen Nazif Paşa, Ahmet Münir Paşa, Mümtaz Paşa gibi valilerin zamanında, bütünlüklü bir planlama stratejisi görülmemektedir. Yapılanlarda, birkaç devlet adamının, kentin sorunlarına, kendi vizyonları doğrultusunda, parçacı ve sezgisel çözüm üretme çabaları gözlenmektedir.

Cumhuriyet Dönemi

1923 yılında Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte planlama çalışmalarının hem daha yoğun hem de daha bilinçli bir durum aldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda yabancı planlama uzmanlarının önemli katkıları vardır.

1923-1940 arası dönemde Vilayet, Defterdarlık, Adliye, Tayyare Sineması ve Halkevi (bugünkü Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu) gibi yapılar Atatürk Caddesi üzerinde inşa edildi. Böylece, Hanlar Bölgesi'nin merkezi konumu da oldukça güçlendi.

1958 yılındaki, Kapalıçarşı yangınında tarihi merkez büyük yıkıma uğradı ve bu durum kent bütünü'nün planlanması için uygun bir fırsat oluşturdu. İlk defa olmak üzere Bursa'ya ait bir yerel planlama birimi oluşturuldu. 1960 yılında, o zamana kadar üretilmiş en kapsamlı çalışma olan 1/4000 ölçekli Bursa Nazım Planı üretildi. Bu planla kentin anıtsal yapılarının korunmasına ve ortaya çıkarılmasına büyük önem verildi. Ancak 1960'lardan itibaren kentteki aşırı nüfus artışının baskısıyla uygulama yetersiz kaldı.

1978 yılında Bursa'nın tarihi, arkeolojik ve doğal sit alanları belirlenmeye başlandı. 1979 yılında Anıtlar Yüksek Kurulu'nun aldığı bir kararla, koruma ilkeleri belirlendi ve tarihi akslar ön plana çıkarılarak ileriki yıllarda yapılacak çalışmalara yön gösterildi. 1990 yılında Büyükşehir Belediyesi tarafından kurulan Kentsel Gelişme Şube Müdürlüğü, Nazım Plan Bürosu'nun çalışmaları, 2020 yılını hedef alan, Bursa'nın ilk 1/100000 ölçekli stratejik planın hazırlanması, son yılların dikkat çeken çabaları oldu.

Hanlar Bölgesi ve Koruma Projeleri

Bir Osmanlı kentinde hanlar günlük yaşam tapınaklarıdır. Ancak Bursa şehrinde egemenlik sürdürmüş ve külliyelerini kurarak şehre damgasını vuran hükümdarlar, sıra Hanlar Bölgesi'ne geldiğinde sistemi devam ettirmekten öteye gitmemişlerdir. Ancak hanlar, bir yaşama biçimi olarak ve bir kent kültürü olarak Bursa şehrinin kimliğinde önemli bir paya sahiptir.

Han, kervansaraydan farklı olarak, tam anlamıyla kentsel bir yapı biçimidir. Kervansaray, kırsal kesimde inşa edilen, korunaklı, dışa kapalı ve çevresinden izole olmuş bir yol kenarı yapısı iken, şehir hanları merkezi çarşıya olabildiğince yakın inşa edilirler. Hanların arasında, çarşılar, tek tek dükkanlar, kent sokakları bulunur. Hanlar, sınırları belli de olsa, açık yapılardır. Avlularının üstü açıktır ve dört bir yanlarında geniş kapıları vardır. Çarşının diğer bölümleriyle doğrudan bağlantıları vardır. Kimi zaman, iki yapı birbirine geçişli de olabilir.

Hanların başlıca üç işlevi, ticaret, zanaat ve konaklamadır. Kimi zaman, bir han bu üç işlevden yalnızca biri için de ayrılmış olabilir. Örneğin, özellikle uzun mesafeli ticaret yapan yabancı tüccarlara hizmet vermek amacıyla, daha uzun süreli ve daha yerleşik bir şekilde bürünür. Hanlar zanaatkâr esnafın kullanımına da sunulmuş olabilirler. Bazı hanlar belirli bir loncanın kontrolünde olabilir.

Bursa, uluslararası ticaret merkezi konumunu kaybettikten sonra da hanların pek çoğu, belirli bir ürün grubunun fason olarak üretimini yapmak ya da, yine belirli bir ürün grubunun çevreden toplanarak depolandığı ve pazarın, yani başkent talebine göre sevk edildiği yer olmuşlardır.

Bursa Şehri Koruma Konsepti

Planlama dönemlerinde kent merkezinin korunmasına yönelik çabaların hiç biri, Hanlar Bölgesi ve çevresinin istenen şekilde günümüze taşınmasını sağlayamamıştır. Tek tek korumayla ilgili çabalar kent parçaları üzerindeki baskıları göğüsleyememiş, kimi zaman projeler birbirleriyle çelişmiş ya da birbirini engellemiş, zaten kıt olan kaynaklar iyi kullanılamamış, koruma projeleri kentte bütüncül bir koruma politikası oluşturamamıştır. Bursa'da belli konseptler doğrultusunda bir koruma politikası oluşturma çabaları ancak 2000 yılından sonraya rastlar. İlk konsept projeleri arasında sayılabilecek olan Bursa Kültür Haritası ve Tarihi Yaya Aksı projeleri, il bazında bir kültür varlıkları envanteri çıkarılmasına öncülük etmiş ve koruma uygulama programlarının oluşturulabilmesi için referans olmuştur.

Tarihi Yaya Aksı Projesi, tarihi dokuyu, külliye ve kaleyi birleştiren bir yaya parkuru üzerinde bir araya getirmeyi amaçlayan bir projedir. Alt projeler, Hanlar Bölgesi ve çevresinde toplanmıştır: 1) Tuzhan ve Nilüfer Çarşısı, 2) Kütahya Hanı ve çevresindeki dükkanlar, 3) Eski ve yeni Galle Pazarı (Tahıl Hanları), 4) Davutpaşa Hamamı ve çevresi, 5) Setbaşı Deresi Rekreasyon Alanları, 6) Ayakkabıcılar Çarşısı. Bu projelere daha sonra, Fidan Han – Geyve Han Koruma ve Çevre Düzenleme Projesi, Uzun Çarşı Cephe Düzenlemeleri ve Pirinç Han Restorasyonu da eklenmiştir. Tarihi Yaya Aksı Projesinin özelliği, alt projelerin tümünde ilk kez ortak ilkelerin hedeflenmiş olmasıdır: **Değerli yapıların sağlıklılaştırılması ve algılanabilirliklerinin artırılması, çevrelerindeki eklenti ve değersiz yapıların temizlenmesi, elde edilen yeni alanların kent yaşamının ihtiyaçlarına cevap verebilecek biçimde düzenlenmesi.**

Koruma Projeleri ve Katılım

Koruma projelerinin birbiriyle etkileşim ve koordinasyon içinde yürütülmesi, onların hem uygulanabilirliklerini, hem de doğru biçimde uygulanma oranlarını arttırmaktadır. Ancak, kentsel tasarım projelerinin aynı zamanda, çalışılan alanın yaşayan bir kent parçası olduğunu akıldan çıkarmayarak, kullanıcıları, yani halkı da karar alma ve uygulama süreçlerinin içine katması gerekmektedir.

Bir diğer konu da, korumayla ilgili kurumların güçbirliği yaparak toplumun her kesimini etkileyecek bir sinerji yaratmalarıdır. Türkiye'de bu yöntemin şu an için en başarılı uygulaması, Tarihi Kentler Birliği'dir. "Kamu, yerel, sivil birlikteliği" ilkesinden hareketle Tarihi Kentler Birliği'nde belediyeler ile TMMOB Mimarlar Odası ve ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı) gibi sivil toplum kuruluşları bir arada çalışmakta, bu güçbirliği içinde yerel aktörlerin de koruma sürecine katılmasının sağlanması hedeflenmektedir.

Bu tip bir birliktelik, Tarihi Yaya Aksı benzeri, geniş kapsamlı projeler açısından büyük önem taşımaktadır. Kurum ve organizasyonların ülke çapındaki işbirliği, ortak ilkeler doğrultusunda projelerin geliştirilmesine, kıt kaynakların etkili kullanılmasına ve büyük çaplı projelerin gerçekleştirilmesine yardımcı

olmaktadır. Bu arada, belediyeler arasında görüş alışverişi ve işbirliği sağlanması ile üniversitelerin danışmanlığından da yararlanılması, koruma deneyimlerinin aktarılması yoluyla hataları ve geri dönüşleri azaltmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmanın temel amacı, Bursa'da tarihi dokuyu ve Hanlar Bölgesi'ni geleceğe kimlikli bir biçimde taşıyacak ve Bursa kent kimliği içerisinde yerine oturtacak bir proje ve program oluşturulabilmesi için gereken veri ve fikir ortamına katkıda bulunabilmektir.

Günümüzde geçerli olan ticaret anlayışı, hanlar, bedestenler ve çevrelerinde bulunan yapıları, modern ticaretin gerekliliklerini karşılayabilecek konumdan uzaklaştırmıştır. Büyük kentlerde sayıları hızla artan süpermarket ve alışveriş merkezleri bu işlevi fazlasıyla yüklenmektedir. Bu koşullarda Hanlar Bölgesi'nin bir zamanlar sahip olduğu ticari – ekonomik fonksiyonları yeniden yüklenilebileceğini düşünmek hayalcilik olacaktır.

Buna karşılık Hanlar Bölgesinin, Bursa gibi hem tarihi bir doku ve kimliği hem de metropoliten niteliklere sahip bir kentin ihtiyacı olan sosyal – kültürel – ticari fonksiyonlar verilerek kent merkeziyle bütünleştirilmesinin, kent ve kentliler için de anlamlı bir dizi olanak yaratacağına kuşku yoktur.

Ancak böyle bir kentsel dönüşüm projesinin geliştirilmesi ve uygulanabilmesi için tüm toplumsal güçleri devreye sokacak ve bölgeyi bütünsel bir anlayışla ele alacak bir model geliştirilmesinin gerekliliği de ortadadır. Kamu kaynaklarının, örgütlü sivil toplumun ve yerel inisiyatifin bir araya gelerek aynı amaca yönlendirilmesinin, bütüncül konsept projelerinin içinin daha dolu ve uygulama araçlarının daha tanımlı olmasını da sağlayacağı açıktır.

2004 yılında gerçekleştirilmiş olan bu çalışma, yukarıda dile getirilen düşünce ve ilkeleri temel alarak Hanlar Bölgesine ilişkin dilek ve hedefleri ortaya koymuş bulunmaktadır. İzleyen yıllarda Bursa'nın Osmangazi ilçesinde gerçekleştirilen çalışmaların, bu ilkeleri doğrular nitelikte somut sonuçlar vermeye başladığı gözlenmektedir. Tarihsel yapılar tek tek yeniden hayata döndürülürken, çevre düzenlemeleriyle algılanabilir hale getirilmiş, kentin kültürel kimliğini yansıtan çağdaş yaklaşımlarla kültür merkezlerine dönüştürülerek işlevlendirilmiş ve somut olmayan kültürel mirasın yaşatıldığı ortamlar yaratılmıştır. Onarılan yapılar, mahalleler ve meydanlar birbirleriyle ilişkilendirilerek bütünsel bir yaklaşımla tarihsel dokuya akıcılık kazandırılması hedeflenmiştir. Çalışmaların çeşitli kesimlerin katkıları ve işbirliğiyle gerçekleştirilmesi de elde edilen sonuçların halk tarafından benimsenmesine ve sürdürülebilirliğine ilişkin umutları artırmaktadır. Uygulanan model, bir dünya imparatorluğunun kuruluş vizyonu ve stratejisinin somut bir yansıması olan Bursa'nın tarihi kent kimliğini okunabilir kılma yolunda önemli bir adım olarak görülebilir.

Kerem Kirayoğlu, Şehir Plancısı. (Ocak 2004). Bir Osmanlı Şehri Bursa'da Şehir Merkezi/Hanlar Bölgesi Sorunsalı, Yüksek Lisans Tezi, Tez danışmanı, Prof. Dr. Cengiz Giritlioğlu, İst. Teknik Ün. Fen Bilimleri Enstitüsü.

11 Kentten 300 Kültür Elçisi İstanbul'da Buluştu

ÇEKÜL Vakfı'nın, 2003 yılından bu yana sürdürdüğü 12 yaş çocuklarına yönelik kültürel eğitim programı, 2007 yılından bu yana Tarihi Kentler Birliği üyesi belediyelerin desteğiyle, yürütülüyor. 2007 yılı programı **Muğla, Şanlıurfa, Diyarbakır, Kayseri, Amasya, Midyat ve Kars** kentlerinde uygulanmıştı. 2008 yılı eğitimleri de **Beypazarı, Denizli, Gaziantep, Çanakkale, Kocaeli, Kuşadası, Niksar, Ordu, Kütahya, Akşehir ve Malatya** kentlerinde başarıyla tamamlandı.

TKB üyesi belediyelerin, kentlerinin tarihi ve kültürel mirasını koruma yönünde gösterdikleri özen, eğitim uygulamalarına da yansdı. Kentlerinin Kültür Elçileri olarak yetişen çocuklar, eğitimden sonra da kent kimliği ve kültürü konusunda çalışmalarını sürdürüyor. Elde edilen somut başarı sonucunda kültürel eğitim programı, ÇEKÜL Vakfı ile ETİ Şirketler Grubu arasında oluşturulan işbirliğiyle, ETİ ÇEKÜL Kültür Elçileri sosyal sorumluluk projesi kapsamında, beş yıl süreyle diğer TKB üyesi kentlerde de uygulanacak.

Kentler arası etkileşimi güçlendirmek amacıyla ETİ ÇEKÜL Kültür Elçileri Projesi kapsamında 2008 yılında 11 kentte kültür eğitimi alan 300 öğrenci, 30 Haziran-4 Temmuz tarihleri arasında İstanbul'da bir araya geldi. İstanbul Buluşması'nda öğrenciler, birbirlerine kentlerini tanıttılar, İstanbul'u gezdiler.

Buluşma'nın son gününde ise kültür elçileri, bir atölye çalışması sonucunda hazırladıkları **İstanbul Bildirgesi'ni** kamuoyu ile paylaştılar. Aldıkları eğitimden elde ettikleri kazanımları ve üstlendikleri yeni sorumlulukları dile getirdiler, kültür elçileri olarak hedeflerini, istek ve beklentilerini açıkladılar.

300 kültür elçisi, beş gün süresince kurdukları dostlukların izleri ve yaşamlarına kattıkları güzel anılarla İstanbul'dan ayrıldı.

İstanbul Buluşması, kültüre ve eğitime inanmış, duyarlı kişi ve kurumların desteğiyle gerçekleşti. Yeditepe Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı **Bedrettin Dalan**, TÜRSAB Başkan **Başaran Ulusoy**, Beşiktaş Belediye Başkanı **İsmail Ünal**, İstek Vakfı Belde Lisesi Mdr. **Sevgi Algan**, İstek A.Ş. İşletme Mdr. **Oktay Can**, Yeditepe Erkek Öğrenci Yurt Mdr. **Hasan Sak**, Baltaş Eğitim Danışmanlık yöneticileri **Zuhâl-Acar Baltaş**, Aroma Meyve Suları Yönetim Kurulu Vekili **Mehmet Çetin Duruk**, Netsmart Genel Müdürü **Zeynep Erkmen**, Niksar Belediye Başkanı **İdris Şahin**, Malatya Yeşilyurt Belediyesi, Malatya Tic. Ve San. Odası ve Malatya Tic. Borsası'nın katkılarıyla İstanbul Buluşması, 11 Anadolu kentinden gelen 300 kültür elçisi için unutulmaz bir olaya dönüştü.

Kültür Elçileri İstanbul Bildirgesi'nde dikkat çeken bazı başlıklar:

Bizler bu eğitimle; doğup büyüdüğümüz kenti ve kültürünü tanıdık, kim olduğumuzu anladık, korumanın ne olduğunu öğrendik. Bugüne kadar ülkemizin yeterince korunamayan tarihi ve doğal varlıklarına sahip çıkmamız gerektiğini öğrendik.

Bundan böyle; tarihi eserleri ve kültürel değerleri koruyarak, bizden sonra gelen kuşaklara aktarmaktan sorumluyuz. Kültürel değerlere zarar verenleri uyarmak ve bunun herkesin görevi olduğunu anlatmaktan sorumluyuz. Evimizde, okulumuzda, mahallemizde gönüllü olarak koruma çalışmalarını destekleyeceğiz.

Kentlerimizin kültürünü koruyabilmek için; kentlerimizi tanıtan belgesel filmler çekmek, yılda bir günü ülke çapında 'Kültür Günü' olarak kutlamak istiyoruz. Tüm kentlerdeki ilköğretim okullarında 'Kültür Mirası' kulüplerinin kurulmasını istiyoruz.

Bigadiç'ten Tokyo'ya Kent Müzeciliği

Avniye Tansuğ, ÇEKÜL Vakfı

Hiç fidan diktin mi
Kırlara, dağlara?
Çiçek ektin mi
İssiz, تنها bayırlara?
Kıraç kırlara
Su akıttın mı?
Gözledin mi hiç
Bereketin nasıl uzandıgını
Çorak topraklara?

Bilir misin
Yolsuz, okulsuz, susuz, ışısız
Anadolu köyelerine
Umut olmanın
Hizmet etmenin hazzını?
Bu mutluluğu algılasan
Sen de değiştirmek istersin
Yazgını.

İşte böyle aziz dostum!
Ben biraz garip bir insanım.
Küçük köylerin ya da kentlerin
Mutluluğunu paylaşmak için varım.
Bırak peşimi,
Büyük kentler senin olsun.
Senin olsun büyük düşler
Senin olsun yatlar, köşkler..."

Kendi şiiiri "Anadolu Tutkusu"ndan yaptığı bir alıntı olan bu dizeleri, 1 Aralık 2001 tarihinde, yani bundan tam 7 yıl önce, yağmurlu bir öğle sonrası, Bigadiç'te, "Bigadiç Kültür ve Sanat Evi"nin açılış töreninde, zamanın Balıkesir Valisi Utku Acun'un ağzından dinlemiştik... Metin Sözen, Mithat Kırayoğlu, Hasan Özgen, Mehmet Ata Tansuğ, Kerem Kırayoğlu ve bendeniz ÇEKÜL'ü temsilen oradaydık. Yine zamanın Bigadiç Kaymakamı Mümin Heybet ile Belediye Başkanı Davut Uzuner evsahipliği yapıyorlardı. "Kültür ve Sanat Evi", aslında İkinci Ulusal Mimarlık Akımının etkisi ile projelendirilen ve 1942 Bigadiç depremi sonrasında inşa edilen, Tekel idaresine ait bir yapıydı. Bu yapıyı 1998 yılında Tekel'den devralan Bigadiç Belediyesi, Kaymakamlığın da katkıları ile hazırlanan bir kültür projesi çerçevesinde "Bigadiç Kültür ve Sanat Evi" olarak ilçeye kazandırılmasına karar vermiş, ÇEKÜL de, yapının yeniden düzenlemesi konusunda, rölöve çalışmalarını yapmıştı.

"Bigadiç, yarının çocuklarına ne vereceğinin temelini doğru belirlemiş..."

İçini doldurmada yaptığı bağışlarla müzede önemli payı olan Bigadiç halkının da izlemesi için açıkavada düzenlenen açılış töreni, yağmurun şiddetlenmesi üzerine Kültür Evi'nin şık toplantı salonuna alınmıştı. Konuşmalar, içeriye giremeyenler de düşünülerek ses yükseltici ile dışarıya da yansıtılıyordu. Törende ÇEKÜL adına konuşan Prof. Dr. Metin Sözen, **"Eğer Bigadiç'te 50 yıl önceki bir Tekel binası, bugünkü gibi bir kimlik açıklamasına girmişse, Bigadiç, yarının çocuklarına ne vereceğinin temelini doğru belirlemiş demektir. Çok büyük fabrikalar kurabilirsiniz, ama gün gelir, ekonomi değişir, fabrikalar elde kalabilir... Ama kültürel yatırım ayakta kalır. Bu nedenle özel sektörün nereye destek vereceği önemlidir. Bu bina da dayanışmanın nereye varacağıının göstergesidir. Bağışları çoğaltın..."** diyerek Kaymakam Mümin Heybet'in daha önce Cizre Kaymakamı iken bu bağlamda yaptığı yararlı çalışmalarını hatırlatmış ve Balıkesir ve Bigadiç yöneticilerinin taşıdıkları öncü rollerinde çevre ve kültüre öncelik vermelerinin altını çizmişti.

"Ya bunları koruyalım, eğer koruyamayacaksak, izin verin tekrar gömelim!"

Balıkesir Valisi Utku Acun da bu projenin gerçekleşmesi için çalışanlara, objeleri veren Bigadiçli'lere ve ÇEKÜL'e teşekkür ederek **"Allah emsalinizi artırsın"** diye bitirdiği ilginç anekdotlarla yüklü konuşmasında, kültür mirasını korumanın ve yarına aktarmanın niçin önemli olduğuna dikkat çekmişti. Acun, **"kendi geçmişine sahip olmakta s o r u n u olan bir yapısal özelliğimiz var"** diyerek, Adıyaman Valisi iken, bugün Atatürk Barajının suları altında kalan Komagene kırallığı kalıntılarının bir bölümünü nasıl kurtardıklarını anlatıp, o tarihte Adıyaman Müzesi'nde bulunan bulguları kurtarabilmek için yapılan çalışmayı **"6 katlı kocaman bir pastadan kesilen ince bir dilime"** benzetmiş, bu 6 katı oluşturan 6 Anadolu uygarlığının olması gerektiği gibi korunmadığından duyduğu üzüntüyü şu "ironi" ile dile getirmişti: **"Ya bunları koruyalım, eğer koruyamayacaksak, izin verin bari tekrar gömelim!"** Daha sonra dışarı çıkmış, Acun ve Sözen, halkla birlikte yağmur altında kurdeleyi kesmişlerdi...

Dört kişi bir araya gelip, içinde yaşadıkları ilçenin ilk müzesinin içini doldurabilir mi?

Bigadiç Kültür ve Sanat Evi hem yapının içindeki dia ve film izleme odası, resim galerisi, arşiv ve yayın bölümü, etnografya, arkeoloji ve Kuvâ-yi Milliye bölümleri, hem de bahçede yer alan sütün başlığı, mezar taşları ve yörük

çadırı ile aynı zamanda ilçenin ilk müzesi idi. Peki bu “müze içeriği” nasıl oluşmuştu? Kaymakamlık ve Belediye 4 kişiden ibaret bir komite kurmuştu: Emine Canbaz; Ev Ekonomisi Teknisyeni, İlçe Tarım Müdürlüğü çalışanı. Tamer Nişancı; Orman Mühendisi. Mehmet Çoban; 4 Eylül İlkokulu Müdürü. Ahmet Nalçacıoğlu; Belediye Zabıtası.

Bu komite, Balıkesir İl Kültür Müdürü Alpaslan Ayrıl ve Müze Müdürü Neriman Özaydın’ın rehberliğinde, Bigadiçli’lerin bağışladığı objeler, Belediye’nin kendi arşivinden verdiği tarihi fotoğraflar ve belgelerle “harika” bir mekan yaratmış, kapıdan içeri girer girmez görülen bir “tarihçe/levha”da da katkıda bulunanlara teşekkür edilmişti...

O gün, Kerem (Kırayoğlu) ile ikimiz -ilk dijital fotoğraf makinelerimiz ile- resim çekiyorduk. Çekilen görüntüler ve hazırlanacak haberin nerede yayınlanacağını soranlara o zaman henüz bağımsız bir web sitesi olmayan fakat bir web günlüğü (“blog”) üzerinden yayın yapan ÇEKÜL’ün Internet adresini “http://cekul.blogspot.com/2001_12_02_archive.html” verirken biraz tereddüte de düşmüştük. Öyle ya, büyük kentlerde bile Internet kullanımı hala pek yaygınlaşmamışken, Bigadiç’e “Internet’e girip bakın” demek insafsızlık mıydı? Ne kelime? ÇEKÜL ekibine derhal, Bigadiç web sitesi adresi ve onun eşliğinde haberleşmek için bir dizi “e-posta” içeren “matbu” listeler dağıtılmıştı.

Bilgiye geleceğe emanet etmek, ama nasıl?

O zaman yine kendimize ait bir web alanı olmadığından biz dönüştürme çektiklerimiz resimleri, dönemin amatör web’çilerinin kullandığı ücretsiz ortak alanlardan birine yükleyip, bağlantılarını verip, haberi görüntüleriyle yayına sokmuştuk. Bigadiç web sitesi de bizim görselleri kendi sitesine oradan alıp koymuştu.

Bu yazıya başlarken, Bigadiç ile ilgili arşiv haberine baktım ve bizim koyduğumuz resimleri taşıyan ortak alan artık “hayatta olmadığından” bizim haberin yazılarının ulaşılabilir ama resimlerin ise bulunmadığını gördüm. Fakat Bigadiç sitesindekiler “<http://www.bigadic.gov.tr/tanitim/turizm1.asp>” hala oradaydılar! Bu sefer ben onları kopyaladım. İlk fırsatta ÇEKÜL’ün 2001 yılındaki bu arşiv haberine tekrar yüklemek üzere...

Bigadiç örneğini bu kadar ayrıntılı anlatmamın iki nedeni var. Birincisi çok amatörce de olsa kent müzeciliğine ilçe bazından verilmiş “ilk örnek”lerden biri olan bu müzenin geçişini gün ışığına çıkararak, bellekleri tazelemek. İkincisi bilgi çağının nimetlerinden doğru yararlanıldığında bilgi ve belgenin zamana meydan okuduğunu ve işlevselliğini nasıl da koruduğuna dikkat çekmek.

Nitekim 1988 yılında, kurulmasına hasbel kader katkıda bulunduğumuz, fakat Türkiye’de Internet’in tam da kullanılmaya başlanmadığı, bilgi ve belgeleri dijitalize etmenin bu kadar kolay olmadığı o tarihte, (örneğin o yıllarda Yapı Merkezi tarafından gönüllü olarak kayda geçirilen envanterini bile bugünkü bilgisayar sistemleriyle açamadığım) “**İstanbul Yıldız Şehir Müzesi’nin, kimi çevrelerde**” rastlantısal “diye nitelenen kuruluş serüvenine, Bigadiç kadar net anlatamayacağım için burada değinmiyorum. Oysa o da “kent müzeciliği” örneklerinin anlamlılarından biri, hatta İstanbul’da bir ilk idi. Bugün kaç kişi bu müzeyi biliyor? Bilinmiyorsa kabahat nerede aranacak? Herşey bir yana, herhalde bilgi ve iletişim teknolojilerinden gereğince yararlanılmamasında. Bunun da bir politika ve strateji sorunu olduğu açık.

Bilgi çağında kent müzelerinin işlevi

İşte tam bu noktada yine yakın geçmişten bir sayfa aralamakta yarar var. O da 10 Kasım-12 Kasım 2005 tarihlerinde Safranbolu’da yapılan, “Avrasya Uluslararası Kültürel Turizm Semineri”. Kültür turizminin hedef kitleleri içinde yalnızca yurt dışından gelecekler değil, o ülke insanların kendilerinin -hele hele gençlerinin- de bulunduğu çok açık. Bu yüzden bu Seminer’de ÇEKÜL adına sunduğumuz bildiriye UNESCO’un, kültürel turizmin tanımı ve stratejileri ile başlamıştık. Buna göre herşeyden önce “akademik ağlar, bilgi transferi ve yeni ortaklıklar” gerekiyordu. Bu stratejilerin bilgi çağına nasıl etkin uyarlandığını ise “Bilbao” kenti ve “Japon Ulusal Turizm Bürosu” web sitelerinden örnekler ile sunmuştuk. Ortak özellikleri “Dijital ağlarla kurulan dayanışma” olan bu örneklerde “kent müzeleri” işin “çekirdeği”ni oluşturuyordu. (Neyse ki bugün, bütün bu içerik “sağlam” ve “erişilebilir” durumda ÇEKÜL ve Tarihi Kentler Birliği web sitelerinde duruyor.*) Nitekim Safranbolu Semineri’ne çoğunluğu oluşturan Asya’lı katılımcılar, 2005’de Moskova Kent Müzesi girişimiyle kurulan CAMOC Uluslararası Kent Müzeleri Konseyi’nde ([HYPERLINK “http://camoc.icom.museum/projects/index.php” http://camoc.icom.museum/projects/index.php](http://camoc.icom.museum/projects/index.php)) de bilgi ve iletişim teknolojilerini devrede tutarak, 21nci yüzyılın kent müzelerine yeni kavramlar getiriyor, geleceği şimdiden biçimlendiriyorlar. Ezcümle, günümüzün kent yaşamında toplumsal barış ve dayanışma boyutu hayli esnetilmiş, dinamik ve çok yönlü işlevler yüklenmiş kent müzelerinin amacına ulaşabilmesinin “olmazsa olmazı”; bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkin yararlanmak.

Bigadiç’de de olsa Bilbao ya da Tokyo’da da!

(*) Yerel Kimlik Sayı-4 ve sözü edilen sunumun da indirilebileceği ÇEKÜL Gazete haberi: “http://www.cekulvakfi.org.tr/img/doc/TANSUG_OWHC_SAFRANBOLU_05.zip” http://www.cekulvakfi.org.tr/img/doc/TANSUG_OWHC_SAFRANBOLU_05.zip

Denizli, Kültür ve Turizm Yol Haritasını Belirliyor

Ege'nin güneybatısında yer alan Denizli, turizm ve tekstil endüstrisi açısından önemli kentlerimizden biri. Hepimizin bildiği Buldan bezi, Denizli horozu ve Pamukkale ile özdeşleşen Denizli, şimdilerde adını duyurmak ve farklı turizm politikaları üretmek için çalışmalar yapıyor.

Denizliği Valisi Yavuz Erkmen ve Denizli Belediye Başkanı Nihat zeybekçi'nin koordinasyonunda, yeni turizm yaklaşımlarıyla, kentin doğal dokusunu bozmadan yapılacak çalışmalar için düzenlenen toplantıya ÇEKÜL Vakfı ve TKB Danışma Kurulu Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen ve ÇEKÜL Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi Faruk Göksu da davet edildi.

Denizli'nin kültür ve turizm yol haritasını yeniden gözden geçirmek için bir araya gelen yerel yöneticiler ve STK temsilcileri, yerdeki tüm kaynakları değerlendirerek kentin doğal ve tarihi dokusunun yeniden incelenmesi için prensip kararı verdi.

Prof. Dr. Metin Sözen, Denizli'nin artık Pamukkale dışında yeni bir turizm anlayışı geliştirmesini tavsiye ederek, "Turizmin Denizli kent merkezine yönlendirilmesi için çalışmalar yapılmalı," dedi. Denizli'deki kültür varlıklarını ve tarihi yapıları, sivil mimariyi ortaya çıkaracak şekilde hareket edilmesi gerektiğine işaret eden Sözen, üniversite, sivil toplum örgütleri, kent yöneticileri, özel sektör gibi kesimlerin de üstüne düşen görevi yapması gerektiğini vurguladı.

Denizli çevresindeki 12 antik kentin ulaşım yollarının yeniden gözden geçirilmesi, toplantıda değerlendirilen önemli konular arasındaydı. Buldan'ın Yeniceköy beldesindeki Tripolis antik kentinde başlayan kazı çalışmalarının devamının sağlanmasının da önemli olduğu vurgulandı. Yeniceköy Belediyesi'nin 2008 çalışma programında yer alan, Tripolis ile Buldan ve Pamukkale'yi birbirine bağlayan yolların yapılmasının, turizmi hızlandıracağı vurgulanırken, Prof. Dr. Metin Sözen antik kentlerin ulaşım yollarının o kentlerin tarihi özelliklerini yansıtacak şekilde yapılmasını tavsiye etti. Buldan'daki dokumacılığın da yeniden canlanmasını sağlayacak çalışmalar yürütülecek.

Denizli kent merkezinde var olan tarihi doku ve sivil mimari örneklerinin yaşatılması da Denizli'nin geleceğini olumlu etkileyecek. Kötü görüntü yaratan alanların hızla yenilenmesi ve cephe sağlıklaştırma çalışmalarının da bir an önce başlaması konuşulan diğer başlıklar arasındaydı.

Toplantı sonucunda, inceleme çalışmalarını yürütmek için bir kurul oluşturulması kararı verildi.

Kocaeli TKB Seminerine Hazırlanıyor

Tarihi Kentler Birliği'nin 2008 yılındaki dördüncü semineri Kasım ayında Kocaeli'de yapılacak. Semine ev sahipliği yapacak olan Kocaeli Büyükşehir Belediyesi hazırlıklara şimdiden başladı. Körfezi çevreleyen sanayi kuruluşları, hava ve deniz kirliliğiyle hafızalarda yer eden Kocaeli kenti, bu izlenimi değiştirmeyi hedefliyor. Kente özgü doğal ve kültürel dokusuyla, tarihi özellikleriyle, son yıllarda kentte gerçekleştirilen onarım ve yenileme çalışmalarıyla tanınmak istiyor. TKB Seminerleri, kentlerin kendini doğru tanıtabilmesinin de yolunu açıyor. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi de bu fırsatı iyi değerlendirmek için 244 belediye başkanını ağırlamaya hazırlanıyor.

Son yıllarda sanayi kenti Kocaeli'nin turizm kenti de olabilmesi için çalışmalar yürüten kent yöneticileri, korunan tarihi eserler, kentin modern yapılanması, doğal güzellikleri ve sanayi alanlarının birlikte değerlendirildiği çalışmalar yürütüyor. Kocaeli, tarihi ve doğal yapısının yanı sıra endüstriyel mimarinin de önemli örneklerinin olduğu nadir kentlerden biri. Bu nedenle kentte, çok yönlü çalışmalar yapılmakta. Cumhuriyet

döneminde 1936 yılında açılan ilk kağıt fabrikası olma özelliğine sahip olan SEKA Kağıt Fabrikası ise, TKB seminerinde ele alınması düşünülen ve endüstriyel mimarinin işlevlendirilmesinde örnek oluşturabilecek bir yapı olarak dikkat çekiyor. SEKA Kağıt Fabrikası, 2004 yılında kapatıldığı için işçilerin direnişiyle de uzun süre gündemde kalan ve unutulmayan yapılardan biri.

İzmit Evlerini ve Tarihini Koruma Derneği (İZEYAP) ise yerelde etkinlik gösteren köklü bir sivil toplum kuruluşu olarak, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne destek vermek amacıyla seminer öncesi bir konferanslar dizisi hazırladı. Seminer tarihine kadar düzenli aralıklarla yapılacak olan konferanslarda, halkın koruma çalışmalarıyla ilgili bilinç kazanması hedefleniyor.

İZEYAP'ın TKB Semineri öncesinde, konferans çalışması yapması, yerel yöneticilerle STK'ların yaptıkları ortak çalışmalara örnek teşkil eden çalışmalardan biri. Bu çalışma modelinin TKB üyesi diğer kentlere de örnek olması bekleniyor.

Dünyadaki Tarihi Kentler, Konya'daki Uluslararası Konferansta Buluştu

11. Dünya Tarihi Kentler Ligi Konferansı bu yıl, Tarihi Kentler Birliği üyesi Konya Büyükşehir Belediye'sinin ev sahipliğinde yapıldı. Konferansı, Kyoto, Nara, Prag, Paris, Roma, Viyana gibi kentlerden gelen yaklaşık altı yüz kişi takip etti. Kayseri Büyükşehir Belediyesi ve TKB Başkanı Mehmet Özhaseki ile ÇEKÜL Vakfı ve TKB Danışma Kurulu Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen de konferansa katılanlar arasındaydı.

Kültürel çeşitlilik, yaşayan miras, şehir kimliği, kültürlerin kesişim noktası başlıkları altında atölye çalışmalarının yapıldığı konferansta, tarihi kentlerin korunması, doğru yenileme ve geliştirme yöntemleri tartışıldı.

ÇEKÜL Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen konferansa açılış konuşmacısı olarak katılırken, ÇEKÜL Vakfı Eğitim Projeleri Koordinatörü Yeşim Dizdaroğlu, "Seçilmiş örnek çalışmalarda somut olmayan mirası yorumlama ve teşvik araçları çeşitleri" ve "Anadolu'daki miras koruma yöntem ve stratejileri" konusunda iki sunum gerçekleştirdi. TKB Başkanı Mehmet Özhaseki de konferansta bir konuşma yaptı.

Üç gün, sunumlar ve atölye çalışmalarıyla yoğun geçen konferansta, tarihi kentlerin belediye başkanları, yaşadıkları sorunları paylaşarak çözüm önerileri geliştirmek için fikir alışverişini yaptı. Cambridge Üniversitesi'nden Lon Hodder, Bilkent Üniversitesi'nden Prof. Halil İnalçık ve Harvard Üniversitesi'nden Masood Khan gibi önemli akademisyenler de konferansa konuşmacı olarak davet edilmişti.

Bu büyük buluşmaya ev sahipliği yapan Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Tahir Akyürek, konferansın verimli geçtiğini, diğer ülkelerden

gelen pek çok belediye başkanıyla, yapılan koruma çalışmalarını değerlendirme fırsatı bulduklarını, benzer sorunlar yaşandığını fakat geliştirilen yöntemlerin farklı olduğunu ve çok şey paylaştıklarını söyledi. Konferans'ın sonunda yayınlanan Sonuç Bildirisi ile de önemli konulara işaret edildi, değerlendirmelere yer verildi. Konya'ya gelen yabancı konuklar ise tarihi dokuya hayran kalarak ülkelerine döndü.

11. Dünya Tarihi Kentler Konferansı Konya Bildirisi:

"Aynı dili konuşanlar değil, aynı duyguyu paylaşanlar anlaşır. 10-12 Haziran 2008 tarihlerinde Türkiye'nin Konya şehrinde 11. Dünya Tarihi Şehirler Konferansı için bir araya gelen belediye başkanları, yöneticiler ve temsilciler bildirmektedir:

"Özellikle günümüz dünyasındaki doğal afetler, çevresel tehlikeler, küreselleşme süreci, politik ve ekonomik çatışmalar nedeniyle, tarihi şehirlerimize tecrübe kazandırılması, bu şehirlerin şartlarının iyileştirilmesi, canlandırılması ve kültürel sürekliliğin sağlanması için, kültürel mirası daha itinalı, dikkatli ve önem atfederek düşünmemiz gerekmektedir.

"İmar edilen ile birlikte doğal kültürel mirasımız daha kaliteli kent yaşamı için vazgeçilmez bir

varlık, ilham kaynağı ve kentsel değişimlerin ana unsurudur. Tarihi Şehirler Birliği'ne üye her bir şehir kültürel coğrafyası, fiziki sınırları ve mesafeleri ne olursa olsun, kimlik, yaşayan miras ve kültürel çeşitlilik bakımından eşsiz bir konuma sahiptir. Bizler bu kültürel çeşitliliğin zenginleştirici yanını biliyor, kültürler arası iletişimin ortak dünya mirasını oluşturmadaki öncelikli yerini ve önemini destekliyoruz. Küresel ile yerel arasındaki çelişkinin ortadan kaldırılmasının ancak her bir şehre has hususların anlaşılması; ilgili kültürel, politik, ekonomik, doğal ve fiziki süreçlerin yorumlanmasıyla mümkün olduğunun farkındayız.

"11. Dünya Tarihi Şehirler Konferansı bize yaşayan, somut olmayan kültürel mirasın yaşam kalitesini artırma ve kültürel devamlılığını sağlamada ne kadar hayati bir önem taşıdığını hatırlatmaktadır. Tarihi şehirlerimizi, eşsiz kültürel değerlerini koruyarak, mevcut durumları yeni şartlara adapte ederek, çağdaş kullanımlara uygun hale getirerek, uyumsuz özellikleri eleyerek geleceğe nasıl taşıyacağımızı sorgulamaya/sormaya, kısa ve uzun vadeli karar ve uygulamalarımızla cevap aramaya devam edeceğiz.

"Dünya Tarihi Şehirler Birliği üye şehirleri olarak bizler tarihi şehirlerdeki kültürel sürekliliği sağlamak için farklı kültürler ile somut ve soyut kültürel miras arasındaki dengeleri korumak adına daha çok çalışmayı vaat ediyoruz. Şehir yöneticileri olarak karşılıklı işbirliği yapmak, ortak doğal ve sonradan imar edilen mirasımızı korumak adına üzerimize düşen sorumluluğu yerine getireceğimizi, imkan dahilinde olan en uygun araçları kullanacağımızı bildiriyoruz. "Bu kararı gerçekleştirebilmek, kültürel sürdürülebilirliği sağlamak için tarihi şehirlerle ilişkili ve sorumluluk duyan kurum ve kuruluşları, kişi ve grupları, yani karar üreticileri, akademisyenleri, araştırmacıları, sivil toplum kuruluşlarını, özel sektörü ve elbette halkı 'kültürel yönetim' çatısı altında birleşmeye davet ediyoruz."